

پیش بینی یہ کانی

خان نھلماس

منتدی اقرأ الثقافی

www.iqra.ahlamontada.com

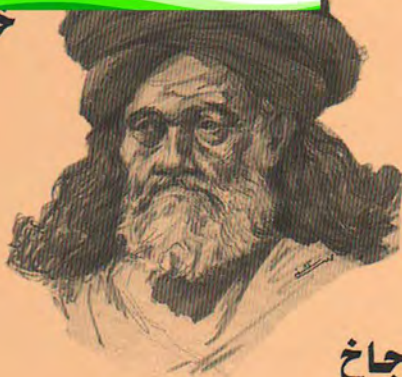
منتدی اقرأ الثقافی

للکتب (کوردی - عربی - فارسی)

www.iqra.ahlamontada.com

عیل به یگی جاف

درویش وه جاخ

کۆکردنه وه و ناماده کردنی: د. سدیق بۆرەکهیی (صفی زاده)

پیش بینی یه کانی

عیل به یگی جاف، خان ئەلماس
دەرویش وە جاخ گاوارەیی

کۆکردنەو و ئامادەکردنی:
د. سدیق بۆرەکەیی (صفی زاده)

وینەیی دوکتۆر بۆرەکەیی لە تاقی لاویدا

ایل بیگی جاف، ۸۹۸ق - ۹۶۱ق.

پیش‌بینی‌یه‌کانی / عیل بیگی جاف، (گرد‌آوردنده) صدیق بوره‌ک‌یی (صفی زاده)
سنندج بوره‌ک‌یی (صفی زاده).

ISBN 964 - 09 - 3302 - X ۱۳۸۲ - ۱۰۹ص کردی

فهرست‌نویسی بر اساس اطلاعات فیبا. واژه‌نامه. ۱ - شعر کردی - قرن ۱۰ق - تاریخ و نقد.
الف. صفی زاده، صدیق، ۱۳۲۲ - گرد‌آوردنده. ب. عنوان.

۹ الف ۲۴۳ / ۳۲۵۶ PIR ۲۱۰۹ / ۹ فا ۸ - ۱۳۸۲ پ ۹۸۲ الف

کتابخانه ملی ایران ۱۱۲۶۲ - ۸۲ م

ناسنامه‌ی کتیب

- ناوی کتیب: پیش‌بینی‌یه‌کانی:
- عیل‌به‌گی جاف، ده‌رویش‌وه‌جاخ، خان‌ئه‌لماس
- کۆ‌که‌ره‌وه و لیکوله‌ره‌وه:
- د. صدیق بوره‌ک‌یی (صفی زاده)
- ناشر: گرد‌آوردنده.
- پیت‌چن: گۆران / سنه ۲۲۶۵۳۵۳
- بلاوگه: گۆران / سنه
- نه‌وبه‌تی چاپ: چاپی‌یه‌که‌م / ۲۷۰۳ ی کوردی
- هه‌ژمار: ۲ / ۰۰۰ به‌رگ
- لیتوگرافی: قاسملو
- شابک: X - ۳۳۰۲ - ۰۶ - ۹۶۴
- ISBN 964 - 09 - 3302 - X

پیش بینی یه کانی

عیل بهیگی جاف

کۆکردنه وه و ناماده کردنی: د. سدیق بۆرمکه بی

وینە ی خە یالی عییل بهیگی جاف که به قەلەمی هونەر مەند کاک هادی زیانە دینی کیشراوه

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

سەرەتا:

ئەم پەرتووگە كە بریتی یە لە پیش بینی یە كانی سی ھۆنەری ھەر بەرزى كورد: «عیل بەگى "جاف، خان ئەلماسى لورستانی، دەرویش وە جاخى گاوارەبى» ھەر سى یانى لە سالە كانی دواى دا چاپ و بلاو بوو تەو و لە بەر ئەو ی ماوہ یىك بە سەر ئەو پەرتووگانە دا تى پەریوہ و نوسخە كانی بە دەستەوہ نە ماوہ و خەلكیش ھەز لە خویندەنەوہ ی ئە كەن ئەوہ بوو بە پى پیشنیاری كاك ھەسەن گۆران بەرپرسى بلاوگە ی گۆران لە شارى سنە كە تا ئیستا خزمە تىكى زۆرى كردووە بە فەرھەنگ و زمانى كوردى بپارم دا كە پیش بینی یە كانی ئەو ھەرسى ھۆنەرە لە بەرگىك دا چاپ و بلاو بكریتەوہ تا ھەمووی خویندەوارانى بەرپز و ھىزای كورد كە لك و سوودى لى وەرگرن.

لێرەدا:

پىوستانە سپاسى خۆم ئاراستە ی كاك «ھەسەن گۆران» بو چاپ و بلاو كردنەوہ ی ئەم بەرھەمە بكەم و ھەر و ھەا سپاسى خوشكە «شانازى عەبدوللاھى» خىزانى بویت چىنى ئەم پەرتووگە بكەم.

تاران - مانگى خاكە لىوہ ۱۳۸۲

سدیق پۆرە كەبى

پیشہ کی:

ھونری رووناک رهوانی کورد که ناوهر و کی ھونراوه کانی له چۆنیه تی رووداوی
ئاینده وه ئدوا، له روژگاری ژبانی دا خه لک ئهویان به شیت و دیوانه ئه زانی و
ھونراوه کانیاں به پروپوچ وپراوه دائه نا، که چی ئه و ھونره له راسته قینه داره واتیکی
پاک و ناگای بووه و به چاوی نهینی چۆنیه تی روژگاری ئاینده ی بینوه، وه ها که له
سالانی له شوین به کی دوا ی روژگاری ئه و بوژه تا ئیستا که نزیکه ی پینجسه د سال
تی ئه پهری چینه کانی پیش له تیمه به ک له شوین به ک ئه و رووداوانه یان که ئه و ھونره
پایه برزه پیش بینی کردبو و چاوی پی که وتوو، وه بی گومان پیش بینی به کانی تریشی
له مه ولا چینه دوا یی به کان ئه یانبین، هندی له و پیش بینی یانه ناوهر و کیان ئاشکرا و
هندی تری به گوشه و پلار له قالبی ھونراوه دارشتوو.

ئه و ھونره ناوی عیل به گی به که به نازناوی «جاف» ناویانگی دهر کردوو که متر
که سیک هه به له ویزه وانانی کورد که ناوی «عیل به گی» جاف» ی نه بیستی
"عیل به گی" به پی ئه و به لگانه ی که له دهست دایه له سالی ۸۹۸ ی کوچی له شاره زورا
پتی ناوهره مهیدانی ژبانه وه و له سالی ۹۶۱ له تمه نی ۶۳ سالی دا کوچی دوا یی
کردوو. له یه کی له دیوانه دهست نو سه کانی عیل به گی دا هاتوو که "عیل به گی" ۸۵۸
سال پاش هافی عه لی له دایک بووه و ۶۳ سال ژباوه. ههروه ها ئه زانین که هافی عه لی
له سالی ۴۰ ی کوچی دا کوژراوه، که وابوو له دایک بوونی "عیل به گی" ئه بیته سالی
۸۹۸ و مردنیشی له سالی ۹۶۱ ی کوچی دا رووی داوه.

ماموستا علاه الدینی سه جادیش له میژوی ئه ده بی کوردی که له سالی ۱۳۷۱ ی
کوچی دا له چاپی داوه ئه لی: وه کوو ئه لین "عیل به گی" چوار سه د سال له مه و پیش
ژباوه. فه تالی حه یده ری له «دیوانی مه لا پهریشان» که له سالی ۱۳۳۵ ی هتاوی دا له
چاپی داوه ئه لی: عیل به گی جاف گه لی بهر له خول و روژگاری نادرشادا ژباوه.
ئه وه ی که بو تیمه سه رنج را کیشه ئه وه به که "عیل به گی" له گه ل ئه وه ی که به کی له

یارسانه کانی دهور و بهری سیروان بووه و زۆر بهی پراوه ره وشتی به کانی یارسان به زاراوهی گۆرانی هۆنراوه تهوه ئه و هاتوو به زاراوهی کرمانجی باشووری (سۆرانی) هۆنراوه کانی خوئی هۆنیوه تهوه. ئەلبەت ناتوانین بڵین ئه و ئه م رچه به شکاندوووه. چونکه بهر له ئه و گه لئ له هۆنهرانی کوردی یارسان به زاراوهی کرمانجی باشووری هۆنراوه یان هۆنیوه تهوه. به تایبەت «ئهحمەدی کهرکوکی» له سهدهی شهشەمی کۆچی و «عابدینی جاف» و ههندی له هۆنهرانی تر له سهدهی ههشتهمدا ئه م رچه یانه شکاندوووه و هۆنراوه یان به زمانی زگماکی خویان داناوه، له گه ل ئه وهش دا که زاراوهی گۆرانی یان بهلاوه زاراوه ییکی ره وشتی و پیرۆز زانیوه.

"عیل به گی" له هۆنراوه کانی دا به فهرمانپهروایی نادر ههوشار (۱۱۴۸ - ۱۱۶۰ ی کۆچی) و زهندی په کان (۱۱۷۲ - ۱۲۰۹ ی کۆچی) و قاجاری په کان (۱۲۰۹ - ۱۳۴۴ ی کۆچی) و پالهوی په کان (۱۳۴۴ - ۱۳۹۹ ی کۆچی) و ههروهها له بهدی هاتنی فرۆکه و ماشین و برووسکه و شهپه کانی جیهانی و رووداوه تازه کان و گه لئ شتی نادیار و شاراوه و شتانی تریش که له مهولا رهنکه یته دی و چینه دواپی په کان بیینن دیاردی بهی کردوووه.

ئه بی ئه وهش بزاین که پیشینی و پیشگوی هه ره له میژوهه له ناوی ئیرانی په کان دا باو بووه و به شی له وێژهی زه پرده شتی بریتی به له پیشینی، به تایبەت پهراوی «زه ندو و هوومهن په سن» و «دینکهرد» و «بوندهشن» و «زه رده شت نامه» و «جاماسپ نامه» په ره له پیشینی.

له ههندی له پراوه کانی ئیسلامیش دا وه کوو «مظاهرالانوار» و «حلیه المتقین» و «نجم الثاقب» و «تبصرة العوام» گه لئ پیشینی تیدا ئه یترئ که زۆر بهی ئه و پیشینی یانه له پیغه مبهری گه وره ی ئیسلام دروودی خوی له سه ربی و ههروهها له رابهرو پیشه واکانی ئیسلام گێپر اونه تهوه. له ئایینه کانی تریش وه کوو ئایینی جووله که و فهله و بوودایی و ههندی له ئایینه کانی تر پیشگوی هه به.

ئه وهی که جینگای ورد بوونه وه به ئه مه به که ئه گونجئ ئه و پیشینی یانه له

رۆژگار گه لیک، ههنده که سێ دهستیان بردیته ناویانه وه و ههنده شتیکیان له وان زیاده و کهم کردیی و له گه ل رووداوه کانی رۆژگاری خویان یا رابردوودا به رانه بر کردیی، به لام ئیمه به پیتی لیکۆلینه وه پیتی که کردوومانه ئه توانین بلین پیش بینی به کانی "عیل به گی" به لای زۆره وه له وه دهست لی دانه دوورن، چونکه پیش بینی به دهستنوسه کانی عیل به گی زۆر به یان به ده یان سال بهر له رووداوه کان نووسراونه ته وه، وه ئه مه ش ئه وه به لگه به مان ئه خاته دهست که ئه وه پیش بینی یانه دهستیان نه خواردیی.

له پیش بینی به کانی "عیل به گی" چوار نوسخه ی دهست نووسم له ده ور به ری کرمانان وه ه وشاردا که وه دهست که هه رکام له نوسخانه نارێکی و ناته و او تیکیان هه بوو، به لام له ناوی ئه و چوار نوسخه دا زۆر تر پشتم به نوسخه ی فه ره ی دوونی پالیزی به وه به ست که له سالی ۱۲۷۱ی کۆچی نووسراوه و بو ئه م نوسخه (ا) م کردووه به نیشانه ی و جیاووزی به کانم له گه ل ئه وسێ نوسخه که ی تر له په راویزه که ی دا نووسیوه. نوسخه ی دووه م به پینووسی کا کاردایی که به کتی له نووسه رانی یارسانه و له سالی ۱۳۲۵ی کۆچی نووسراوه، (ب) م کردووه ته نیشانه ی. نوسخه ی سێهه م به پینووسی موحه ممه دی لواو به ری له سالی ۱۳۴۳ی هه تاوی نووسراوه و (پ) م کردووه ته نیشانه ی. نوسخه ی چاره م که له سالی ۱۳۴۶ی هه تاوی نووسراوه، نووسه ره که ی ناوی خۆی نه نووسیوه و (ت) م کردووه ته نیشانه ی.

له دوا یی دا ئه مه وی ده... ته و داوینی خوینه ره به ریز و دلسۆزه کانی کورد بيم و تکایان لی بکه م که ئه وه دهستنوسه کوردیانه ی که لایانه و چاپ نه کراوه، بۆمانی بترین تاله چاپ بدرین و ئیتر با که م که له پووری دیرنمان مۆریانه بیخوا و له ناو بجی.

تاران ۱۳۵۹ - سدیق بۆره که یی

وتەيەك:

مەبەستى كە لىرەدا ئەبى يىلىم ئەوئە پارە كە چومە شارى پىرۆزى سلىمانى،
لەوى دالە يە كى لە كىتب فروشە كان دا چاوم كەوتە پىش بىنى يە كانى عىل بە گى جاف كە
بىست سال لە مەو پىش بە ھەزار ئەرك و كىشە چاپ و بلاوم كىر دبوو كە چى پىاويك بە
ناوى بەختىار غەفور ھەلە بجهى بە ژمارەى سپاردنى ۱۲۸ لە سالى ۲۰۰۲ دا ئەو
نوسراوئەى بە دەق بە ناوى خۆئەوئە لە چاپ دابوو بە بى ئەوئەى وشە يىكى بگورئى و
سەرسوورمان لەوئە دايە وئەى سەربەرگە كەى كە خۆم كىشاپووم، و گەلئە دەسخەتى
ناو نوسراوئە كەشى ھەروا بە دزى يەوئە ئۆفسىتى كىر دبوو. بەراستى ئەمە جىنى داخ و
مoxابنە كە پىاويكى ھەلە بجهى دەست بداتە ئەم كارە ناشىرىنە چونكە شارى ھەلە بجه
ھەر لە مئزەوئە كانگائى وئزە و فەرھەنگى كوردى بووئە تا يەربە گى جاف و ئەحمەد
مoxتار بە گى جاف و گوران و دەيان ھۆنەر و زانائى لئى ھەلەكە وئوئە كە پەرەيان
داوئە فەرھەنگ و زمانى كوردى كە چى ئىستا ھەندئى وە كوو ئەو چەشنە كەسانە
ھەليان بوئە ھەلەكە وئوئە و بە دزى يەوئە شوئە وارى خەلك بە ناوى خۆيانەوئە لە چاپ
ئەدەن. ئەوئە كە لە ھەموو شئى پتر ئازارمى دا ئەوئە يە كە گەلئە ھەلە و پەلە كە وئبووئە
ناو ھۆنراوئە كان، بوئە ديسانەوئە دەستەم كىر دبووئە ئەم نوسراوئە تا بە بى ھەلە
بگاتە دەستى خويئە وارانى بەرئز و ھىژاى كورد و ئىتر ئەو ئىوئە و پىش بىنى يە كانى
عىل بە گى جاف بوئە چوارەمىن جار.

تاران - مانگى خا كە ئىوئە ۱۳۸۲

سدىق بوئە كەبى

(1)

من به قه‌ولی گۆران ده‌که‌م   قسه‌ له ژیر هه‌وران ده‌که‌م
هه‌مووی له بۆ سۆران ده‌که‌م   ئیستا‌عه‌ تی ده‌وران ده‌که‌م
هه‌روا بووه‌ و هه‌روا ده‌بی⁽¹⁾

۱ - واته: من به پێی وته‌ی گۆران ته‌جوولیمه‌وه‌ به پێی قسه‌ی پیاوه‌ گه‌وره‌ کانی ته‌م عیله‌ مژ له ژیر هه‌ور ده‌ردینم و رازی نه‌بینی و شاره‌وه‌ ئاشکرا ته‌که‌م تا بیته‌ په‌ند و ئامۆژگاری بۆ کوردی سۆران و که‌لکی لێ وه‌رگرن و ئاگایان له داها‌تووه‌ کانی خول و ده‌وران بی، هه‌روه‌ها که‌ من ئاگام له گۆرانی چه‌رخ و زه‌مان هه‌یه، ته‌م ره‌وشته‌ به‌ر له ئیمه‌ به‌م چه‌شنه‌ بووه‌ و دوا‌ی ئیمه‌ش هه‌ر به‌م چه‌شنه‌ ته‌بی.

وشه‌ی "گۆران" که‌ له خسته‌ کی به‌که‌م داها‌تووه‌ بریتی به‌ له عیلی گۆران که‌ له خۆر ئاوا‌ی کرماشان و شوینه‌ کانی تری کوردستان دا‌ نیشته‌جین و داگری شه‌ش تیره‌ن به‌ ناوانی: "قه‌لخانی، بیسانی، نه‌یریزی، گاواره‌، کانی زنجیری، ریزه‌هو. گۆرانه‌ کان په‌یره‌وی ری و رچه‌ی یارسانن و به‌یه‌ کێ له شیوه‌ کانی گۆرانی ته‌دۆن و گه‌لێ هۆنه‌ریان لێ هه‌لکه‌وتووه‌ که‌ رازه‌ و خزمه‌تی ویزه‌و زمانی کوردی یان کردووه‌.

وشه‌ی "سۆران" که‌ له خسته‌ کی سینه‌م داها‌تووه‌ بریتی به‌، له عیلی سۆران که‌ له میژدا له‌ ده‌ور و به‌ری هه‌ولێر و هه‌ریر و ره‌واندز و شه‌قلاوه‌دا ته‌ژیان و پاشان ته‌م عیله‌ ده‌وله‌تیکیان به‌ ناوی سۆران دامه‌زران.

"سۆران" له‌ ییزو‌دا بریتی به‌ له ناوچه‌ی هه‌ردوو زاب و بووه‌ته‌ ناو و نشان بۆ کورده‌ کانی ته‌وی. میژوونووسان ته‌لێن که‌ولۆس ناویک له‌ سه‌ده‌ی نوه‌می کۆچی داها‌تووه‌ ته‌ هه‌ریمی هه‌ولێر و له‌ ناوچه‌ی "ئاوان" دا‌ ناوبانگی ده‌رکردووه‌ و به‌ کێ له‌ کوره‌ کانی به‌ ناوی عیسا له‌ هه‌راییکا سه‌رکه‌وتووه‌ و بووه‌ته‌ سه‌ردار و به‌ ناوی جیگای شه‌ره‌ که‌ ناوبانگی "سۆران" ی بۆ ماوه‌ته‌وه‌. جا ده‌وله‌تی "سۆران" ته‌م عیسا پیکه‌وه‌ی ناوه‌ و له‌ پاش خۆی کۆره‌ که‌ی بووه‌ته‌

نهوسا ئهدای وه فاده کهم   سهرم پر شۆر سهودا ده کهم
 ههر ته ماشای دنیا ده کهم   روو به تووری سینا ده کهم
 ههروا بووه و ههروا ده بی (۲)

جئ نیشینی. له دهوری سلیمان به گی سۆران دا، خه لک که وتوو ته ناو خووشی و زانست
 و یژه ی کوردیش پهری سه ندوو. پاشان "خانزاد" خوشکی سلیمان به گک ولاته که ی بهر یوه
 بر دووه، وه له دوا ی خانزاد هلی به گک له سالی ۱۲۰۱ ی کوچی دا بووه ته جئ نیشینی. دوا بین
 میری سۆران، حه مه پاشا کویره ی ره واندزه که تا سالی ۱۲۳۵ ی کوچی فه رمانه دوا یی
 کردوو و به گه وره ترین میری سۆران ئە ژمیری. سنووری ولاتی سۆران تا ده وره یه
 سه رده شت و بانه و سابلاخ رویشتوو. قوچکه سۆرانی که بو کراس ئە یدوورین، و له ناو
 کوردان دا باوه یادگاری ئە م عیله یه.

۲ - واته: نهوسا ئە مه گک ئە که مه به رنامه ی خۆم و به سینه ییکی پر شۆر و دلکی پاک و
 خاوین و سه ریکی پر له ئە وین سه رنجی جیهان و خه لک ئە دەم و وه کوو مووساروو ئە که مه
 تووری سینا و رازه نه پنی به کانتان بو ئە گپ ره وه. ئە ره وشته بهر له ئیمه به م چه شنه بووه و
 دوا ی ئیمه ش ههر به م چه شنه ئە بی.

"عیل به گی" لیره دا دیارده ی کردوه ته کیوی تووری سینا که هافی مووسا له گه ل خوا
 له ویدا راز و نیازی ئە کرد. سینا ناوی گه زیره ییکه که که وتوو ته نیوانی زیره ی مدیته رانه و
 کانالی سوئیز و فه لستین و ئاودرگه ی عه قه به.

"توور" یش ناوی کیویکه که له ده شتی سینا دایه. مووسا له گه ل پهیره وانی دا ریگه ی ولاتی
 که نغانی گرت بهر و له یوه چوو کیوی تووری سینا و ده فه رمانی له لایه نی خواوه وه رگرت
 و گه یانده پهیره وانی خوی.

به لام جووله که کان وازیان لی نه هینا و هه موو دەم په لپ و بیانویان لی ئە گرت و ئە ویش

ئی‌ران پر له ئاگر ده‌بی   حوکمی سولتان قاهر ده‌بی
 ستم له خه‌لق سادر ده‌بی   ده‌وره ده‌وره‌ی نادر ده‌بی
 هه‌روا بووه و هه‌روا ده‌بی (۳)

بۆ وه‌لام دانه‌وه‌ی پرسیاره‌کانی خه‌لک ته‌چووه سه‌ر کێوی توور له‌گه‌ل خوا داوت و وێزی ته‌کرد و ته‌گه‌راپه‌وه ناو خه‌لک. سه‌ر ته‌نجام مووسا که‌وته بیری ته‌وه که‌ خوا بیینی و بۆ ته‌مه‌به‌سته چووه کێوی توور و وتی: "رَبِّ اَرْنِي اَنْظُرِ الْيَكِّ" یانی: خوا یا خۆت ده‌رخه‌ تا بتبینم. خواش فه‌رمووی: "اَنْ تَرَانِي وَ لِيَكْنَ اَنْظُرِ اِلَى الْجَبَلِ فَاِنْ اسْتَقَرَّ مَكَانَهُ فَسَوْفَ تَرَانِي" واته: تۆ هه‌رگیز ناتوانی بمیینی. به‌لام به‌ کێوه که‌ پروانه ته‌گه‌ر له‌ جیی خویا ما‌ئه‌وا تۆش ته‌میینی. له‌ قورئانی پیرۆزدا هاتوه‌ که‌ کاتی خوا خۆی ده‌رخست، کێوه که‌ هه‌ پروون هه‌ پروون بووه‌وه و مووسایش بیهۆش که‌وت و کاتی هاته‌وه سه‌ر خۆی داوای لێ بووردنی له‌ خوا کرد.

۳- واته: ئی‌ران پر له‌ ئاگری شه‌ر ته‌بی و به‌ فه‌رمانی شاهه‌موو شوینی وێران و خاپوور ته‌بی و خه‌لک ژبان به‌ زه‌بر و زه‌نگ ته‌به‌نه سه‌ر تا نادر ناوی پیدایه‌تی. دنیا هه‌ر وا بووه‌وه هه‌ر واش ده‌بی.

"عیله‌ به‌گی" لێره‌دا دیاردی ته‌ کاته‌ روژگاری فه‌رمانپه‌روایی نادرشای هه‌وشار که‌ له‌ ۱۱۴۸ - ۱۱۶۰ی کۆچی "فه‌رمانپه‌روایی کردووه و عوسمانیه‌کان و ته‌فغانیه‌کانی شکست داوه و له‌ سالی ۱۱۵۱ی کۆچی دا هێرشێ بر دووه‌ته‌ هندوستان و ته‌و ولاته‌ی داگیر کردووه و گه‌راوه‌ته‌وه. ته‌م پاتشاهه‌ کوو پادشاه‌کانی تر گه‌لێ سته‌مکار بووه و گه‌لێ له‌ عیله‌ کورده‌کانی کرمانجی له‌ کوردستانه‌وه کۆچاندووه‌ته‌ خوراسان و ته‌وانی له‌ زید و مه‌له‌ندی خویان ئاواره و ده‌ربه‌ده‌ر کردووه و پاشان هه‌ر ته‌و عیله‌ نه‌به‌زانه له‌ به‌رامبه‌ری زه‌بر و زه‌نگی نادرشادا راپه‌ریون و ته‌ویش له‌ سالی ۱۱۶۰ کۆچی بۆ ته‌می کردنی ته‌م کوردانه به‌ له‌شکروه‌وه

خاسان وه بی وه تهن دهبی مورغان دوور له چه مهن دهبی
 شاهان وه بی كه فهن دهبی دهوران وه كامی زهن دهبی
 ههروا بووه و ههروا دهبی (۴)

چووته سهریان، به لآم له ری دا کوژراوه و بهم ئاواته بیسهی نه گه یشتوو. له پاش کوژرانی نادرشا ئیران شیواوه و کوره که بیان ناوه ته سهر تهخت تا که ریمخانی زهند را په ریوه و بنه ماله ی ههوشاری پووج کر دووه ته وه.

ئهم هونراوه ئه وه مان بو دهر ته خا که روژگاری ژبانی "عیل به گی" گه لئ بهر له روژگاری فه رمانه وایی نادر بووه و ئه گونجی له روژگاری فه رمانه وایه تی سه فه ویه کانا ژبایی و ئهم پیش بینی یانه ی وتبی.

۴ - واته چاکان دهر به دهر ئه بن و به بی نیشتمان ئه مینه وه و په له وه ران له میرگ و چیمهن دوور ئه بنه وه و فه رمانه وایان و شایان به بی کفن ئه مرن و کهس هه واییکیان لئ ناپرسی و ئه وسا چه رخی دهوران له ئیران دا به کامی بنه ماله ی «زهند» ئه سوورته وه. ئهم ره وشته بهر له ئیمه بهم چه شنه بووه و دوا ی ئیمه ش ههر بهم چه شنه ئه بی. له م هونراوانه دا دیاردی به ئه کاته خولی فه رمانه وایه تی زهن دی به کان که له ۱۱۷۲ تا ۱۲۰۹ ی کوچی له ئیرانا فه رمانه وایه تی بان کر دووه.

"زهند" یه کئی له عیله کانی (له ک) ه که له لورستان دا ئه ژین، دامه زرتیهری ئهم بنه ماله که ریم خانی (زهند) ه که پیاویکی دلپاک و لیوردو و ئازا و به جهرگ و دادگهر بووه و ئیرانی له بشیونه رزگار کر دووه و ناوی خو ی ناوه (وکیل الرعایا) و پاشان شاری شیرازی کر دووه ته پایتهخت و له شکر یکی پر چه کی پیکه وه ناوه و زور به ی له شکره که ی له عیله کانی کورد بووه. که ریم خان گه لئ بایه خی داوه ته کشت و کال و ئاوه دانی و بهم چه شنه ئیران له زه مانی ئه وا به جاری ئاوه دان بووه ته وه و خه لک که وتوو ته ناو خو شی. ئهم پیاوه دلپاک و نه به زه له

(۵)

دهوران به دهست قه جهر دهبی   ته یموو له خو و خه بهر دهبی
گهلی سهران بی سهر دهبی   ئاشووب و شور و شهر دهبی
ههروا بووه و ههروا دهبی (۵)

سالی ۱۱۹۱ی کۆچی له تمه نی ۸۰ سالی دا کۆچی دوايي کردوو و خه لک به جاري بۆی به پەروش بوون. له دواي کهريم خان چەند ميري تری زەند فەرمانپەر وایان کردوو تا له سالی ۱۲۰۹ کۆچی قاجاری به کان ئەم بنه ماله یان به جاري تەفر و توونا کرد.

۵ - واتە: پاش دەورانی فەرمانپەر وایه تی زەندیه کان، قه جهره کان فەرمانپەر وایه تی ئە گرنه دهست و ئەمانه ئەوه نده زهبر و زهنگ و ستهم ئەنوینن که ته یمووری لهنگ له خو وریا ئەیهتوه و پیی شاد ئەبی، ئەوندهش لاشه بی سهر ئەبی و بشیوی و شهر و شور دائه مەزری که له ژماردا نای، جیهان بهر له ئیمه بهم چهشنه بووه و دواي ئیمهش ههر بهم چهشنه ئەبی.

لیره ده دیاردی ئە کاته سهر قاجاری به کان که له ۱۲۰۹ - ۱۳۴۴ی کۆچی بو ماوه ی ۱۳۵ سال به سهر ئیرانا فەرمانپەر وایان کردوو و به هوئی لئی نه هاتوویی فەرمانپەر وایانی ئەم زنجیره گهلی له شاره کانی ئیران به تابهت بهشی له تازه رایجان که و ته ژیر دهسه لاتی رووسه کان و ئیران به جاري که و ته ناو شپرزە و ئاژاوه. ئەم قاجاریانه له بنه پەر تا یه کی له عیله کانی مه غوول بوون و موحه ممه د خانی قاجار له سالی ۱۲۰۹ی کۆچی بنه ماله ی زەندی به کانی له ناو بردوو و خوئی چوو ته سهر تهخت. له پاش ئەو هه ندی تر هاتوونه ته سهر تهخت و خه ریکی چهوسان دهنه وه ی خه لکی ئیران بوون و به زهبر و زهنگ و ستهم ولاتیان بردوو ته ریوه و ولات به جاري که و تووه ته ناو ئاژاوه و شهر و شور.

"عیل به گی" له خسته کی دووه م دا دیاردی ئە کاته ته یموور که مه بهستی ئەمیر ته یمووری گوره کانی (۷۷۱ - ۸۰۷ی کۆچی) به که به ته یمووری له نگیش ناسراوه و گه لی له ولاته کانی به زوری شمشیر داگیر کردوو و سه مه ره قه ندی کردوو ته پایته ختی خوئی. ئەمیر

(٦)

جيهان پر له غه وغا ده بئ
ته دا كهرئ په یدا ده بئ
مونكر گه لئ ريسوا ده بئ
فتنه و شهري بهرپا ده بئ
هه روا بووه و هه روا ده بئ (٦)

تيموور نه گه يشته هه شوينئ، نه و شوينه ي به جاري ويران نه كرد. وه يا نه يسوواند و خه لكه كه ي نه كوشت و سامان و دارايي به كه شيان به تالان نه برد و ده ستوري نه دا سهري نه و كه سانه ي كه نه كوژران بپرن و مناره ي لئ دروست كهن. به جوړئ كه ميژوونوسان گپړاويانه ته وه له دهلي دا مناره يكيان له سهري ١٠٠ هه زار كوژراو و له به غدادا له ٩٠ هه زار كوژراو و له نه سپه هان دا له ٧٠ هه زار كوژراو دروست كرد، وه له سه بزه واردا دوو هه زار كه شيان به زيندوويي نايه چيني ديوار. نه مير ته يموور له په لاماره كه يا بو سر به غدا له ريگه ي كورده واريه وه تي په ريوه و كورده كان له بهرامبهري سپا كه يا راويستان و گه ليكيان لئ كوژراوه و گه لئ زيانيان لئ كه وتوه.

جا "عيل به گي" له هونراوه كه يا نه لئ: قاجاري به كان نه و نه ده ستم له خه لكه نه كهن و له دهوري نه وانا نه و نه ده خه لكه نه كوژري و لاشه بي سر نه بي كه ره واني ته يمووري بي شاد نه بي.

٦- واته: جيهان پر له غه وغا و هه نكامه نه بي و نه دا كهر و كارسازي په یدا نه بي و بهم شهر و كيشانه كو تايي ديني و خراپكاران و شهر هه لگير سينهران به سزاي خويان نه گه ييني، نه م ره وشته بهر له تيمه بهم چه شنه بووه و دواي تيمه ش هه بهم چه شنه نه بي.

(۷)

نیوهی تیران هی رووس دهبی   نهوهی هیج بی ناموس دهبی
ئهوسا زهپریان له مس دهبی   دین و ئیمان زور سس دهبی
ههروا بووه و ههروا دهبی^(۷)

(۸)

شورپش له ئیرانی دهبی   سهری جوش و گرانی دهبی
گهلی مهردان فانی دهبی   رفی دوستی گیانی دهبی
ههروا بووه و ههروا دهبی^(۸)

۷ - واته: رووس نیوهی تیران داگیر ته کا و لهم روزگاره دا خه لک که متر گوی به ناموس
ئه دهن، دین و پرواش له لایان سس و کز ته بی و پوول و پاره یان له مس لی ئه دهن و ژیان له
بی پروایی دا ئه به نه سهر. رهوشتی جیهان به م چه شنه بووه و دوای ئیمه ش ههر به م چه شنه ته بی.
"عیل به گی" له و هونراوانه دا دیاردی به ئه کاته شه په کانی تیران و رووس که له زهمانی
فهتالی شای قاجار له سالی ۱۲۴۱ و ۱۲۴۳ ی کوچی دا رووی داوه و لهم شه رانه دا سپای
تیران چند جار تی شکاوه به هوئی بریار نامه ی نه نگینی تورکمان چای به وه، ئیره وان و
نه خچه وان و به شی له دهشتی موغان تا که وشه نی رووباری ئاریز درایه دهوله تی رووس و به م
چه شنه به شی له تیران که وته ژیر دهسه لاتی رووسه کان.

۸ - واته: له تیران دا شورپش و بزووته وه په یدا ته بی و هه مووی خه لک به ک ته گرن ته م
بزووته وه دینه دی، به لام پاشان ته بیته گرانی و قاتی و قری و گهلی خه لک له ناو ته چی و
رفی دوستی گیانی ته بی. رهوشتی جیهان به م چه شنه بووه دوای ئیمه ش ههر به م چه شنه ته بی.

(۹)

چابووک سوواری دهنگ ده کا   سهد و شکار په له ننگ ده کا
هر ساعه تی سهد رهنگ ده کا   دنیا و خهلق پرشه ننگ ده کا
ههروا بووه و ههروا ده بی (۹)

(۱۰)

مهردان مهردی گه زاف ده کهن   هم به راستی خهلاف ده کهن
قسان به تیر قهلاف ده کهن   به ریگهی دوور مهساف ده کهن
ههروا بووه و ههروا ده بی (۱۰)

لیره دا دیاردی نه کاته شوړش و بزووته وهی گه لی تیران که له زهمانی (مظفرالدین شا ۱۳۱۳ - ۱۳۲۴ ی کوچی) دا به هوئی سه تارخان و یارانیه وه رووی دا، وه له تازه ربايجان و زوربهی شاره کانی تری تیران دا بزووته وه و شوړش دهست پی کرا و سهر نه نجام فه رمانی (مشروطه) له لایه نی شای ناوبراوه وه مور کرا. میرزا مه محمود خانی نه میر توومانی ده وه لوو له یادداشته کانی خوئی دا نه لی: له م روژگاره دا تیران که وته ناو گرانی و قاتی و قری و شهر و شوړ و خه لک ژبانیان به چه ره سه ری نه برده سهر و ته نانهت له بهر برسیه تی له گوشتی ولساتی درندهش لایان نه ته دا و هه ره که سی به بیری تیر کردنی زکی خویه وه بوو.

۹ - واته: شوړه سواری نه گه بیته هانای نه وان و پلنگ خوویان و سته مگه ران تیچیر نه کا و هر ده می به سهد رهنگ خوئی نه نوینی و هه مووی خه لکی حیهان شادمان نه کا و هیمنی نه وان دینته دی. نه م ره وشته هر به م چه شنه بووه و دوای نیمه ش هر به م چه شنه ده بی.

۱۰ - واته: مهردان و پیای نایاوان گه زاف و درو نه کهن و له ری راست لانه دهن و قسان به هوئی ته له وه له ریگهی دوور به یه ک نه گه ینن و پیلانازی و رامیاری له ولات دا بلاو نه بیته وه و په ره نه سیتی.

گهلی دلم به تنگ دهبی   سهدای توپ و تفهنگ دهبی
 شهری سهرباز به شهنگ دهبی   ئیران دیلی فهرهنگ دهبی
 ههروا بووه و ههروا دهبی (۱۱)

لیره دا دیاردی ته کاته بی تهل و تلفون و تهلگراف که خه لک به هوئی ته مانه له رینگه ی دوره وه قسه ی خو یان به یه کتر ته گه نین. له دهوری کون له ئیران دا به هوئی ئاورکردنه وه له سه ر لووتکه ی کیوه کانا هه والیان به یه کتر ته گه یاند، یوونانی به کان و رومی به کانیش هه ر ته م ره وشته یان بوو، وه ته فریقایی به کانیش به هوئی ته پللی (تام تام) هوه هه والیان به یه کتر ته دا و له هه ندی شوینیش دا به هوئی کوتری نامه به ره وه هه والیان بو یه کتر ته نارد تاکه و دشا پ له سالی ۱۷۹۴ ی زاین ته لگرافی هه وایی دا هینا و پاشان کوک و ته وسا ویتستن له سالی ۱۷۹۴ دا به هوئی ته لکتریسته ی ئاسن رفینه وه په یامی له شوینیکه وه ته گه یانده شوینیکی تر، به لام وینه گری به ناوی سامویل مۆرس له سالی ۱۸۳۲ ته لگرافی به شیوه ییکی تر دا هینا و پاش ته و له سالی ۱۸۵۴ گراهام بیل ته له فونی دا هینا و له سالی ۱۹۳۰ دا مارکنی ده ستگای بی ته لی به دی هینا. بی تهل و ته له فون و تهلگراف له رۆزگاری قاجاری به کانه وه ها تو وه ته ئیران و که لکی لی وه رگراوه.

۱۱ - واته: دلم گه لی به تنگ ته بی، چونکه دهنگی توپ و تفهنگ له هه موو لاییکه وه هه لته سی و ته وسا سهرباز به فیشه ک شه ره کا و جیهان ته که ویته ناو ئازاوه و ئیرانیش دیلی فهرهنگ ته بی و ته که ویته ژیر رکیف و ده سه لاتی فهرهنگی به کانه وه. دنیا هه ر و ابووه و هه رواش ته بی.

لیره دا دیاردی ته کاته شهری جیهانی به که م که فهرهنگه کان ئیرانیا ن ژیر پین کرد، شهری جیهانی به که م که له ۱۹۱۴ - ۱۹۱۸ ی زاین دا رووی داوه، بلیون و نیویک که و توونه ته ناو شه ر. له م شه ره ۱۳۴۰ ملیون له ها و په یمانه کان چوونه گز ۱۶۰ ملیون ته لمانی و

ره‌خشی روسته‌م ئیزهار ده‌بی ئه‌سپی ئاسن ره‌هوار ده‌بی
 دولدل شه‌ودیز به‌کار ده‌بی گه‌لی شت هه‌ن ئاشکار ده‌بی
 هه‌روا بووه و هه‌روا ده‌بی (۱۲)

نه‌مه‌سوی و مه‌جهری و تورکی‌دا. له‌م شه‌ره‌دا ۶۰ ملیون که‌س له‌ ژیر چه‌ک‌دا بوون و ۸ ملیون‌یان له‌ پیناوی چلیسی چه‌ند که‌سیکا کوژران و ۱۸ ملیون‌یش بریندار که‌وته ناو جیهانه‌وه. وه‌ دوای شه‌ره‌که‌ش ۱۷ ملیون که‌س به‌ برسیه‌تی و ده‌ربه‌ده‌ری و نه‌خوشی رشانه‌وه و چاو قولکه‌ و په‌ریشانی‌یه‌وه مردن. که‌ واته ۴۳ ملیون که‌س له‌ شه‌ری جیهانی‌یه‌که‌م دا بوون به‌ گاو و گه‌ردوونی چه‌ند که‌سیک. بناغه‌ی ئەم شه‌ره‌ش ئەوه بوو که‌ فرنیس شای سوریا له‌ گه‌ل ژنه‌که‌یا له‌ ناو دروشکه‌دا بوون و له‌ لایه‌ن چه‌ند که‌سیکه‌وه ره‌شه‌کوژی کران و ئیتر ئەمه‌ بووه هوی هه‌لگیرسانی ئەو شه‌ره‌که‌سه‌ری ئەم هه‌موو چه‌شاماته‌ی تیا برد. له‌م روژگار ه‌ له‌ ئیران‌دا که‌ ئەحمه‌د شای قاجار پادشایه‌تی ئەکرد، هه‌ر شوینیکی ولات له‌ ژیر ده‌سه‌لاتی بینگانه‌دا بوو، وه‌ فه‌ره‌نگی‌یه‌کان به‌ جاری ئیرانیان ژیرپی کردبوو.

۱۲ - ئەسپی ئاسن ئەکه‌ویته‌ری و وه‌کوو ره‌خشی روسته‌م و دولدل و شه‌ودیز توند ئەروا و گه‌لی شتی نه‌ینی ئاشکارا ئەبی. ره‌هوشتی جیهان به‌م چه‌شنه‌بووه و دوای ئیمه‌ش هه‌ر به‌م چه‌شنه‌ئەبی.

لیره‌دا دیاردی کردووه‌ته‌به‌دی هاتی ترومبیل و خۆرۆ و قه‌تار و پشه‌سازی و ئامراز و شت و مه‌کی موتوری. ترومبیل بو‌یه‌که‌مین جار له‌ لایه‌نی کوگنوت Cugnot هه‌وه‌ داها‌ت و له‌ سالی ۱۷۶۸ی زاین‌دا تاقی‌کرا و که‌لکی لێ وه‌رگیرا، ئەم ترومبیله‌که‌ به‌ هه‌لمی ئاو کاری ئەکرد. کاتژمیری چوار کیلومتر ری ئەبری. له‌ سالی ۱۷۸۵دا ده‌ملیر Daimler کالیسکه‌ییکی نه‌وتی درووست کرد و پاشان کاربراتۆریکی بو‌داهینا، له‌ سالی ۱۸۹۶دا کارل بنز Carl Benz بو‌یه‌که‌مین جار ترومبیلکی به‌ چه‌شنی ئیستا له‌ پاریس‌دا داهینا‌و

تیغی مه ولام بران ده بی   سپای قه جهر قران ده بی
 سهر له مه یدان قران ده بی   ناری دۆزه خ گران ده بی
 هه روا بووه و هه روا ده بی (۱۳)

خستیه کار. فرنان فۆرست Fearnar Forest ییش له سالی ۱۸۵۱ له کولر مه ن دا چه ند موتوری ۶۰۴ و ۲ سیله نده ری بو ترومیل داهینا و پاشان له جیهان دا که لکی لی وه رگیرا، رودلف دیزل Rudolf Diesel ی ته لمایش که له سالی ۱۸۵۸ له پاریس دا له دایک بووه، موتوریکی داهینا که به هو ی باتری یه وه روشن ته بووه، و ته که وته ری به چه شنی که ئیستا هه یه. پاشان ترومیل که وته ولا ته کانی تریش و که لکیان لی وه رگرت. ترومیل بو یه که مین جار له ئیران دا که له زه مانی (مزه فهره الدین شا ۱۸۹۵ - ۱۹۰۶ ی زاین) دا به هو ی شای ناو براوه وه هینرا وه ته ئیران و که لکی لی وه رگیرا وه. ته م ترومیله ش به هه لمی ناو کاری کردوه.

۱۳ - شمشیری سه روه ر و خو شه ویستم به برشته وه قر ته خاته ناو سپای قه جهر وه سه ر له مه یدانی شه را ته که ویته فرکه و ناگری دۆزه خ بو ته وه ده سه بلێسه و گر ته سه نی. ره وشتی جیهان به م چه شنه بووه و دوا ی ئیمه ش هه ر به م چه شنه ته بی.

لێرده دا یاردی ته کاته له ناو چوونی بنه ماله ی قاجار که له سالی ۱۳۴۴ ی کوچی دا به جاری له ناو چوو. له م روژگاره دا خه لکی ئیران ژیا نیان به چه رمه سه ری و برسه تی و نه خو شی و هه ژاری یه وه ته برده سه ر و له هه موو شوین و قوژبنیکی ئیران دا ناگری شه ری ناو خو بی هه لگیر سا بوو به جاری هه مووی خه لکی ئیران له به رامبه ری کار به ده ستانی ده وله تا راپه ربیوون و هیوا ی شه با ییکی رزگاری بو گه لی ئیران ها تبوو ده ی که چی هه وری ره ش و ته م و مژی ده وله تی دیکتا توری ره زاخانی خوینمژ ته و هیوا یه ی له ناو برد و له زۆر به ی شاره کانا ده رگای به ندیخانه کان کرانه وه و خه لک ته ونده ی تر که وته ناو په ژاره و خه فه ته وه.

دهوره دهورهی رهزا دهبی له دوای رهزا غهزا دهبی
 له دوای غهزا فهزا دهبی مهردوم دهست به نزا دهبی
 ههروا بووه و ههروا دهبی (۱۴)

۱۴ - واته دهور و رۆژگار ته که ویتته دهستی (رهضاشا) و له دوای تهو شهر دهست پی ته کا و پاشان جیهان هیمن ته بیته وه و خه لک ته که ونه نزا کردن و له خوای مهزن ته پار نه وه. رهوشتی جیهان بهم چه شنه بووه و دوای تیمهش هه بهم چه شنه ته بی.

لیره دا دیاردی ته کاته کوودتای رهزاخانی خوینمز که بنه ره تی دهوله ته که ی له سه سته م و زه بر و زهنگ و گوشت و گوشتاری خه لکی بی گوناھی ئیران دامه زران وه له سه رده می ته م پاتشا سته مکاره دا خه لک بو زیندوو کردنه وه ی ئازادی له سه رتاسه ری ئیران دا راپه رین و ته ویش هه موو بزووته وه ییکی رزگاری خوازی سه رکوت کرد. وه کوشتن و برین و تالان کردنی مالی خه لکی له لا وه کوو ئاو خواردنه وه بوو. له خولی رهزاخانی ناپاکا نه ته وه ی کورد ژیانان له باری تابووری و کومه لایه تی و رامیاری دا به تالی و ناله باری ته برده سه ر، وه کوردستان بوو بووه گوپرستانیکی کش و مات و گه لی له ئازادی خوازه کان به دهستی کاربه ده ستانی ته م پاتشا سته مکاره وه له دار دران. به لام رهزاخان و هاوکاره درنده کانی هه رگیز نه یانته وانی کلپه ی بزووته وه له دللی نه ته وه ی کورد بکوژیتنه وه، ته وه بوو که له بزووته وه و شوپشی سه رتاسه ری ئیران دا گه لی کورد شان به شانی برا ئیرانی به کانی تر خه باتیان کرد تا ته م شوپشه هاته دی و ئیتر دوای ته وه فه رهنگ و زمانی کوردی ئازاد کرا و گه لی نووسراوی کوردی چاپ و بلاو بوه وه.

(۱۵)

ئیران وه کوو فەرەنگ دەبی   پر نه قش و رهنگاورهنگ دەبی
کور وه کوو کچ قه شهنگ دەبی   مایل به شوخ و شهنگ دەبی
ههروا بووه و ههروا دەبی (۱۵)

(۱۶)

تهیری وه ک رهعد و بهرق دەبی   گوئچکهی له دووکهل غهرق دەبی
دهشت و دهری پی لهق دەبی   به رووی ههوا مؤلهق دەبی
ههروا بووه و ههروا دەبی (۱۶)

---

۱۵ - ئیران وه کوو فەرەنگستانی لی دی و هه موو جی و شوئینیکی رهنگاورهنگ نه بی و کور وه کوو کچ حهز له شوخ و شهنگی نه کا و خوئی نه راز ئیته وه. رهوشتی جیهان بهم چهشنه بووه و دوای ئیمهش هه ر بهم چهشنه نه بی.

۱۶ - واته: پهلهوه ری وه کوو گرمه ی هه ور نه گرمینی و له گوئی به وه دووکهل هه لئه سی و خه لک دهشت و کیوی پی نه برن و نه و پهلهوه ره ته نانهت به رووی هه وادا رائه وه ستی. رهوشتی جیهان بهم چهشنه بووه و دوای ئیمهش هه ر بهم چهشنه نه بی.

ئیره دا دیاردی نه کاته بهدی هاتی فرۆکه و مووشه ک و نه م جوړه شتانه. که لکه له ی فرین به ئاسمانه کان هه ر له میژووه له میشک و دلی مرۆدا بووه و ئاده میزاد و بستوویه تی له سه ر زهوی به وه بفریته ئاسمان. له نه فسانه کانی یونانی کوندا نه م هیوا به گه لی نه بینری. له نووسراویکی چینی دا هاتووه که به کئی له قه رالانی چین نه ژدیها ییکی له پارچه ییکی تایه ته وه دروست کرد و ناوی نه و نه ژدیها به ی پر کرد له دووکه لی گه رم و له به رانه ری خه لکا چوه

(۱۷)

خاسان وه بی مه لوهن ده بی   کام دی به کامی ژهن ده بی
زهوق و زینهت و سیار ده بی   خه لقی ژنان و شیار ده بی
ههروا بووه و ههروا ده بی (۱۷)

ئاسمان. له به کئی له ئەفسانه کانی کوردیش دا هاتوو که به کئی له سهردارانی کۆنی کورد سواری چهرخ و فهله ک بووه و ئاسمانی پی بریوه. لئوناردوداینچی که به کئی له په بیکه تهراشان و بژیشکانی ئیتالیا بی به له به کئی له پهراوه کانی خوئی دا ئەلئ: مرو سهر ته نجام به هوی بالی که رکاشه وه ئەتوانئ وه کوو په له وهران بفریته ئاسمان، وه ههر ئەم زانایه له سالی ۱۵۰۰ ی زاین دا دهستگاییکی دروست کرد که ماوه ییک فری به ئاسمان و پاشان له شوینیک دا نیشته وه. له سالی ۱۶۷۸ دا فەرهنسهوی به کان دهستگاییکیان داهینا که باله کانی به هوی مرووه ئەجوولآیه وه. له سالی ۱۹۰۳ ی زاین دا برایانی رایت له ئەمریکادا فرو که ییکیان داهینا که به هوی موتوری نهوتی به وه له هه وادا که وته فرین و بو به که مین جار مرو توانی به هوی فرو که وه له شوینیکه وه پرواته شوینیکی تر و پاشان چهشنه کانی فرو که له لایهن زانایانی جیهانه وه داهینرا.

۱۷ - واته: پیاوچاکان به بی مه لهنه ئەبن و له زیند و نیشتمانی خویان ئاواره و دهر به دهر ئەکرین و ژنان به کامی خویان ژیان ئەبه نه سهر و به ههزار جور خویان ئەرازیننه وه و هه ندیکیشیان به وشیاری به وه ئەژین. رهوشتی جیهان بهم چهشنه بووه و دوا ی ئیمهش هه بهم چهشنه ئەبی.

(۱۸)

مانگ روویانی دهوله تی   باده خوّرانی خه لوه تی
کو تا لباس و سه رپه تی   جامه سپی و خه ت خه تی
هه روا بووه و هه روا ده بی^(۱۸)

(۱۹)

عیل به گی "دی دلگیر ده بی"   فه ره نگستان زنجیر ده بی
ئیران و روم نه خچیر ده بی   نه وسا فهزا ته سخیر ده بی
هه روا بووه و هه روا ده بی^(۱۹)

۱۸ - واته: مانگ رووان و شوخ و شهنگان له گو شه و که ناری ولات دا به ئاشکرای بی
ئه گهرین و باده خوّران و مهی نو شان له شوینی ته ریک دا خه ریکی خو اردنه وهی مهی و باده
ئه بن، وه کچان و ژنان به جل و بهرگی ئال و والّا و کورت و سه ری په تی و کوران به کراسی
سپی و خه ت خه تی یه وه ئه گهرین و ژیان ئه به نه سه ر. ره وشتی جیهان به م چه شنه بووه و
دوای ئیمه ش هه ر به م چه شنه ئه بی.

۱۹ - واته: "عیل به گی" ئیدی گهلئ دلگیر و خه مگین ئه بی، چونکه فه ره نگستان وه کوو
زنجیر ئه لکئی به یه که وه و ئیران و روم به دهستی ئه وان نیچیر ئه بی و نه وسا فهزا به دهستی
مرووه ئه گیرئ. ره وشتی جیهان به م چه شنه بووه و دوای ئیمه ش هه ر به م چه شنه ئه بی.
مرو هه ر له میژه وه که لکه له ی په روازی ئاسمانه کان و گرتنی ئه سئیره کان و فهزای له
سه ردا بووه و به هیوای ئه و روژه بووه که بتوانئ له ئه سئیره کان دا دابه زئ و له ناویانا بگه پئ
و ئاگایی یان لئ به دهست بیئئ. ههروه ها ئه زانین روسه کان له ۲۱ ی ئاوریلی سالی ۱۹۶۱

هه مووی شاهان بی پرا ده بی له پر شهر و هه را ده بی
 کهم خهلق وه حوکمی شا ده بی چه رخ و چرا بهرپا ده بی
 هه روا بووه و هه روا ده بی (۲۰)

گاگارینان بو گهران به دوری گوی زهوی دا نارد و ری گرتی فهزایان بو مرو کردهوه. له پنجه می مانگی مهی نه و ساله دا، نه مریکا (ئلن شیردی نارد ههزا و پاشان نوره گه بشته مانگ و له سالی ۱۹۶۹ زاین دا توانیان به هوی ئاپولوی یانزه و دوانزه وه له گوی مانگ دا دابهن و گه لی ئاگایی له باره ی مانگه وه به ده ست بین. پاشان زانایانی جیهان کهوتنه بیری نه وه ی که له نه ستیره گه رو که کانیشه وه ئاگایی بهینه ده ست. نه وه بوو که له م دوا بی یه دا به هوی مووشکه کانی خویان توانیان گه لی ئاگایی له نه ستیره ی برجیس و بارام و که یوانه وه به ده ست بین، وه له سالی ۱۹۷۵ ئاپولوی نه مریکا و سایوزی روس له فهزادا گه بشته یه ک. به م چه شنه مرو توانی بی له مانگ و نه ستیره کان و فهزاش دا بکریته وه و به ئاواتی دیرینی خوی بگا.

۲۰ - واته: هه موو شایان و پاتشایان گو مری نه بن و له بی ری دا نه ژین و له پر شهر و هه را له هه موو گو شه یکی جیهانا ده ست بی نه کا و که متر که سی گوی نه داته فهزانی شا، پاشان جیهان ئارام و هیمن نه بیته وه و چه رخ و چرا بهرپا نه بی. رهوشی جیهان به م چه شنه بووه و دوا ی نیمه ش هه به م چه شنه نه بی.

"عیل به گی" له م هونراوه دا ئایه ی ۳۲ سووره ی (نمل) مان نه خاته بیر که نه فه رمی: «ان الملوك اذا دخلوا قرية افسدوها وجعلوا اعزة اهلها اذله...» واته: پاتشایان کاتی نه رو نه شاری. خراپه و توولانه وه له و شاره دا بلا و نه که نه وه و خووشه ویسته کانی نه و شاره ش که نه فت و په ریشان نه که ن.

"عیل به گی" له هونراوه که ی دا هه رو هه دیاردی نه کاته شه ری جیهانی دووه م که

(۲۱)

گاگا قه حتى قه ههار ده بی   خه لقی زه مان هوشیار ده بی
ناهه مواری هه موار ده بی   نه وسا سه ری ئاشکار ده بی
هه روا بووه و هه روا ده بی (۲۱)

(۲۲)

تاعه ت به مه جبووری ده بی   دی بازاری بلووری ده بی
چینی و فه غفووری ده بی   گولبانگی جه مهووری ده بی
هه روا بووه و هه روا ده بی (۲۲)

بیگانه کان دیسانه وه ئیرانیان ژیری بی کرد. له م شه ره دا گه لی زیان گه یشته نه ته وه کانی جیهان، به جو ری که ۳۵ ملیون که س کوژراو ۲۰ ملیون که س له ده ست و پی بیوه ری بوون و ۱۷ ملیون لیتر خوینی مرو ژزایه زهوی و ۱۲ ملیون ژن منالی له بار چوو ۱۳ هه زار فیرگه و ۶ هه زار زانستگه و هه شت هه زار لابراتوار و ئیران و خاپوور بوون و ۳۹۰ هه زار ملیار گولله له هه وادا ته قئیرا.

۲۱ - واته: ماوه پی قاتی و قری و گرانای ده ست پی ته کا و پاشان خه لکک و شیار نه بنه وه و هه موو ناهه مواری و ناله باری پی هه موار نه بی و نه وسا سه ری ئاشکارا نه بی و سه ره هه لته دا. ره وشتی جیهان به م چه شنه بووه و دوای ئیمه ش هه ره به م چه شنه نه بی.

۲۲ - په رستنی خودا به زور نه نه جام نه دری و نه وه ده مه بازار پر له ده فیری بلوور چینی نه بی و نه وسا ده نگی کو ماری له هه موو شو ئینیک دا به رز نه بیته وه. ره وشتی جیهان به م چه شنه بووه و دوای ئیمه ش هه ره به م چه شنه نه بی.

کاری مهردان نامهردی بۆ   ده‌ورانە که‌ی ره‌نگ زه‌ردی بۆ
 ده‌واکه‌یشی دل‌ده‌ردی بۆ   رۆزگاری دل‌سه‌ردی بۆ
 هه‌روا بووه و هه‌روا ده‌بی (۲۳)

وشه‌ی کۆمار یا جه‌مه‌ووری که له هۆنراوه که‌ی عیله‌به‌گی داها تووه، هه‌ر له میژوهه له ناو گه‌له‌کانا باو بووه. ئەفلاتوون په‌راوینکی به‌ ناوی (کۆمار) نووسیوه و له‌م په‌راوه‌دا ئەلێ: ئەو که‌سانه‌ی که له باری خوو ره‌وشت و بیری به‌رزوهه به‌رتری یان هه‌یه، ئەبێ له لایه‌نی خه‌لکه‌وه هه‌لبژێرین تا ریه‌رایه‌تی خه‌لک بگرنه‌ ئەستۆ و ولات به‌ ویستی خه‌لک به‌نه‌ ریه‌وه. له کۆماری یه‌کانی رۆم دا ده‌ولت به‌ ده‌ستی هه‌لبژێراوه‌کانی چینی ده‌ره‌به‌گه‌وه بوو، وه له کۆماری یه‌کانی یوونان دا چینیکی تابه‌ت مافی ئەوه‌یان بوو که کاربه‌ده‌ستانی ده‌ولت هه‌لبژێرن، به‌لام له کۆماری یه‌کانی ئیستادا خه‌لک ئەبێ خویان سه‌رکۆمار هه‌لبژێرن و ئەویش به‌ هۆی هیژ و ویستی خه‌لکه‌وه ولات بیا ته‌ ریه‌وه. تورکه‌کانی عوسمانی وشه‌ی کۆماریان له ئاخ‌ر و ئۆخری سه‌ده‌ی هه‌ژده‌می زاین دا له وشه‌ی جه‌مه‌وری عه‌ره‌بی به‌ واتای هه‌مووی خه‌لک داھینا و به‌ کاریان برد.

۲۳ - واته: پیاوان به‌ نایاوی ره‌فتار ئەکه‌ن و خه‌لک، رۆژگار به‌ ره‌نگ زه‌ردی یه‌وه ئەبه‌نه‌ سه‌ر، وه ده‌واکه‌یشی جگه‌ له خه‌فەت و په‌ژاره‌ شتی تر نیه و رۆزگاریکی سه‌ر سوورمانه‌ و زۆریه‌ی خه‌لک له ناو خه‌م و په‌ژاره‌دا ژیان ئەبه‌نه‌ سه‌ر. ره‌وشتی جیهان به‌م چه‌شنه‌ بووه و دوا‌ی ئیمه‌ش هه‌ر به‌م چه‌شنه‌ ئەبێ.

(۲۴)

بانگی یاری زولال ده بی   دهنگی ئەزان به لال ده بی
ناجی به عیلم و حال ده بی   ئەوسا زالم بی حال ده بی
ههروا بووه و ههروا ده بی (۲۴)

(۲۵)

ئاوازی سازی جهوت سهری   ناله‌ی کۆسی چه‌یده‌ری
لاله روخانی ئەنوه‌ری   دانه‌ی دوری بی موشته‌ری
ههروا بووه و ههروا ده بی (۲۵)

---

۲۴ - بانگی یاری روون ئەبته‌وه و دهنگی بانگی بلال ئەگاته گۆنی خه‌لک و پاشان رزگار که‌ری له لایه‌نی خواوه په‌یدا ئەبی و خه‌لک به‌ره و ریی راست رینمونی ئەکا و ئەوسا سه‌مه‌کار، زۆر به‌شبو و خه‌مگین ئەبی. ره‌وشتی جیهان به‌م چه‌شنه‌ بووه و دوای ئیمه‌ش هه‌ر به‌م چه‌شنه‌ ئەبی.

۲۵ - ئاواز و سازی جهوت سه‌ری و ناله‌ی کۆسی چه‌یده‌ری له هه‌موو شوینیک دا ده‌نگ ئەداته‌وه و گۆلآله روومه‌تان له ده‌وری ئەوانا کۆ ئەبنه‌وه، به‌لام به‌ داخه‌وه دوردانه‌کان بی ک‌ریار ئەمینێ و که‌س قه‌دری نازانی. "عیل به‌گی" ئەم هۆنراوه‌یه به‌ گۆشه و پلار هیناوه.

(۲۶)

نه و رد له رووی دهوران دهبی نالهی شیر و بهوران دهبی
مه و لام له سهر ئیران دهبی قه لای دوژمن ویران دهبی
ههروا بووه و ههروا دهبی (۲۶)

(۲۷)

شهر به تی خوا وه ک ههنگ دهبی هه رکه س بیخوا خوشه رنگ دهبی
دوژمن گه لی بی رهنگ دهبی ژینی تاریک و تهنگ دهبی
ههروا بووه و ههروا دهبی (۲۷)

---

۲۶ - واته: له رووی جیهان دا شهر و ههرا دهست پی ته کا و شیر دلان و نه بهزان له و ههرا و
شهر هدا ناله یان بهرز ته بیته وه و خوام ئیران ته پاریزی و قه لای دوژمن و نه یار ویران و خاپوور
ته کا. ره و شتی جیهان بهم چه شنه بووه و دوا ی ئیمهش هه بهم چه شنه ته بی.

۲۷ - شهر به تی خوا وه کوو ههنگوین شیرینه و هه رکه سی دلویکی لی بخواته وه خوشه رنگ
و دلخوش ته بی. به لام دوژمن گه لی بی رهنگ و لاواز و خه مبار ته بی و ژینی له تاریکی و
تهنگ و چه له مه دا ته باته سهر. ره و شتی جیهان بهم چه شنه بووه و دوا ی ئیمهش هه بهم
چه شنه ته بی.

(۲۸)

دوو سپای گه وره به جهنگ ده بی ناله ی توپ و تفهنگ ده بی
دنیا تاریک و تهنگ ده بی شه ری سه رباز به شهنگ ده بی
هه روا بووه و هه روا ده بی (۲۸)

(۲۹)

دیوانی گورگ و مه پ ده بی ده شتی به غدا به شه پ ده بی
گشتی بو زیو و زه پ ده بی خه لقی ساجان بی فه پ ده بی
هه روا بووه و هه روا ده بی (۲۹)

---

۲۸ - واته: دوو سپای گه وره به شه پ دین و ناله ی توپ و تفهنگ به رز ته بیته وه و جیهان به جاری تاریک و تهنگ ته بی. ره و شتی جیهان به م چه شنه بووه و دوا ی ئیمه ش هه ر به م چه شنه ته بی. لیره ش دا دیاردی کردووه ته شه پ یکی گه وره که له مه ولا ته قه ومی.

۲۹ - واته: دیوانی گورگ و مه پ بیک دی و ده شتی به غدا ته بیته مه یدانی شه پ و ته م شه پ هه ش بو به ده ست هیئانی زیو و زیپ دیته دی و ته یله سان به کو لان گه لی بی فه پ و فه ره نگ ته بن و ئاوه زی خو یان له ده ست ته دن. ره و شتی جیهان به م چه شنه بووه و دوا ی ئیمه ش هه ر به م چه شنه ته بی.

لیره ش دا ته م هونراو ده به به گوشه و پلار هیئاوه و دیاردی کردووه ته شه ری ته مریکا و عیراق که ته مریکا بو به ده ست هیئانی نهوت شه ری کردووه هزاران که سی کوشت.

(۳۰)

دیوان کهریو و تازی دهبی سەر له مه‌یدان بازی دهبی
په‌نجه‌گه‌زان قازی دهبی ئەوسا مه‌ولام رازی دهبی
هه‌روا بووه و هه‌روا دهبی (۳۰)

(۳۱)

عه‌لی له غه‌یب په‌یدا دهبی دولدل بۆ شه‌ر شه‌یدا دهبی
مونه‌کر خار و ریسوا دهبی دیسان جیهان ئاوا دهبی
هه‌روا بووه و هه‌روا دهبی (۳۱)

---

۳۰ - واته: دیوانی تانجی و کهرویشک پیک دی و له مه‌یدانی شه‌ردا به سەر یاری و گه‌مه
ئه‌که‌ن و قازی په‌نجه‌ی خو‌ی له داخا ئه‌گه‌زینی و ئەوسا خوا رازی ئه‌بی. ره‌وشتی جیهان به‌م
چه‌شنه بووه و دوا‌ی ئیمه‌ش هه‌ر به‌م چه‌شنه ئه‌بی. لیره‌ش دا ئه‌م هۆنراوه‌یه به‌گۆشه و پلار
هیناوه.

۳۱ - واته: عه‌لی له پیاوه‌وه سەر هه‌لته‌دا و دولدل بۆ شه‌ر شه‌یدا ئه‌بی و له‌م سه‌رده‌مه‌دا ناخوا
و بی پروا په‌ست و ریسوا ئه‌بی و جیهان دیسان ئاوا ئه‌بیته‌وه ره‌وشتی جیهان به‌م چه‌شنه بووه و
دوا‌ی ئیمه‌ش هه‌ر به‌م چه‌شنه ئه‌بی. ئه‌م هۆنراوه‌یشی به‌گۆشه و پلار هیناوه.

(۳۲)

ئه وو هخت جهنگی جیهات دهبی نوختهی یاران هاتهاات دهبی
دیدهی مونکر زولمات دهبی سهیری مهولام نشات دهبی
ههروا بووه و ههروا دهبی (۳۲)

(۳۳)

ههفتا و دوو دین یه ک دین دهبی سهردهفتهری ئەمین دهبی
تالم له زاری و شین دهبی دلّی گهلی به کین دهبی
ههروا بووه و ههروا دهبی (۳۳)

۳۲- واته: ئەوسا شهپری خهزا دهست پی ئەکا و گهلی له یاران له ریی خوادا ئەکوژرین و بی
بروایان ههر له بیروایی و نهزانی دا ئەمینتهوه و سهردههنجام خواپهستان به سهردی بروایاندا
سهردهخا و پیروزیان ئەکا. رهوشتی جیهان بهم چهشنه بووه و دواى ئیمهش ههر بهم چهشنه
ئەبی. ئەم هونراوهیهش گوشه و پلاره بوو و داوهکانی داهاتوو.

وشه (نوخته) که لهم هونراوهدا هاتوووه بریتی یه له: مروی پاک و خاوین. هافی عهلی
خوی به نوخته دانهنی و ئەلی: انا نُقْطَةُ تَحْتِ بَاءِ بِسْمِ اللّٰهِ وَاتِه من نوختهی ژیر بیی "بسم الله م
تسلی" ش که یه کئی له خواناسانی گهروهی ئیسلامی یه ئەلی: انا النُّقْطَةُ التّي تَحْتِ الْبَاءِ "واته:
من ئەو نوخته یه م که له ژیر بیی دایه.

۳۳- واته: سهردههنجام ههفتا و دوو دین دهیته یه ک دین و سهردهفتهر و ریهیری ئەم ری و
رچه پیاویکی دلپاک و دروستکار ئەبی و ئەوسا ستهمکار ئەکهوئته زاری و شین و دلّی له
حهناى ئەوا به کین دهبی. رهوشتی جیهان بهم چهشنه بووه و دواى ئیمهش ههر بهم چهشنه ئەبی.

(۳۴)

"عیل به گی" دی دلشاد ده بی   له دهر د و غم نازاد ده بی
یارانی گشت له یاد ده بی   دوژمن له زاری و داد ده بی
ههروا بووه و ههروا ده بی (۳۴)

(۳۵)

سستی میزه خران ده بی   سهر له مه یدان فران ده بی
هه میستار گشت قران ده بی   ئاوری دوزه خران ده بی
ههروا بووه و ههروا ده بی (۳۵)

۳۴ - واته: "عیل به گی" ئیدی دلخوش و شادمان ئه بی و له دهر د و خه م و په ژاره رزگاری

ئه بی و ئه وسا هه مووی یاران دینته یاد و دوژمنیش ئه که وینته زاری و شین و هاوار کردن.

۳۵ - واته: میزه ره کان سست و خر ئه بی، سهره کان له مه یدانی شه را ئه فری، خه نیم و دوژمن

قریان تی ئه که وی، ئاوری دوزه خر به جاری گر ئه گری، ره وشتی جیهان به م چه شنه بووه و

دوای ئیمه ش هه ر به م چه شنه ئه بی.

پیش بینی به کانی عیل به گی له روژگاری نادره وه تا ئه م بهرواره له بهر ئه وه بو ئیمه روون

بوو له باره یه وه دواین، وه له گه ل رووداوه کان دا به رانه برمان کردن، به لام له م بهرواره به دواوه

چۆنیه تی ئه و پیش بینانه بو ئیمه روون نین، و به م هویه وه نه ماتوانی جگه له هینانی و ته کانی

خوی لیان بکۆلینه وه. بی گومان چینه دوایه کان به ک له شوین به ک له و پیش بینانه ئاگه دار

ئهن و له گه ل چۆنیه تی دهوران دا به رانه بریان ئه کهن.

یادداشته کان

۱- شاره زوول: یا شاره زوور به پئی وتهی (یاقوت) ناوچه ییکی گه وره به که که وتووه ته تیوانی هه وئیر و هه مه دان. له (دائرة المعارف الاسلامی) دا هاتووه که بنه مآله ی حه سه نه وی به که له سآله کانی ۴۰۰ تا ۴۳۲ کۆچی له شاره زووردا فەرمانرهباییان ته کرد. له سآلی ۱۳۶۱ دا بوومه له رزه شاره زووری به جارئ وئیران کرد. (ابن مهلهل) ته ئی: شاره زوور داگری چند شار و دی به و به کئی له شاره کانی شاره زوور ناوی (شیزه) که ئیستا له ئازهره بایجان له سی کیلومتری تیکانته پهی هه وشار دایه. زانایانی کوردی ته م دوایی به سنووری شاره زووریان له باشووره وه زنجیره کئیوی به مۆ و له باکووره وه زنجیره کئیوه کانی شارباژێر و له خۆر هه لآتووه کئیوی شاهۆ و له خۆر ئاووه زنجیره کئیوه کانی قهره داغ داناوه. به پئی به لنگه کانی میژوویی ته م شاره (زوور) کۆری ته ژده هاکی مادی ئاوی کردووه ته وه.

۲- یارسان: به حه قه کان یا کاکه ی به کان ته ئین که ری و رچه ییکی تایبه تیان هه به و له ئایینه کۆنه کانی ئیران سه رچاوه ی گرتووه. به لآم پاش بلاو بوونه وه ی ئایینی پیروزی ئیسلام ره نگ و بۆ ئیسلامی گرتووه ته خۆی له راسته قینه ش دا، ری و رچه ی خواناسی که بریتی به له په یوه ندگرتن له گه ل هیزی به دی هینه ری ته م جیهانه دا له هه موو ئایینیکا په کیکه. ته م یارسانانه هه موو نووسراویکیان به زمانی کوردی به و زۆربه ی په راوه کانیا ن که له سه ده ی دووه می کۆچی تا سه ده ی سیزه هه می کۆچی دا نووسراوه به هۆنراوی ده هیجایی گۆرانی هۆنراوه ته وه که هه ندئ له و په راوانه بریتین له: سه ره نه نجم، ورده سه ره نه نجم، ده وری هه فته وانسه، ده وری چلته ن، ده وری عابدین، ده وری بالوول، ده وری بابه سه ره نگ، ده وری شا خوه شین، ده وری بابه ناووس، ده وری دامیار، ده وری بابا جه لیل، ده وری حه یده ری، بارگه بارگه

بارگه، گلیم وه کۆل، دهفتهری پردیوهه، دهفتهری ساوا، دهفتهری دیوان گهوره، زولآل زولآل، کهلامی عیله گی جاف، کهلامی خان ئەلماس، کهلامی تیموور، کهلامی نه ورۆز، کهلامی شیخ ئەمیر و...

۳- زمانی کوردی که یه کیکه له لقه کانی زمانه کانی هند و ئوروپایی بی گۆمان پاشماوهی زمانی مادی یه و له درێژایی رۆژگاردا گۆپراتیکی زۆری به سهردا هاتووه، وه به هۆی گۆپانی باری کۆمه لایه تی و رامیاری و ئابووری مه لبه نده کان و دراوسییه تی و تیکه ل بوون له گه ل زمانه کانی ترا، به چهند زاراوهی ناوچه یی دابهش بووه. وه زمانی کوردی ئیستا داگری پینج زاراوهی گه و ره یه: ۱- زاراوهی کرمانجی باکووری که ئەم مه لبه نده نه گرێته بهر: ماکو، ورمی، خوئی، سه لماس، هه وشار، قووچان، بجنوورد، که لآت، دهره گه ز، شیروان، فاراب، رووبار، ده ماوه ند له ئیران. بادینان، دهوک، ئاکری، بارزان له عیراق. ئیره وان و به شی له ئهرمه نستانی رووسییه و قارس و دیاربه کر و وان و ئهرز رۆم و بتلیس و ئەخلات و سعرد له تورکیه و به شیکی له سووریه و لبنان. ئەم زاراوه بریتی یه له شیوه کانی "بۆتانی، بادینانی، بایه زیدی، شه مدینانی، عه بدویی، قووچانی. ۲- زاراوهی کرمانجی باشووری: که ئەم مه لبه نده نه گرێته بهر: سنه، مهربان، جوانرۆ، سه قز، بانه، سابلآخ، سه رده شت، بۆکان، میانداو، شنۆ، هه وشار له ئیران، وه ره واندر، حهریر، هه ولتیر، پژدهر، مووسل، کهرکووک، سلیمانی، پینجوین له عیراق. ئەم زاراوه بریتی یه له شیوه کانی: سۆرانی بابانی، موکریانی، ئهرده لانی. ۳- گۆرانی یا هه ورامی: که ئەم مه لبه نده نه گرێته بهر: ژاوه رۆ، هه ورامانی تهخت، نه وسوود، پاوه له ئیران. ته ویلی. بیاری، ئیلان پی له عیراق، وه هه ندی له هۆزه کانی گۆران و هه وشار و خانه قین و زه نگه نه و سیامه نسوور له ئیران و عیراق دا بهم زاراوه ئەدۆن. ئەم زاراوه بریتی یه له شیوه کانی: هه ورامانی تهخت، لهوئی. ژاوه رۆیی، زازایی. ۴- له کی: که ئەم مه لبه نده نه گرێته بهر. کرماشان، مایده شت، کولیایی، دینه وهر، قه سر شیرین، نه ریز له ئیران، خانه قین،

مهنده‌لی، به‌دره، کووت له عیراق، ئەم زاراوه بریتی‌یه له شیوه کانی: که‌له‌پوری، نیلامی، کووده‌شتی، شیروانی. ۵ - لۆری: که بریتی‌یه له شیوه کانی: فه‌یلی، به‌ختیاری، هه‌فتگی، سووسه‌نگردی، ئەم زاراوه له بنه‌ره‌تا به دوو شیوه دابه‌ش ئە‌کری، یه‌که‌م شیوه‌ی لۆری به‌ختیاری که مه‌له‌بنده کانی: دزفول، شاری کورد، چوارمه‌حال، پشتکۆ و ناوچه کانی تری به‌ختیاری ئە‌گرته‌به‌ر. دووه‌م شیوه‌ی لۆری فه‌یلی که‌له‌م مه‌له‌بنده‌دا وت و ویژی پێ‌ ئە‌کری: خوره‌ماوا "ئه‌لشتر و ناوچه کانیان".

۴ - ئە‌حمه‌دی که‌رکووکی: یه‌کێ له‌ هۆنه‌رانی سه‌ده‌ی شه‌شمی کۆچی‌یه، به‌ پێ‌ی په‌راوی "سه‌ئه‌نجام" ئە‌م هۆنه‌ره له‌ سه‌ره‌تای سه‌ده‌ی شه‌شم له‌ شاری که‌رکووک‌دا پێ‌ی ناوه‌ته مه‌یدانی ژیا‌نه‌وه و هه‌ر به‌ منالی‌گه‌لێ وریا و زیره‌ک بووه و له‌ تافی جوانی‌دا هۆنراوی باشیسی هه‌له‌ستووه. زۆربه‌ی هۆنراوه کانی خواناسی‌یه و له‌ په‌راوی سه‌رئه‌نجام‌دا تۆمار‌کراوه. ئە‌م تا‌که‌هی ئە‌وه‌که‌ئه‌لی:

ئه‌ز ئە‌حمه‌دی زیرین به‌رم
ئه‌ز ئە‌وه‌ دورهی ناو‌گه‌وه‌هرم

۵ - عابدینی جاف: یه‌کێ له‌ هۆنه‌رانی سه‌ده‌ی هه‌شته‌می کۆچی‌یه که‌به‌ پێ‌ی په‌راوی "سه‌رئه‌نجام" ئە‌م هۆنه‌ره له‌ سالی ۷۲۰ی کۆچی له‌ شاره‌زوورا پێ‌ی ناوه‌ته مه‌یدانی ژیا‌نه‌وه و هه‌ر له‌ویش له‌ لای مه‌لا ئە‌لیاسی شاره‌زووری که‌یه‌کێ له‌ زانیان و هۆنه‌رانی ئە‌و سه‌رده‌مه‌بووه خویندویه‌تی تا بووه به‌ مه‌لاییکی شاره‌زا. له‌ عابدینه‌وه په‌راوی به‌ ناوی "ده‌ره‌ی عابدین" به‌ جێ‌ ماوه‌ که‌ هه‌مووی به‌ شیوه‌ی هۆنراوی هه‌شت هه‌جایی‌یه. ئە‌م هۆنراوانه‌هی ئە‌وه‌که‌ئه‌لی:

ئینسان له‌ بو‌جیفه‌ی دنیا
خوی وه‌ کوشتن قه‌زا ده‌دا
سوودی نیه‌ له‌ روی عوقبا

پیش بین یه کانی

ئەلماس خان

کۆکردنەوه و ئاماده کردنی: د. سدیق بۆرهکەیی

وینە ی خەیاڵی ئەلماس خان کە بە قەلەمی هونەر مەند کاک هادی زیائەدینی کێشراوه

کلام خان الماس لرستان

چو درگوشه مان چو درگوشه ما تن
 بگر بگیرین صلا صلا تن
 نطق درمن تر روزگار ان
 یک او مان ویم نه و سواران
 تک بدم و دم نیش مار و
 ایران سکن را حق نشدن
 غنچه رومان فاقان قیصره
 زنگی زنده وارتا تار همش
 نه در بال هند طینان مسگر
 نشام تا غلب سلج و سجارا
 گواگرد جهان فرهنگ عروس
 غرقت بانال سسم ستران
 چکا چاک تیغ نامی نامداران
 چینی کمان بارام سرکشان
 سزاه آهر شو ما ساران

- اول و آخریاد
 مرف مزازو چو درگوشه ما تن
 آشوی شانن شاش حشین داتن
 کوهها مارگیر و درشک سواران
 زار مار فاسن تر نیزه داران
 نه سوس و دم نیزه دار و
 سواران کافر خدانشناسن
 چون کله گیر و سر زمین یک
 گردان اطراف ترکان سرکش
 نغیز و هیاهو نامداران یک
 ز اطراف چین فغفر دارا
 بلند بوناد صدای طبل کوس
 هند گیر و فرنگ ایران و توران
 برق رعد کوس نگران سواران
 تازه پیکانان تیر تر کشان
 هنگامه نبرد توپ قسیاران

وینهی دستنوسی چند هونراوه بیکی خان نهلماس

پيشه کی

نامیلکه یی که به ناوی: "پیش بینی یه کانی خان نه لّماس" ناسراوه، داگری زنجیره یی رووداوه له باره ی ئاینده ی نه ته وه ی ئیرانه وه که شاخوه شین نه و رووداوانه ی له سده ی پینجه می کوچی دا پیش بینی کردوه و خان نه لّماسیش له سالی ۱۳۱۴ی کوچی دا به هونراو هونیه ته وه.

ثم رووداوانه هر کام له خول و روژگاریکی دیاری کراودا روی داوه، په لاماری ته یمووری یه کان (۷۷۲ - ۸۰۷ کوچی) به سر ولّائی تیران و دامه زرانی شهر و شور و ههرا له هه موو شار و شویتیکی ولّات دا، به شی هه ره گرنگی په راوه که پیک دین. له م روژگاره دا ته تره کان تیران داگیر نه کهن و هه موو جی و شویتیکی نه سووتینن و به زه یی یان به که سیک دا نایی و هه ره که سیان بهر که وی نه یکوزن.

له جیهان دا کوشت و گوشتار و تولّانه وه رووئدا و دنیا تاریک و تنگ نه یی و بلّیسه ی ئاگری شهر بهرز نه بیته وه و له شکر و سپای نه یار هیز نه سه نی و به سر هیزی خویی دا زال نه یی، به لام له پر ده رگای هیوا بوگلی تیران نه کریتنه وه و خه لک به سر هیژی دوزمن دا زال نه بن و نه وسا چند بنه ماله به ناوانی: "سه فه وی و هه وشاری و قاجاری و پاله وی" له تیران دا فه رمانره وایی نه کهن و له هه موو ده وره کان دا به جارئ گه لی تیران نه چه وسیننه وه و هه موو خیر و بیریکی ولّات له ناو نه بن.

له سالی ۱۳۵۷ دا هه مووی گه لی تیران یه ک نه گرن و رانه پرن و گه لیکیان له رنی زرگاری و نازادی دا لی نه کوژری و خوین وه کوو لافاو هه لّسه سی و سه ره نه جام خه لک سه ره که ون و شوینه واری شایانی تیران به جارئ له ناو نه بن. گه لی رووداوی تریش روو نه دا که له نامیلکه که دا ها تووه.

خان نه لّماس که کوری موحه مه د به گی لورستانی یه به پی "یادداشته کانی

کاکاردیی " له سالی ۱۰۷۲ی کۆچی له لورستان دا پئی ناو ته مه میدانی ژبانوهه و له منالی دا له لای باوکی خهریکی خویندن بووه و له تافی جوانی دا خیی داوه ته هۆنراوهی هۆنهرانی کورد و گهلی هۆنراوی له باره ی ری و رهوشتی خواناسی هۆنیوه تهوه که له پهراویکدا به ناوی (که لاهی خان ئەلماس) کۆ کراوه تهوه. له سالی ۱۱۳۴ی کۆچی دا پیش بینی به کانی خوی داناوه و پاشماوهی ژبانی به هۆنراو هۆنیوه وه و رینمونی خه لک بردووه ته سهر تا له سالی ۱۱۳۸ له ته مه نی ۶۶ سالی دا کۆچی دواپی کردووه. زولفه قاری گۆران له م باره وه ئەلی: وه سه نه ی هه زار و سه د و سی و هه شت، خان ئەلماس لوا وه دلێ به هه شت واته: له سالی ۱۱۳۸ دا خان ئەلماس کۆچی کرده ناوی به هه شت.

پیش بینی به کانی خان ئەلماس له شه ش به نندا هاتووه که ههر به ندیکی دا گری چه ند هۆنراوی ده هیجایی به. نوسخه ی ئەم پیش بینی یانه که که وتوو ته ده ستی ئیمه له سالی ۱۳۳۸ی کۆچی دا نووسراوه و "ئه دیولمه مالکی فراهانی" گه لی له م پیش بینی یانه ی به هۆنراوه وه رگپراوه ته سهر زمانی فارسی و له چاپی داوه.

لیره ش دا تکا له خوینهره خۆشه ویسته کانی کورد ئە که م که ههر که سنی پارچه هه لبه ستیکی پیش بینی خان ئەلماسی لاهه بی که له م نامیلکه دا بلاو نه کرایته وه بۆمانی بئیری تا له چاپی دووهه م دا بلاوی که بینه وه. ئیتر هیوادارم به هه موو لاییکمانه وه بتوانین بۆ بووژاندنه وه و زیندوو کردنه وه ی که له بووری نه ته وه که مان هه نگاو هه لگهرین و له م ریگه وه راپه و خزمه تی زمانه که مان بکه یین.

تاران ۱۳۵۹ - سدیق بۆره که بی

(۱)

چوار گۆشه ماتەن، چوار گۆشه ماتەن
سەراف مەزانو چوار گۆشه ماتەن
بگير بگيرەن سەلات سەلاتەن
ئاشۆي شارانەن شاخو شين واتەن
نوتق ئەزەلەن ژ رۆزگارەن
كۆهان مارگيرۆ دەشتان سواران
تەك ئەو ماران ويم نەو سواران
ژار مار خاسەن ژ نيزە داران
تەك بدەيم وە دەم نيش مارەو
نە نامووس وە دەم نيزە دارەو
ياران موسلمان راي حەق شناسەن
سواران كافر خودا نە شناسەن
غولغولەي رۆمان خاقان قەيسەر
چون كوله گيرۆ سەرزەمين يە كسەر
زەنگي زەنگەوار تاتار هەو هەش
كوردان ئە تراف توركان، سەركەش
نە ژير بال هند توغيان عەسكەر
خيزۆ هە ياهوو نامداران يە كسەر
نە شام تا حەلەب، بەلخ و بوخارا
ژ ئە تراف چين فەغفور دارا

گرداگرد جیهان فہرہنگ عورروس
 بولہند بۆ نالہی سہدای تہ پل کووس
 غورشت پانال سم ستووران
 ہند گیرؤ فہرہنگ ئیران و تووران
 چہ کاجاک تیغ نامی نامداران
 بہرق رہ عد کوس غوران سواران
 چینی کہ مہنان بارام سہرکہ شان
 قاژہی پہ یکانان تیر تہرکہ شان
 شہرارہی ئاھر شوومی ستاران
 ہہنگامہی نہ بہرد تۆپ قومپاران
 ہہ بیہات گوردان بہرگ فولاد پووش
 تہ لہب کار رہزم ہوون سیاووش
 گہرد و تۆز و تہم مہرکہ بان ژ خاک
 گیرؤ کہ ہکہ شان مہر تہ بہی ئہ فلاک
 ہہر نہ ہندوستان تا وہ فہرہنگی
 ئاراستہ مہ بۆ چہند تۆپ جہنگی
 یہوم مہ حشر بۆ نہ چالہی قہ زوین
 چہند ہزار ئالہ مہ گیلؤ وہ زین
 چہند ہزار ئالہ گشت ئہ بلہق نشان
 مہ گیلؤ وہ زین بی سہر و سامان
 ہفت شہو و ہفت رۆ جہنگ دین مہ بۆ
 ئا و ئاسیاوان گشت وہ خوین مہ بۆ

سوور ئيسرافيل نه رووی ئه وره وه
 يالدار و بالدار نه چوار ده وره وه
 تهخت زه پرنيشان شاهي به گله ران
 مه يو وه يوورتگاي سم ستووران
 نه سولتانيه قىر بو سولتانا
 نه زهنگان گيرو عه زيم ديوانان
 كاسه ي كه له ي سه ر قه يسه ر وه جام بو
 پيالهي فه غفور مه جلس سام بو
 توركان ژ سه رين كوردان ژ داما
 ژ پاي (سه هه نكو) سان غولاما
 وه ي ههنگام تهنگ ئه وهن به لاشو
 قه وم بابا خوه شين ئازاده به رشو
 ئازاده به رشو به رشو وه كه نار
 كهنج په ي يارسا ن به يو وه خه روار
 وه هه ر هفت تقليم حوكمش ئيزه اربو
 بلال جا پ كيشو ده ور ده ور يار بو
 شه راره ي ئاته ش به رق ذولفه قار
 زوه ره دوور مه بو ساتي سه د هه زار
 مه شرق تا مه غرب به نده ر تا به نده ر
 گشت ئاما ن مه وهن وه ساقى كه وسه ر
 ئه ره ي سه رافا ن دانه شناسا ن
 بينايي عه ينان رو شنايي زه ينان

شادی کهن شادی عهجه و تهماشا

فکر ئه و روکهن نيهن جای حاشا

(خان ئه لماس) يه قين بکهره باوهر

واده تهما مهن جيهان مه و يه کسه ر

*****

واته: چوار گوشه ی جيهان ماته، گه وهر ناس ئه زانی که چوار گوشه ی جيهان ماته، بگير بگير و هه راو هه نگامه يه، بشیوی شارانه، شاخوه شين و توويه، ئه مه فه رماني روژی به رينه که ئه بی رو و بدا، کيوه کان مار ئه يگری ده شته کان سواران، له گه ل ئه و مارانه دابين باشتر له وه يه که له گه ل سواره کان دابين، ژاری مار باشتر له تيزه ی تيزه دارانه، پال بده يه ماره کانه وه و چزه ی ماره کان بچيژين باشتره، نه ئه وه ی ئا پروومان بده يه ده ستي تيزه داره کانه وه، ماره کان موسلمانن و ریی خوا ئه ناسن، به لام سواره کان بی پروان و خوا نانس، هه رای رومی يه کان و پياواني خاقان و قه يسه ر، وه کوو کوولله زه وی يه کان داگير ئه کن، زهنگی يه کان و ته تهره کانی خوینخور و بی به زه بی راوه ستاون، کوردانی ده ور و بهر و تورکه کانی سه رکيش رانه به رن، هندی يه کان گوستاخ ئه بن و سه ربازه کان سه رکيشی ئه کن، هه راو هه نگامه ی پياواني ناودار بهر پا ئه بن، له شام تا حه لب، به لئخ و بوخارا، له ده ور و بهری چين و ئيران ولاتی فه غفور و دارا، ته وای جيهان فه ره ننگ و رووس، ناله و دهنگی ته پل و کوس بهرز ئه يته وه، دهنگی پيلاوی شه رکه ران و سمی چوار پايان، فه ره ننگه کان هند و ئيران و توران ئه گرن، دهنگی چه که کانی پياواني شه رکه ر، چه خماخه ی هه وره تريشقه و دهنگی ته پل و کوس و ناله ی سواره کان، که مهن به ده ستانی چینی وه کوو بارام سه ر هه ئه دن، قازه ی په يکانه کان و تیری له شکره کان، پزيسکه ی ئاور و ترووسکه ی ئه ستيه کان ئه بينزی، هه نگامه ی شه ر و هه راو دهنگی توپه کان، داخ و موخابنی تیبی له شکری پولاپوش، شه رکه رانی خوینی سیاوه خش، گهر د و توژ و

تەمى ئەسپان لە خاک ھەلئەسى، كاكيشان ئەگرى تاچەرەخە كانى تر، ھەر لە ھىندوستان
 تا ولاتى فەرەنگ، چەند تۆپى شەرى دائەنرى، لە چالەى قەزوين دا شەرىك پەيدا
 ئەبى، چەند ھەزار ئەسپى ئال بەزىن لە مەيدانى شەرى دائە گەرى، چەند ھەزار ئەسپى
 كۆيت بە زىن ئە گەرى بە بى سەر و سامان، ھەوت شەو و ھەوت رۆژ شەرى دىن
 ئەبى، ئاوى ئاشەوان لە خوين پر ئەبى، شاخەفەرى ئىسرافىل بە روى ھەورەو،
 بالدار بە چوار دەورى جىھانا ئە گەرى، تەختى زىر نىشان شايى بە گلەران، دىنە
 لەوەرگەى چوار پىيان، لە سولتانيە زۆر بەى پادشاكان فر ئەبن، لە زەنگان دا ديوانىكى
 گەورە پىك دىن، كاسەى كەللەى سەرى قەيسەر ئەبىتە پيالە، پيالەى فەغفور دەست
 بە دەست ئە گەرى، توركە كان لە سەرەو و كور دە كان لە داوين كۆ ئەبنەو، لە داوينى
 كىوى سەھەندا خولامە كان گرد ئەبنەو، لەم كاتە دا گەلى وەى و ئاپوورە پەيدا ئەبى،
 لايەنگرانى بابە خوەشەين ئازاد ئەبن، ئەوان ئازاد و سەر بەخۆ ئەبن، وە گەنج بو
 كاكە يە كان كۆ ئەبىتەو، بلال جار ئە كيشى و دەور دەورى يار ئەبى، وە پزىسكى ئاور
 و ترووسكەى شمشىرە كان، ئەستىرەى ناھىد ھەر ساتى ئە ترووسكىتەو، خۆر ھەلات
 تا خۆر ئاوا، بەندەر تا بەندەر، ھەموويان لە سەرۆك داواى ھانا ئە كەن، بەس ئەى
 گەوھەر ناسە كان و ئەى دور ناسە كان، بينايى چاوان ورۆشنايى ھۆشە كان، شادى كەن
 شادى و سەرنجى جىھان بەن، وە بە بىرى ئەو رۆژە دا بن كە لە بىر ناچىتەو، ئەى
 «خان ئەلماس» بە چاويكى روون سەرنجى جىھان بەدە، چونكە كارى جىھان بە كسەر
 ئەبى و لە ناو ئەچى.

*****

(۲)

ياوهران ئاشۆ، ياوهران ئاشۆ
نوقت ئەزەلەن وەرخیژۆ ئاشۆ
يانەى ئەغياران گرد بەستەن كۆكۆ
هەى داد ئەورۆژە گۆ و مە گۆ بۆ
دەست داران بى دەست بى دەستان نۆبۆ
چارچى چار كيشۆ يە وادەى رۆ بۆ
فەرمان شاھى تورك و تە تەر بۆ
رۆرۆ زىساد تەر ستەم بە تەر بۆ
چوار گۆشەى جىهان گرد وە سەر هەنگ بۆ
ژ زۆلم زالم دل تەواو تەنگ بۆ
دەوران بۆرنەوى دوونادوون مە يۆ
هەفت سألە سەد سأل رەھنمۆن مە يۆ
نە مېھر نە مۆبەت دل بى زەوق مە يۆ
وەشى زەمانە كۆل چۆن تەوق مە يۆ
مۆنعمان موفلس گرد بى سوويد مە يۆ
ژ گەنج خانەى نەقد نائووميد مە يۆ
گەدايان عاجز لوقمەى نان مە يۆ
ژ ھەر گۆشەى شار چەند بى گيان مە يۆ

گورگ باتنی وه شاران مه یۆ
 مهرگ بی ئه جهل په ی خواران مه یۆ
 حاجیان هه جشان ناره واج مه یۆ
 ژ بی زینه تی کول موحتاج مه یۆ
 قهرز داران بی شهرم جه لای خوا مه یۆ
 ساحیب قهرز مه حرروم بی ته ما مه یۆ
 کناچان خه یلی بی هه یا مه یۆ
 وه له فز ویشان شه وههر خوا مه یۆ
 هه لال ژ هه مسهر سه خت بیزار مه یۆ
 بابۆ ژ فه رزه ن عاسی وار مه یۆ
 هه زار و سیسه د سی ویه ک مه یۆ
 ژ وه سواس قهحت دل پر شه ک مه یۆ
 پیران وه مورید بهد ره فتار مه یۆ
 مورید نه رووی پیر کهج گوفتار مه یۆ
 یه ک مودهت نه فهس پیر وه بهن مه یۆ
 پیر چون توپ کهج بزه ن مه یۆ
 خانه دان بی شه وق ساف بی نوور مه یۆ
 له و وشک و کام تال چون کافور مه یۆ
 چه ن ئاشۆ شه ره ر زیحه یات مه یۆ
 چون ئاخر سه لات رووی مه مات مه یۆ

ژ هه ره زم ئارا مه رگ بئ شو مه يو
 په ي زيډ و حه يات هه ياهو مه يو
 زه وور خروش نه فه رهنگ مه يو
 ئيراني زه ليل زه ده ي چه نگ مه يو
 غولغوله ي رو مات سهروه دار مه يو
 وه حوكم مه وجود كردگار مه يو
 چه ند ئه سير، عه يد نه عيراق مه يو
 چه ند به گلهر كوشتار چه ند دوساق مه يو
 فه له ك گه ردوون تو ز و ته م مه يو
 چون غه و غاي مه حشر خه لق به ره م مه يو
 ديوان ئه علا گورگ و ميش مه يو
 دووره نگ په شيمان يه گزه نگ پيش مه يو
 ژ زيډ عوروس سه ره ساو مه يو
 جه لادان بئ ره حم چون قه ساو مه يو
 ژ ماواي عيراق زري دار مه يو
 پيشره و مه هدي بهر تا بار مه يو
 سين و ئه لف و ميم وه نامش مه يو
 سه راسه ر جيهان وه كامش مه يو
 هه فتا و دوو دين وه يه ك دين مه يو
 سه ر مه زه ب نه ده ست بنيامين مه يو

نوتق (خان ئەلماس) ئىدگوفتار مەيۇ

دەست دىن شائاشكار مەيۇ

*****

واتە: ئەي باران شەپ و ھەرا بەرپا ئەبى، ئەمە فەرمانى رۆژى بەرىنە و شەپ و كىشە دېتەدى، مالى بىگانە كان لە پشت سەر يە كدان، ھەي ھاوار بو ئە و رۆژە كەوت و ويرەي تيا ئەبى، خاوەن دەسەلاتە كان بى دەسەلات ئەبن، جارچيان جار ئە كىشن كە ئەوا بەرەبە يانە، فەرمانى شايى تورك و تەتەر دېتەدى، ھەر رۆژ ستم زياتر ئەبى، چوار گۆشەي جيهان پر لە پياوانى شەپى ئەبى، لە ستمى ستمكار دل و دەروون تەنگ ئەبى، رۆزگار ھىشتا جوانە و ئەو خاوەنى دوو نادوونە، لە ھەوت سالدەدا سەد سالد خەلك ئەخاتە بەرەو، بەلام خۆشەويستى لە دلە كاندا نامىنى، خۆشى زەمانە وە كوو ملوانكە ئەبى، خاوەن سامانە كان بى سامان ئەبن، لە گەنج و سامان ناومىد ئەبن، گەدا كان بە ھىواي پاروويىك نان ئەبن، لە گۆشەي ھەر شارىكەدا ھەندى بى گيان ئەبن، گورگى دەروون لە شارە كان بلاو ئە كەن، مەرگى بى ئاكام بە دووى دوژمنانى دىن دادى، حاجى يە كان ھەجيان نارەوا ئەبى، بە ھۆى بى رىگايى و نالەبارى ھەموويان ھەزار ئەبن، قەرزاران لە لاي خوا شەرمەزار ئەبن، خاوەن قەرزە كان لە قەرزى خويان بى بەرى ئەبن، كچە كان گەلى بى شەرم ئەبن، بە زمانى خويان داواي مىرد ئە كەن، ژن لە مىردە كەي بىزار ئەبى، مندال لە باوكى ياخى ئەبى، سالى ھەزار و سىسەد و سى و يەك ي كوچى ئە كا، دل لە دوو دلئى و قاتى و قپى دا پر لە شك و گومان ئەبى، پيران لە گەل لايەنگرانىا بەدپەفتار ئەبن، لايەنگر لە گەل پىرا قەسى خراب ئە كا، ماوەيىك ھەناسەي پىر بەند ئەبى، ھەناسەي پىر وە كوو تۆپ ھەل ئە كا،

بنه ماله كان تاسه يان له دل داناميني، ليوه كان وشك و كامه كان تال وه ك كافوور ئه بي،
 چهند بشيونه و ههرا بو خه لك دپته دي، لهو ههنگامه دا روي مهرگ ئه بي، له ههرا
 شه پرئك دا ههندي ته كوژرئي و مهرگ دپته دوويان، ههنديك لهم ههرا به بي نيشتمان
 و تاوارة ئه بن، شوپش و كوشتار بي نه ندازه ئه بي، ئه مهش ئه بيته هو ي پرس و جو ي
 پيشه و ايان، ئه وسا خرؤش و غه و غاله فهره ننگ دا په بيدا ئه بي، ئيراني په كان گيرؤده ي
 شه ر و ههرا ئه بن، هير شيكي گه و ره بهرپا ئه بي، هه مووي ئه مانه به فهرماني خوا ئه بي،
 چهند ديل و به خسير له عيراق دپت، چهند به گلر و گه و ره پياو ئه كوژرئي و چهندين
 كهس زينداني ئه بي، له چهرخي گهردوون دا توؤز و تهم بهرپا ئه بي، تهم ههرا و
 غه و غايه ئه لئي له روؤي په سلان دپته دي، ديواني هه ره بهرزي گورگ و مهر ئه بي،
 دوور و وه كان و دوور ه ننگه كان په شيمان ئه بنه و وه و به كر ه ننگي دپته به ره و وه، پاشان له
 رو و سه و ه هيرش دپتنه سه ر و لا ته كه مان، پياو كوژان به بي به زه بي خه لك ته كوژن، له
 مه لبه ندي عيراق پياو يكي زري دار سه ره له ئه دا، ئه و پيشره وي مافي مه هدي به و
 وشكي ده ريا ته كه وپته ژير ركي في، ناوي ئه و سين و ئه لف و لامه (سام)، سه راسه ري
 جيهان به كام ي ئه و ئه بي، هه فتاو دوو دين ئه بيته به ك دين، و ريباز گه كه ئه كه وپته
 ده ستي بنيامين، قسه ي (خان ئه لماس) هه روا به.

*****

یاران سەرد مەبۆ، یاران سەرد مەبۆ
 دەوران فانی دەور سەرد مەبۆ
 چەند مەردان خاس وە نامەرد مەبۆ
 شۆنبە واران وە رای، راس وەرگەرد مەبۆ
 حوبب حەق نە قەلب یاران کەم مەبۆ
 رۆشنایی زەینان چون پای شەم مەبۆ
 یاران جە قایی حەق وەرەم مەبۆ
 وە ئەمر شەیتان خاتر جەم مەبۆ
 شەرارە ی قەلبان مەبۆ وە یەخ بەن
 نەخش یاریشان ساف مەبۆ هۆرکەن
 گورگ باتنی پەر مە کە ی گەزەند
 نە شاران خاس خرا و مە کە ی چەند
 قەدیم خووفتە گان چەند مەبۆ بیدار
 چەند ژ بیداران خووفتە مەبۆ خار
 چەند (بەصەر) بینا دەست دڵ تە یار
 مەبۆن وە بدە و کەش شەرمەندە ی شە کبار
 چەند مەردان خاس مە مانۆن وە حال
 نە سەدای یاری لال مەبۆن چون لال

چه‌ند ژ شه‌رت داران شه‌رت مه‌ کهن به‌ تال
 مه‌ بۆن وه‌ نه‌زان سه‌رسه‌ری حال‌ حال
 کشمات مه‌ یۆ ده‌نگ نه‌ سه‌دای یاری
 بوله‌ند مه‌ و سه‌دای ته‌ پل شه‌ کباری
 ساحیب ئوجاخان په‌ی دنیا‌داری
 مه‌ کهرن بنای مه‌ردوم ئازاری
 هه‌ر تاکه‌ سه‌دای یاری مه‌ و بوله‌ند
 بوله‌ند مه‌ و سه‌دای ناله‌ی ریشخه‌ند
 رای حه‌ق ته‌ لڤ مه‌ یو رای ناحه‌ق چون قه‌ند
 ئه‌ و وه‌خت مه‌ یۆ وه‌خت قه‌رار چه‌نی هه‌ند
 بۆی یاری ژ لای یه‌ کره‌نگی یاران
 مه‌ بۆ وه‌ بۆی موشک قوتووی عه‌ تاران
 گوم نیشان مه‌ یۆ نشانه‌ داران
 گوم قه‌ تار مه‌ یۆ ساحیب قه‌ تاران
 نه‌ زولم زالم دل مه‌ یۆ وه‌ ته‌نگ
 خوار و زار مه‌ یۆ یاران یه‌ کره‌نگ
 ره‌نگباز مه‌ردان دنیا مه‌ که‌ی ته‌نگ
 ده‌نگ ده‌نگداران مه‌دۆزۆ وه‌ ده‌نگ
 قایی شاحه‌یده‌ر جای هوو هووی یاران
 موراد ده‌هه‌نده‌ی کول مه‌ تله‌ب داران

سان سلسلہ نیہن چون جاران
 کہم مہ یو سہدای زہنگ زہواران
 بگین دامن پادشای کہرہ مدار
 وہ یہ قین پاک بلالین وہ زار
 نہی عہ سر سہردہ یار یاہو و کہران
 نہ چو وہ زایہ رنج رنجہ ران
 بہ لکہ ہر یاری زہردہ گل خاک بو
 ژ تیر تانہی دہروون بی باک بو
 (تہلماس) کہ متہرین شہ خس تانہ کیش
 سہردی را نہدی یار نہ قلب ویش

*****

واتہ: تہی یاران ژیان سارد تہ بی، چہرخی گہردوون بہ جاری سارد تہ بی، چہند
 پیاوی چاک نامہرد و بی دہمار تہ بی، بہ ری راست برؤن چونکہ ہندی لہ ری
 راست دہر تہ چن، دؤستی و خوشہویستی خوا لہ دلہ کان کہم تہ بی تہوہ، روشنایی
 زانست وہ کوو شہم کہم تہ بی، تہی یاران ہندی لہ درگای خوا دہر تہ چن، بہ فہرمانی
 تہریمہن دلنیا تہ بن، پزیسکی دلہ کان وہ کوو سہوئی لی دئی، نہخش و نیگاری
 یارمہ تی تہوان لہ ناو تہ چئی، دہروونی تہوان وہ کوو دہروونی گورگ پر لہ رق و قین
 تہ بی، چہند شاری باش ویران تہ بی، چہند کہس کہ لہ میژ خہوتبون وریا تہ بنہوہ، وہ
 چہند کہس لہ وریا کان تہ خہون، وہ چہند پیاوی وریا و ہوشیار، تہ بنہ دہستکیش و

هه ندى كيش شهر مزار ئه بن، وه چهن د پياوى چاك ههر وه كوو خويان ئه ميننه وه، وه به
 هوئى بانگى يارسان لال و بئى دهنگ ئه بن، ههن دئى له پياوانى چاك په يمانى خويان
 هه لئه وه شين، ههن دئىك ئه بنه گيل و نهزان، وه به هوئى بانگ و نهواى يارسان مات
 ئه بن، وه دهنگى شك و گومانى ئه وان بهرز ئه بيته وه، خاوه ن وه جاخه كان بو خوش
 ويستنى جيهان، دهست ئه كه نه نازاردانى خه لك، كاتئى كه بانگى يارسان بهرز
 ئه بيته وه، ئه وان دهست ئه كه نه گالته و تيتالى، ربي خوا تال ئه بئى و رى ناخوا وه كوو
 قهن د شيرين ئه بئى، ئه وسا بر يار پئىك ده ر ئه چئى، بوئى خوشى يارسان له لاي پياوانى
 به ك رهنگ، وه كوو بوئى مو شكى بو ن فروشانى لئى دئى، نيشانه ي نو ينگه ي خواله ناو
 ئه چئى، وه خاوه نئى قه تاره كان له م هه رايه دا ون ئه بن، و له سته مى سته مكار دلّه كان
 تهنگ و خه مبار ئه بئى، يارانى به كرهنگ زوير و زه بوون ئه بن، پياوانى دوو روو
 جيهان بو خه لك تهنگ ئه كه ن، وه به دهنگى نار ه و ايان خه لك به تهنگ دين، درگاي
 شاهه يدەر ئه بيته شوئى پاران هوى ياران، ئه و يار مه تى ده رى هه موو ياران ئه بئى،
 به لام ريزه وانى ماف وه كوو پيشوو نابن، وه دهنگى بينه ران كه م ئه بيته وه، تا هه موو
 دهست ئه گر نه داوئى شاي هه ره بهرز، ده سا به دلئى پاك و خاوينه وه پيار نه وه، له م
 روژگارى سارده يار سه ر هه لئه دا، ئيتر ره نجى ره نه جهران له ناو ناچئى، به لكوو هه ر
 يارى كه دلپاك بئى، له تيرى تانه ي كه سانى تر بئى باك ئه بئى، (ئه لماس) كه مترين كه سى
 تانه كيشه، له م ربي سارده دلئى پر له تيشكى خوا ئه بئى،

*****

(۴)

ياران ئيزهار بۆ، ياران ئيزهار بۆ
شەمە ئى ژ وەسەف زهوور ئيزهار بۆ
گۆش بەن ياران هەركەس هوشيار بۆ
فەرا مۆش نە كەى هەركەس گۆشدار بۆ
زەمانە وەى تەور پەستە مكار بۆ
هەرجا يار يۆن زەليل زار بۆ
جۈملە بەدگۆيان بە ئىعتبار بۆ
دەور نە كام دىل فتنە و شەرار بۆ
دەور درۆ بۆ راست ناديار بۆ
راست وە شان و سەنگ كۆنە مەزار بۆ
بەدگۆ وە مابەين جفت ئىقرار بۆ
ھاميار وە ھاميار ستىزە بار بۆ
حەق وەش گۆل وەردە مەلەك تەيار بۆ
لاقەيد نە دوعاى سوب و ئىوار بۆ
باوەر ژ دىن بۆزەين پەردەى تار بۆ
وہ كەس كەس مەوين واحدولقەھار بۆ
ساحيب يەقىنان دوور ژ كردار بۆ
بەعزىشان داخل لوقمەى موردار بۆ

سه‌دای یا‌عه‌لی ئکسیر وه یار بۆ
 گرو‌ی یار وه نام خوار نادیار بۆ
 مودده‌تی دنیاوه‌ی ته‌ورقه‌رار بۆ
 هه‌ر ئاته‌ش‌خانه یه‌خ وه خه‌روار بۆ
 یی به‌عدش واده‌ی هه‌ن هه‌زار بۆ
 روخسه‌ت ژمه‌هدی شای ساحبکار بۆ
 گورگ باتنی وی‌ل نه‌هه‌ر شار بۆ
 قه‌تل و کوشتارش وه بی‌شمار بۆ
 موسته‌فا مه‌ئموور یاران و خوار بۆ
 مه‌رگ فراوان بۆ ده‌رد نادیار بۆ
 وه‌ی ته‌ور ده‌رد مه‌رگ وه بی‌مدار بۆ
 ژه‌ه‌ر لاسه‌دای هاوار هاوار بۆ
 یار هاوار وه جه‌م خوار و ئیمامان
 ژه‌ه‌ر لاسه‌دای ئه‌ئه‌مان
 جیهان ته‌نگ مه‌بۆ ژخه‌وف خابین
 روخسه‌ت مه‌سانۆ ژشای بنیامین
 مه‌یل مه‌رحمه‌ت شای ساحبکار بۆ
 بنیامین شاهۆ بارخانه‌ش بار بۆ
 هه‌ر جه‌بۆی عه‌تارکارخانه‌ی یار بۆ
 وه بار بنیام ته‌مام ته‌یار بۆ

چەند قەتار ئوشتر قەتار قەتار بۆ
 جوملە بارشان عەترەتار بۆ
 بىنيامىن سەرمەست وە كلىدار بۆ
 قەتار راھى بۆ بارخانەش بار بۆ
 وادە ھەر وادەى ساي ساجنار بۆ
 مەنزىل وە سەركۆي سەھەن قەرار بۆ
 دوو بارخانە بەش وە تار بار بۆ
 وە دەست بىنيام قىسمەت ديار بۆ
 بۆي عەتر بەھەشت شادى ياران بۆ
 وەبا و تاعوون گردى خواران بۆ
 سەراسەر جىھان گشت سەربسات بۆ
 تەمام (كُل شَيْء) زندەى حەيات بۆ
 ھەفتا و دوو دىن مەبۇ وە يەك دىن
 پادشا ھەر سايەى وەزىر بىنيامىن
 زەلىل زالم وە يەكجا جەم بۆ
 تەمام بىي پەر و لاقەيد ژ ھەم بۆ
 گورگ و ئاھوو و مېش، شېر چەنى شكار
 وە حشىيان كۆبىي زور و زە و ھەردار
 ھىچ يەك نىگاي بەد نەمە كەي وە كەس
 كەس قادر نىيەن بكىشۆ نەفەس

تھپل ساھیکار سہدای بولن بؤ
 ٺہو وخت کہ وادہی ہزار و ٺہن بؤ
 یارسان ہر کہس وہ بہخت ویتان
 کردار کہردہ مہیو وہ ریتان
 ہر کہس نامہی ویش مہ گیرو وہ دہس
 خاس مہدہن وہ خاس گہس مہدہ وہ گہس
 یارسان زھوور مہولا وہی تہورہ
 وہ شاوہ ٺادہم ٺہو عہد و دہورہ
 وہ شہرتی خاکتان ژ زہردہ گل بؤ
 ساھیب مایہ بؤ دوست هام دل بؤ
 نوتق قہدیمہن حق دادہن وایہ
 ئی نوتق نیہان بؤ تا وخت وایہ
 نوتق (خان ٺہلماس) خہتم کہلامہ
 بی شک ہر زھوور ہا وہو ٺہیامہ

*****

واتہ: ٺہی یاران ہموو شتیک ٺاشکرا ٺہی، باسیک لہ سر ہلدانی شاتان بؤ
 ٺہ گیرو مہو، گوئی بدہن یاران ہر کہس کہ وشیارہ، لہ بیرتان نہچی ہر کہس کہ گوئی
 ٺہدا، زہمانہ بہم جوورہ کہ ستمکار بی، ہرجی یاری بی زار و رنجوور ٺہی،

زۆربهى بەدگۆيان ئەبنە خاوەن بڕوا، رۆزگار بە پێچهوانەى ئارەزووى دڵ پەر لە
 ئاژاوە ئەبێ، زەمانەى درۆ ئەبێ و راستى و دروستى لە ناو ئەچێ، راستى وە کوو
 گۆرپى كۆنى لى دى، بەدگۆ لە تىوان پى لى نان و دەرپرین ئەمىتتەو، یار لە گەل یارا
 لە شەر و هەرادا ئەبن، ماف وە کوو گۆل جوانە و كەسىك كە وە کوو فریشتە بى، لە
 پارانەوہى بە يانى و شىو بى نیاز بى، ئەم چەشنە كەسانە بەىنى خۆيان بڕوايان ئەبى،
 كەسىك بە بىرى كەسىكى ترەو ئەبى جگە لە خواى مەزن، خاوەن بڕوايان دوور لە
 كردهوہى باش ئەبن، هەندىكيان بە پارووى مردار تىر ئەبن، دەنگى يا عەلى لە ناو
 خەلكا لە لاين يارەو ئەبى، ياران بە بىگانە كان و بى دىنان خۆيان پىوئەند ئەدەن،
 ماوہىك جىهان بەم جۆرە ئەمىتتەو، لە هەر ئاورخانەىك دا سەھۆل بە خەروار
 پەيدا ئەبى، پاشان ماوہى مژدەى سالى هەزار ئەبى، هافى مەھدى شای خاوەن كار
 ودى خەلك ئەدا، گورگى دەروون لە هەر شارپىك دا ئاوارە ئەبى، لەو دەمەدا
 كوشتارى خەلك بى ژمار ئەبى، مستەفا داودان راسپىرى ياران ئەبى، مەرگ زۆر
 ئەبى و دەرد و ناخۆشى پەرە ئەستىن، بەم جۆرە دەرد و مەرگ بە ئارامى دىتە دووى
 خەلك دا، لە هەر لا دەنگى هاوار هاوار بەرز ئەبىتەو، ياران ھەموويان داواى
 كۆمەك لە پىشەوايان ئەكەن، لە هەر لاو دەنگى ھانا ھەى ھانا دىتە گوى دا، جىهان لە
 ترسى دلپىسان تەنگ و تارىك ئەبى، وە بنىامين ودىم لە شای جىهان وەر ئەگرى، شا
 بەزەبى دىتە ھەموو كەسىك دا، بنىامىنى شاھۆبى بارخانەى خۆى بار ئەكا، ھەر لە
 بۆنى بۆن فرۆش كارخانەى يار دائەمەزرى، و بە بارى بنىامين يە كسەرە ئامادە ئەبى،
 چەند قەتار و شتر لە پشت سەرى يە كتر دىن، باریان پەر لە بۆنى خۆشى بۆن فرۆشانە،
 بنىامين سەرمەست بادەى خوا و خاوەن كلیل ئەبى، قەتار بارخانە كەى بار ئەبى و
 ئە كەوئە رى، پەيمان ھەر پەيمانى ھەتاوى خواى ئەبى، وە ياران لە كۆبى سەھەندا
 نوان ئەگرن، دووبارخانە ئەبىتە ھى ياران، و بە دەستى بنىامين بەش ئەكرىت، بۆى
 بۆنى خۆشى بەھەشت بە لووتى ياران ئەگا و ئەوان شاد ئەكا، باى چاوہ قوولكە ئەبىتە

به شی گاوران و دوژمنانی دین، وه سه راسه ری جیهان بۆ یاران ئه بیته سه رسات، وه هموو شتی بۆ ژیان په ره ئه ستینی، چه فتاو دوو دین ئه بیته به ک دین، سیبه ری پادشا بنیامینی وه زیر ئه بی، پیاوانی زه بوون و سته مکار له جینگاییک دا کۆ ئه بنه وه، هموو یان له به رابه ری به ک دا بی په روا ئه بن، گورگ و ئاسک و مه ر و شیر، کیوی به کانی کیو به هیز و بی هیز، هیچ کامیان سه رنجی خراب به به کتر ناده ن، هیچ که سی ناتوانی هه ناسه هه لکیشی، ته پلای شا ده نگی به رز ئه بیته وه، ئه و کاته ده مه ده می هه زار و هه ند ئه بی، ئه ی یارسان! هه ر که سی ئه بی به به ختی خۆی سه رنج بدا، چونکه هه ر که س به کرده ی خۆی هه لیه سه نگین، هه ر که سی نامه ی خۆی ئه ده نه ده ستیه وه، چاک ئه ده نه چاک و خراب ئه ده نه خراب، ئه ی یارسان! سه ر هه لدانی سه رۆک به و جو ره ئه بی، خو زگه م به پیاوی ئه و زه مانه، به مه رجی که دلایان پاک و خاوین بی، خاوه نی مایه بی و له گه ل ئاوه لانا به کدل بی، ئه مه قسه ی روژی به رینه و خوا ئه وه به به خشیوه، ئه م قسه ئه شارپته وه تا کوو کاتی خۆی بگا، قسه ی «خان ئه لماس» دوا بی قسه کانه، بی گو مان سه ر هه لدانی شا له م روژانه دا روو ئه دا،

*****

(۵)

ياران حەق وەش، ياران حەق وەش
بـيـان بـشـنـهـوان ياران حەق وەش
مـسـكـين، فـهـقـيران جـهـور جـهـفـا كـهـش
فـهـردا رۆي حـهـسا و هـهـر يـهـك شـارـي بـهـش
ژ سـهـنـهـي هـهـزار، سـيـسـهـد و سـي و شـهـش
بـۆي حـهـق مـهـيۆ ژ قـايـي ئـاتـهـش
ئـهـو جـام جـورـعـه بـنـيام مـهـكـهـي بـهـش
ژ بـۆي عـهـبـيرش يـار مـهـبـۆ سـهـرـوـهـش
نـوـورـواران مـهـبـۆ سـارا و كـۆ و كـهـش
نـه جـاي يـهـخ بـهـنان مـهـخـيـزۆ ئـاتـهـش
مـهـلـهـك تـهـيارـي حـهـرف و كـهـلام وەش
بـهـرمـهـشۆ نـه قـهـلب وە حـوكـم ئـاتـهـش
رـهـهـنـمـاـيان بـهـش بـرـيـاي بـي بـهـش
بـيـوهـري و مـهـحـرووم رـووسـيا و رـوورـهـش
بـهـرمـهـشۆ نـه قـهـلب تـارـيـكي هـهـوهـش
رۆشـن مـهـو و جـوود وە حـوكـم ئـاتـهـش
مـهـيۆ وە كـهـرەم هـهـم حـهـق و حـهـق وەش
بـۆي يـاري وە يـار حـهـق مـهـكـهـرۆ خـوـهـش

وهى تهور كوورهي عهشق مهران وه تاو بو
 حه قگۆ پهى حه قگۆ چون تشنهى ئاو بو
 ئاشنا پهى ئاشنا نه خورده بوئه خاو
 مه گيلان پهى هم وه تاجيل و تاو
 يه ك موددهت ياران وهى تهور مه وسه روهش
 ژ نو هه مپهنگي مه رڙو ئاتاش
 سى رو مه گيرو مه هتاب مه هوهش
 نشانهى جهنگن كينهى كه شاكهش
 ئيران و تووران، هند چهنى حه بهش
 زهنگى زهنگه وار جهم زهرده و روورهش
 جو مجموعهى جيهان مه يو سپاكهش
 مه ركه ب سواران ماران كو و كهش
 ماران بهش داره ن سواران بى بهش
 ماران يار مه ون وه حوكم ئاتاش
 نه وه ن سپاي خوار وه بى شمار بو
 گردى يار وه نام خوار ناديار بو
 ژ مولك عيراق مه يو سه ردارى
 چون سام وه رين گران سوارى
 نه وه هم وه ئيسمه ن هم ساله ن نامش
 عالمه مه له رزو وه زور سامش

ٺه و زهرى نه زات ساحيڪار دارو
 ژ ديدش غه زب پهى خوار مه وارو
 ساحيب زاتهن ٺه و نه خان ٺاتش
 ڪوشتار مه ڪهرو لهش وه بان لهش
 نه ڪوشتار سام ساحيب زات و زوور
 ٺسرافيل نه عه رش دم مه دهى وه سوور
 نه ڪوشتار سام نه غورشت سوور
 پهيدا مه و مه هدى مه ولای لاقسوور
 سه يف دوو سه رش مه ڪيشو شهرار
 غلاف ڪهش مه ڪهى پهى ڪوشتار خوار
 بهرق دم تيغ په نجهى شاهه يدهر
 لاشه ڪو مه يو سارا و دهشت و دهر
 ٺاتش مه وارو ژ سه يف دوو سهر
 مه خيزو ليشان شهرارهى شهره ر
 ژ برشت تيغ زور شاهه يدهر
 زه لآلهت مه ڪهى حوت چهنى به قهر
 خواران ژ هه بيهت جهور بي سامان
 عاجز مهون ژ جهنگ مه خوازن ٺامان
 موسلمان مهون ج گهورج ڪافهر
 مه ڪهن زيارهت ٺه و سه يف دوو سهر

تہمام زیحہیات دنیا و بہ حر و بہر
 سہف سہف، سہف مہدہ نہدہور حہ یدہر
 پہرئ یارسان دہور مہ کہی یہ کسہر
 موجاور مہ یو سپای نیکی چہر
 نوّسہد نوّسہد دہی سپای شاخوہشین
 مہ قامات وانان پہرئ زہوق دین
 زہمزمہی نوّسہد تہ پلّ ساحیبکار
 پپر سہدا مہ بوّ جیہان بہر تا بار
 سہراسہر سپا چہند ہزار ہزار
 ہہ تا سہ ہہند کوّ مہ گئروّ قہرار
 نوّسہد دہ وہ بہزم شیرین کہلامان
 سان مہدہن سپا یہ کرہنگ غولامان
 شارہزوول فہرمان مہ خفی خان ئاتہش
 وہ گردی یاران ئہو روّ مہ کہی بہش
 قسمت مہ کہروّ شا وہ دہس ویش
 ہہرکس یہ کرہنگن کوّشکئ مہدہی پیش
 جہ ماران پاک ریازت کیشان
 ہہر یہ کئ شاریّ شامہدہی پیشان
 فکر و خہ یالّ کهن ہہرکس کہ خامہ
 یاد ئہو روّ کهن و ہش ئہو ئہ یامہ

ئىسە دەفەرد جە نوتق (خان ئەلماس)

وہ قہ ولش مہ یو یاران ئیخلاس

*****

واتە: ئەي یاران رینگەتان چاکە، وەرن قسەي راستەقینە بیسن، هەزاران ستم ئە کیشن، لە روژی ژماردا هەراکام لەوان پاداشتیکیان بەر ئە کەوئ، لە سالی هەزار و سێسەد دو سی و شەشی کوچی، بۆی راستەقینە لە درگای ئاتەش بە گک هەلئەسی، ئەو قومی بەدە لە جامی بنیامین لە تیوان یاران بەش ئە کا، و لە بۆنی خووشی ئەو هە یار سەر خووش ئە بی، دەشت و کێو تیشک باران ئە بی، لە جیی سەهۆلبەندان ئاگر هەلئەسی، فریشتە خوئی قسە خووش، بە فەرمانی ئاتەش بە گک دلە کان داگیر ئە کا، رینمایان وری پێشاندەران کە لە بەشی خویان بی بەری ئە بن، لە بەرابەری خوادا ناوئەمید و روو رەش ئە بن، تاریکی دلە کان داتە گری، و بە فەرمانی ئاتەش بە گک جیهان روون ئە بیته وه، خوا بەزەبی دیتە هەموو کەسیک دا، و بۆنی خووشی یارسان دلی یاران خووش ئە کا، بەم جوورە کوورەي ئەوین لە دلە کان داکاری کرد، و یاران بۆ بیستنی قسەي خوا تینوویان ئە بی، ئاشنا بۆ ئاشنانە خوردی هەیه و نە خەو، و بۆیە کتر بە لە ئە گەرن، ماوہ ییک، بەم جوورە سەر مەست ئە بن، تا ئەو هی هاوڕەنگی ئاگر ئە بن، ئەو ساسی روژ مانگەشە و جیهان داگیر ئە کا، ئەمەش نیشانەي شەر و کینە و کیشە کیشە، هەندی لە خەلک ئیران و تووران و هند و حەبەش، وە زەنگەوار لە بەرابەری خوا نافەرمانی ئە کەن، سپایی یە کان لە جیهان دا ئە کەو نە جم و جوول، ئەسپ سوارە کان و ماران لە کەژ و کێودا ئە کەو نە هەول و تیکۆشان، مارە کان ئە بنە خواو ن بەش بە لام سوارە کان بی بە هەر ئە بن، مارە کان بە فەرمانی ئاتەش بە گک ئە بنە یار و هاو دەم، لەشکری بیگانە کان ئەو نەندە زۆر ئە بن، کە هەمووی یاران لە بەرابەری ئەوانا دیار نابن، لە ولاتی عیراق سەر و کینک دی، وە کوو سام سواری بە هیز ئە بی، ئەو ناو دارە و ناوی سامە، هەمووی خەلک لە هیزی ئەو ئە ترسی، ئەو تووز قالیک لە خاوندکار ئە چی، وە بۆ بیگانە کان لە چاوی رق ئە بارئ، ئەو خواو ن شکۆیە و شکۆی لە ئاتەش بە گەو وە ر ئە گری، و

بئ دینان ته کوژی لهش نه کهوښته سهر لهش، و له کوشتاری سام تهو خاوهن شکو و
 هیزه، ئیسرافیل له ئاسمانهوه شاخنه فیر لئ ته دا، و له کوشتاری سام و له دهنگی
 شاخنه فیر، مه هدی سه روکی ههره بهرز سه ری هه لته دا، شمشی ری دوو سه ری باپری
 نه کیشی، و بو کوشتاری ناحهزان و دوژمنانی دین له کیلان ده ری نه هینا، له بریقه ی
 شمشی ری په نجه ی تهو شیره، لاشه له دهشت و کیوا کو ته یته وه، له شمشی ری دوو
 سه ری ئاور ته باری، له وه پزیسکی ئاور هه لته سی، له برشتی شمشی ری عه لی، نه هه ننگ
 و مانگا ته که ونه گریان و زاری، بئ دینان له ترس ته ود، له شه ر زه بوون نه بن و داوای
 هانا ته که ن، نه بنه موسلمان چ گهور و چ بئ دین، نهو شمشی ره دوو سه ره ماچ
 ته که نه وه، و تهوای گیاندارانی دهشت و ده ریای هم جیهانه، ریز ریز له بهر ا به ری
 عه لی دا راته وهستن، بو یار سان ری ته کر یته وه، و له شکری نیکی چر نه بنه ئاوسیان،
 نهو سا له شکری شاخوه شین که به نوسه ده ناسراوه، ته که ونه پارانه وه له خوای گه وره و
 گران، وت و ویره ی له شکری نوسه د نوسه د ده و دهنگی ته پئی خاوه نندکار، له ده ری ا و
 دهشت دهنگی دایه وه، سه راسه ری له شکر چهنده هزار هه زار، تا کوو کیوی سه هه نده
 راته وهستن، له شکری نوسه د نوسه ده به به زمی پیاوانی قسه خو ش، له گه ل خولا مانی
 په کره ننگه داسان ته دهن، له شاره زو ووردا فه رمانی شاراه ی ئاته ش به گ، له ناو یاران ی
 بلاو ته یته وه، ئاته ش به گ ته وه به دهستی خو ی دابه ش ته کا، و هه رکه س که په کره ننگ
 بئ به شیک به ته و ته در ی، له مارانی پاک که بو خوا کار که ن، به هه ر کام شار یتک
 ته سپیری، هه رکه سیک که بیر ی خاوه ته بئ بیر بکاته وه، وه یادی تهو روژه بکا و
 خوژگه بهو روژه، ئیستا ده هو تراو له قسه کانی (خان ته لماس) دینین، یاران ی
 خوشه ویست ته وه وهر ته گرن.

*****

(٦)

هۆشياران هۆش، هۆشياران هۆش
گۆش بدهن ياران هۆشياران هۆش
نوتق ئەزەل رۆشای قىرمىزى پۆش
فەرموودەى حەقەن مەكەن فەرامۆش
ئايىنەى زىلم ئاوەردەن خرۆش
بواچم زهوور بادەى كەوسەر نۆش
جە سأل هەزار، سەد و سى و چوار
واتەى وەرىنان بواچم گوفتار
پادشاى مەيۆ بە نام عەبباس
ئەولادەى سەفى ئەو بىەن وە راس
زەو بەعد نادرى مەكيشۆ شەرار
سپاي خارجى فرار مەو فرار
مەسافش وینەى وەرىنان مەيۆ
عەدل عەدالەت قەدىمان مەيۆ
موددەتئى نەو تەخت شاھى قەرار بۆ
ديوان حوكمش هەنى هەزار بۆ
تازەرەى جە زات حەق نەبارش بۆ
عەدل عەدالەت جە رەفتارش بۆ
نەو دەم كە قەلبش جە نوور عارى بۆ
زولم زەلالەت، ستەمكارى بۆ

ریشه‌ی جهرگ ویش، مه‌رگش هانه‌ده‌س
 جه تیغ میسری ئەو مه‌که‌رۆش قه‌س
 ژه‌و به‌عد چه‌ندین شا مه‌گیرو قه‌رار
 هه‌م جه‌نگ هه‌م راحت جه‌ ئیران دیار
 یه‌کی په‌یدا مه‌و جه‌ عیلا قاجار
 نه‌ ته‌خت شاه‌ی مه‌گیرو قه‌رار
 ئەو ناسر وه‌ نام عه‌دآله‌ت مه‌یۆ
 به‌دخوا و به‌دگۆ خه‌جاله‌ت مه‌یۆ
 په‌نجا سال ئەو شا سه‌لته‌نه‌ت مه‌یۆ
 وه‌ش عه‌هد و ئە‌یام وه‌ رفعت مه‌یۆ
 مه‌ئموور مه‌رگیش ره‌زا نام مه‌یۆ
 شاه‌یش پایمال نا‌ته‌مام مه‌یۆ
 سی‌ فه‌رزه‌ن ئەو ژنو شا مه‌یۆ
 نه‌سل ئاخ‌رین ئە‌حمه‌د نام مه‌یۆ
 یه‌کی په‌یدا مه‌و جه‌ پۆیه‌ی ئە‌یام
 نه‌سل قاجاران مه‌که‌رو ته‌مام
 شه‌راره‌ی زورش مه‌کیشو شه‌رار
 مو‌دده‌تی واده‌ی شاه‌یش به‌رقه‌رار
 یه‌ک مو‌دده‌ت ده‌وران خاس به‌رقه‌راربو
 نشانه‌ی گولشه‌ن عاله‌م دیار بو
 هه‌زار و سیسه‌ده‌نی زیاده‌تر
 ئاسار ته‌لخی مه‌کیشو شه‌ره‌ر

سال تاريخش سيسه دو په نجاو هه شت
 چوارگوشه ي جيهان مه يو وه جه مشه ت
 گردى مله تان مه كهرن خروش
 هوون وينه ي لافاو مه جوشو وه جوش
 سه داي قه واقوو هه ي هه لاي فهره ننگ
 ئيران زه لاله ت زه ليل زه ده ي جه ننگ
 جه يه ك لا مه رگه ن جه يه ك لا قه حتى
 يه ك لا زولم زور بيچاران سه حتى
 مه كه رو حاشا با بو نه فهرزه ن
 مه واچن وه يه ك حه رف نا په سه ن
 زارو جه دا يه ش مه يو دل نازار
 حه لال جه هامسه ر مه كه رو فرار
 زه پرى ره حم نه قه لب سا حيب ره حم نيه ن
 حاجيان كابه جه يادان شيه ن
 نه زكر ته سيح سو فى ده رو نشان
 نه جا ي عبادت رياه ت كيشان
 ته مام خه لاي ق هه ركه س په رى ويش
 وه سه وه سه ي شه يتان مه كهرن وه پيش
 خه ريدار نه فكر حيله ي ره دبازى
 حه ق وه ناحه ق كه ر ته رازوو بازى
 نه ره حم نه مروه ت نه دين نه ئينساف
 په رى دنيا يى مه كهرن ئجحاف

نه عالم دهستور ئەمانەت كەرۆ
 نه سوڤى جه راي ديانهت بهرۆ
 نه مورشيد ئايەى عرفان بوانۆ
 نه تالب ئاداب تەريق بزبانۆ
 نه پيران وه فکرةهفتار خاس بۆ
 نه پير پەرى پير سدقش ئخلاس بۆ
 زەلزەلەى جيهان واوهيلاى ئەسير
 خانەدان پەشيو شاهان مه و دەسگير
 سەداى وانەفسا جه دنيا مه يو
 بى شەرم و حەيا بەرمەلا مه يو
 سەرورەى مه يو نه رووى سەربسات
 مونعم و موفلس تەمام مەبن مات
 تەمامى جيهان تا خاک قەيسەر
 قەتل و کوشتار بۆ نامداران يە کسەر
 چەند شاران خاس يە کسەر خراو بۆ
 زەهرەى نامداران يە کسەر وه ئاو بۆ
 جه ئەرز تا سەما وه قيل و قال بۆ
 پايتەخت شاهان گرد پايمال بۆ
 ساحيب مەزەهبان بى يەقين مه يو
 سيلاو سەردى سەرزەمين مه يو
 نايافت قەديم ئوجاخان مه يو
 يە نوتق شەريف ئيمانان مه يو

پایتخت شاهان ساف وه گهرد مه یۆ
 هۆش هۆشداران جه را رهد مه یۆ
 خرۆش ئاشووب نه جیهان مه یۆ
 زولم و زور و سهخت بیچاران مه یۆ
 جه چوار جانب سه دای دهنگ مه یۆ
 چون روژ مه حشه ره شه وه زهنگ مه یۆ
 قازی گشت نه فکر کار بهد مه یۆ
 شیخان کول گومرا وه را رهد مه یۆ
 سوئی دهرویشان گرد زهلیل مه یۆ
 خهلیفه عاجز دل مه لوول مه یۆ
 مه زلوومان دلتهنگ زالم شاد مه یۆ
 حاکمان بی عه دل وه بی داد مه یۆ
 ئوجاخان ته مام بی هممهت مه یۆ
 مهردان ئیخلاس به قیممهت مه یۆ
 پیران په ریشان مورید مات مه یۆ
 بوهتان فراوان جه وات وات مه یۆ
 ژه نان به عسمهت بی سیرهت مه یۆ
 مهردان بی نامووس بی غیرهت مه یۆ
 دین راگهی حهق شکسته مه یۆ
 پهنج وه ختهی نماز دین بهسته مه یۆ
 سهید سادات سهرگهردان مه یۆ
 خلاف و گه زاف نامهردان مه یۆ

زولم و زه لالهت چوار قورنه مه يو
 سه يف ناکه سان برنه مه يو
 خه لايق بيزار نه عه يال مه يو
 بي ته قوا و تاعهت بي حه لال مه يو
 کوشتار بي سامان وه بي حه د مه يو
 هوون ويته ي لافاو جه سه رحه د مه يو
 توپان وه زه مين سپا شق مه يو
 ته يران وه هه وا موعه لله ق مه يو
 مه شرق تا مه غرب باخه بهر مه يو
 شه راره ي شه ره ر پر شه ره ر مه يو
 بي سيم ته ناف خه بهر وه مه يو
 ئه سپ ئاسني وه ره هبه ر مه يو
 توپان جه هه وا ئاراسته مه يو
 به حري به حريان پيراسته مه يو
 ئافتاو و مه هتاو هه ر دوو هه ر تار بو
 نه عره ي شا حه يده ر جه سال مار بو
 نه و ده م که کوشتار بي سامان مه يو
 خالق هاوار وه لوتف ئيمان مه يو
 ئه وسا سه رداري سه روه ردار مه يو
 وه ئه مر فه رمان کردگار مه يو
 ئه و جه مه دينه زه رده دار مه يو
 جارچي هدايه ت ساحيکار مه يو

سین و ئەلف و میم وە نامش مە یۆ
 بەر و بووم و بەحر، وە کامش مە یۆ
 شەرارە ی شەرەر وە سە یفش مە یۆ
 کوشتار کافر وە کە یفش مە یۆ
 جەولان مە دەرو سارا و کو و کەش
 کوشتار مە کەرۆ لەش وە بان لەش
 داد بازخواست جە زەنگان مە یۆ
 دوورەنگان دین پەشیمان مە یۆ
 هەفت تەنە ی هەفتەن جە نەوراس مە یۆ
 جە سولتانیە بازخواس مە یۆ
 تەمام ملەتان وە یە ک دین مە یۆ
 یە ک تەرز یە ک رەفتاریە ک ئاین مە یۆ
 نەعرە ی بانگ بەرز خوەشین شا مە یۆ
 ئیقار کەر دە ی کانه پا مە یۆ
 شەست چەنی هەزار سال مار مە یۆ
 نەعرە ی حەیدەری زولفەقار مە یۆ
 ئەمان ئەلئەمان هەر دیار مە یۆ
 وارەمان وە بەدگرفتار مە یۆ
 زوانە ی سە یفش پەر شەرار مە یۆ
 ساعەتی کوشتار سەد هەزار مە یۆ
 نەعرە ی شاحەیدەر شەقە ی زولفەقار
 ژ هەر دەر مە یۆ ساتی چەند هەزار

چه خهلق مه خیزۆ سه دای ئەلحه زهر
 مه کهن زیارهت ئەژده های دوو سه ر
 ئیمان ماوه ران ته مامی ئە غیار
 شه هادهت مه دهن سگار و کوبار
 وه حشی وه حشیان ته مام به حر و بار
 زالم و مه زلووم بی زور و زوردار
 مه ولام مه نیشۆ وه تهخت یاقووت
 وه سام سه نگین هم وه جه به رووت
 وه سام سه نگین شای دولدل سوار
 په ی ئە حوال پهرسان مه که رو گوftar
 جبره ئیل وه زیر بنیامین وه نام
 میکایل مونشی پیر مووسی مه قام
 ئسرافیل داوود، سوورش ها وه دهم
 عزرائیل مچه په ی قه بز ئاده م
 ئەوساکه واده ی ئە حوال پهرسانه
 زبان له نگ و لال هم وه ده هانه
 ژه و پهرسان شا چیش داری هه وال
 عه رزکه ی وه حزوور میر به رز ئیقبال
 مسته فا مه ئموور تیر نه که مانه
 هه رکه سی پاکه ن دارۆ نیشانه
 ئیتر هیچ که سی لیش مه دو تانه
 لایق نه حزوور والامه کانه

روو سفید نه لای شای ساحیب که ره م
 لاقه ید ژ حه رام دینار و دره م
 قه دهم پیش بنی وه یا هوو مه نهو
 وه ده ست بنیام شه ربه ت مه نوشو
 هه رکه س دنیا دار بی ته قوا و تاعه ت
 نه حزوور شامه بو خه جاله ت
 په ی جیفه ی دنیا عوقبادا وه باد
 ژئه حوال په رسان نه مه بو نازاد
 ره نگ زه رد و زه عیف سه رئه فکه نده بو
 رووسیا و روورپه ش هه م شه رمه نده بو
 مودده تی نه و دهم پاک مه که ی جیهان
 مه ده ی حکوومه ت وه خوان شاهان
 دنیا هه م ژسه رمه گیرو قه رار
 عدل عداله ت هه م بهر تا وه بار
 یاوه ران زهوور ساحیب زولفه قار
 وه شو ن که لام ئی واده و ئیقرار
 نوتق (خان نه لماس) ئیدش ئیزهاره ن
 زهوور حه زره ت وه ی ته ور دیاره ن

*****

واته: نه ی هو شیاران ونه ی یارانن به هو ش، گوئی بگرن نه ی یارانن وشیار،
 قسه ی به رینی شای قرمزی له بهر که ر، قسه ی راسته و نه وه له بیر مه به نه وه، ئاینه ی دلم

هاتووو ته خرۆش، ئەبێ سەر هەڵدانی هافی مەهدی کەوسەر نووش بلیم، لە سالی هەزار
 و سەد و سی و چواری کۆچی، قسە ی پیشیتان بۆ بگێر مەو: پادشایی دێ بە ناوی
 عەباس، کە لە منداڵە کانی سەفی یە و ئەو رێ راست ئە گری، لە دوای ئەو کە سیک بە
 ناوی نادر وە پزیسک سەر هەڵئەدا، و لە شکرێ دەرەووە لە دەستی هەڵدێ، شەری
 وە کوو پیشینیان ئەبێ، لە داد و دادگەری وە کوو رابردوووە کان رەفتار ئەبێ، ماوہ ییک
 لە سەر تەختی شایی دائەنیشی، وە دیوان و فەرمانی ئەو تا هەزار و هەندێ پەرە
 ئەستیی، تا تۆز قالییک لە گەورەیی خوا لە هەناسە ی ئەو دایە، داد و دادگەری لە
 رەفتاریا دیارە، ئەو دەمە کە دلی لە تیشک لابدا، سەم و سەمکاری رووی تی ئە کا،
 ریشە ی ژبانی سەر ئەنجام لە بنەو ئە کە نری و مەرگ دێتە دوویا، و بە شمشیری
 میسری ئە کە ویتە دووی ئەو، لە دوای ئەو چەندین شادیتە سەر تەخت، هەم شەر و هەم
 ناشتی لە تیران دا دیار ئەبێ، پاشان پیاوییک لە عیلى قاجار سەر هەڵئەدا، ئەنیشیتە سەر
 تەختی پادشایی، ناوی ئەو ناسر و سەرە تا دادگەر ئەبێ، پیاوی خراب لە بەرابەری ئەو
 شەر مەزار ئەبێ، پانزە سال پادشایی ئەو بە ئارامی تی پەری، پادشایی ئەو بە خووشی
 چوووە سەر، لە دوای پادشایی بە کە ی پیاوی بە ناوی رەزا بووە هو ی مەرگی، شایی ئەو
 پامال بوو، و کۆتایی پی هات، سێ کۆری ئەو لە نو ی ئەنە شا، دوایین وە چە ی ئەو
 ناوی ئەحمەدە، لەو رۆزگارە دا یە کێ پەیدا ئەبێ، و رەچە لە کێ قاجاری یە کان لە ناو
 ئەبا، پزیسکی زوری دائە گیرسی، و ماوہ ییک پادشایی ئە کا، ماوہ ییک بە سەر خە لکا
 پادشایی ئە کا، پاشان تیران وە کوو گۆلستانی لێ دێ، لە سالی هەزار و سێسەد و
 هەندێ، شوینەواری تالی پەیدا ئەبێ، سالی هەزار و سێسەد و پەنجاو هەشت، چوار
 گۆشە ی جیهان ئەبیتە بزوتنەو، هەمووی نەتەووە کان تی ئە خرۆشن، خوین وە کوو
 لا فاو رەوان ئەبێ، بانگ و هاواری خە لک لە بەرابەری فەرەنگە کان بەرز ئەبیتەو، و
 لە تیران هەنگامە و هەرا دیتە دی و ولات ئە کە ویتە ناو شەر و شور، لە لاییک مەرگ و
 لە لاییک قاتی و قری، لە لاییک زور و سەم و خە لکی بیچارە لە سەختی دا ئەژین،
 کور لە باوک حاشا ئە کا، و بە یە کتر قسە ی خراب ئەلین، مندا ل لە دایکی ئەرەنجی

ژن له مېرده كهي هه لډي، تۆز قاليك به زه يي له دل خه لك دا ناميني، حاجي به كان كه عبه له بير نه به نه وه، نه پارانه وه ولا لانه وهی دهر و پشان و سوفي به كان نه ميني، و نه جبي په رستني خوا نه ميني، دوو دلي نه هر يمه ن نه گر نه بهر، كر يار له بيری فر و قيل نه بي، ماف نه كه نه ناماف و تهر ازوو بازی نه كه ن، نه به زه يي نه بي و نه پياو ته تي و نه دين و نه جواميري بيك، وه له جيهان دا زور و ستم نه كه ن، وه له جيهاني تر راسپارده و دروستكاري ناميني، سوفي كان له ري خوا دهر نه چن، ربه ري ناييني نايه ي خواناسي ناخويني، وه قوتاي ري و ره و شتي خوي له بير نه با ته وه، نه پيران له بيری ره فتاري چاك نه بن، و نه پير له راستي و دروستي دا نه زي، له جيهان بوومه له رزه روو نه دا و ديله كان له گريان دا نه بن، بنه ماله كان په شيو نه بن و شا كان ده ستگير نه كرين، دهنگي ناي له من له جيهان دا بلا و نه بيته وه، خه لكي بي شهرم رازيان دهر نه كه وي

له م ولا ته دا سه رو كيك سر هه لته دا، سامان دار و هه ژار هه موويان مات نه بن، و له ته واوي تيران تا ولا تي قه يسه ر، ناوداران و سه رو كان نه كوژرين، چهند شاري باش به جاري ويران نه بي، زراوي پياواني گه و ره نه بيته ناو، له زه وي و ناسمان قره و كيشه هه لته سي، پا يته ختي پادشا كان پامال نه بي، خاوه ن ريباز گه كان بي پروا نه بن، سيلاو و ساردی زه وي دا نه گري، خاوه ن وه جاخه كاني كو ن ناياب نه بن، قسه ي پشه و اكان نه گه نه گوي، پا يته ختي شا كان نه بيته گه رد و تۆز، و ته و پيشناري پياواني و شيار بهر په رچ نه دري ته وه، جيهان پر له بشيونه و غه و غا نه بي، وه زور و ستم داوین گيري بيچاره كان و هه ژاران نه بي، له چوار گوشه ي جيهان دهنگي توپ و تفهنگ دي، وه كوو رو زي دوايي جيهان تاريخك نه بي، داوه ر له بيری كاري خراب و نا په سهند نه بي، شيخه كان هه موويان گومرا نه بن و ژيان له گومرايي دا نه به نه سر، سوفي به كان و دهر و پشه كان زه بوون نه بن، خه ليفه زار و زگار و دلته نگ نه بي، ستم ليكراوان خه مبار و ستم گه ران شاد نه بن، فه رمانره و ايان بي داد نه بن، وه جاخان ته واوي بي بير و كه لكه له نه بن، و دلپاكي پياواني كه م نه بي، پيران په ريشان و لايه نگران مات نه بن، بوختيان و قسه ي بيه ووده زور نه بي، ژناني به ئا پرو و ئا برويان ناميني، پياوان له

بې به ند و باری دا به سهر ته بن، دین و ری راست تی ته شکې، وه نوژی پیچ کاته
 ته به سترې، سه ییده کان سر گهر دان ته بن، نامردان له ری خراپه نه پرون، ستم و زور
 له چوار گوشه ی جیهانا پوره ته ستینې، شمشیری نا که سان بر نه و تیژ ته بې، هر که سی له
 ژن و مال و مندالی خوی بزار ته بې، زور به ی خه لک به بې پاریزگاری ژیان ته به نه
 سهر، کوش و کوشتر له نه اندازه به دهر ته بې، خوین وه کوو لافاو به سنوره کان
 تی ته په ری، زهوی به توپی دوژمن شق ته بې، په له وهه ران له ترسا به روهی ههوا
 ناویزان ته بن، خوره لآت تا خور ناوا له یه کتر ناگه دار ته بن، و پزیسکه ی ناور به رز
 ته بیته وه، بې تل و تناف به یه کتر ته لې و خه لک هه والی یه کتر نه زان، ته سپی ناسنی
 خه لک ته که بیته شوینی خوی، تو په کان له ههوا نه پرازینه وه، که شتی یه کانی شهر ریز
 ته بن، هه تاو و مانگ هه دوو تاریک ته بن، له سالی مارا شاحه یدهر ته قیرینې، لهو
 ده مه دا کوش و کوشتر زور ته بې، خه لک به پیشه واکان په نا ته بن، نهوسا پیاویک
 ته بیته سه رو کی خه لک، و به فرمانی خوا فهران بهرداری ته کا، نهو له شاری مه دینه دا
 خاوه نی فهر و شکو ته بې، و به فرمانی خوا خه لک ریونینی ته کا، سین و تلف و لام
 (سام) ناوی نه وه، دهشت و دهر یا به کامی نهو ته بې، له شمشیره که ی پزیسکی ناور
 هه لته سی، و به ناره زوهی خوی بې بروایان ته کوژی، و دهشت و کیو ته خاته گهران،
 نه وهنده کوشتر ته کا که لاشه ته که ویته سهر لاشه، هاوار و قیژه له شاری زهنگان
 هه لته سی، دوو روکان په شیمان ته بن، جهوت تن دیسانه وه سهر هه لته دن، و له
 سولتانیه خه لک ته که ونه ناو پرس و جو، تهواوی نه تموه کان ته بنه خاوه نی یه ک دین،
 یه ک رهوش و یه ک تاینیان ته بې، بانگی شاخه شین ته گاته گوئی، و په یمانی پیاوان
 له نوی تازه ته بیته وه، له سالی ههزار وشه ست و هندی سالی مار دی، شاحه یدهر به
 زولفه قار دی، هانا هانا یه له ههراوه به رز ته بیته وه، گهرانه وهی خه لک به خراپه و
 گرفتار ته بې، زوانه ی شمشیری پر پزیسک ته بې، وه له ساتیکا کوشتراری خه لک سه د
 ههزار کهس ته بې، قیژه ی شاحه یدهر و شقه ی زولفه قار، له ههراوه لادی و ههراوه می
 چند ههزار، دهنگی هه هانا له ناو خه لکه وه هه لته سی، وه نهوان زولفه قار ماج

ئە كەنەو، تەواوی بېگانە كان بېروا دېنن، گچكە و گەورە شاھە تېمان دېنن، تەواوی
 كېئوى يە كانى دەشت و دەريا، وستە مكار و ستەم لى كراو ھەموو كېرئوش ئە كەن،
 سەرۆك ئە چىتە سەر تەخت و دائە نىشى، و بە سام ئە كە وىتە لى پېرسىنى خەلك، ئە و
 شای دولدول سوارە بە فەر و شكۆو، بۆ داد پېرسىنى خەلك وت و وىژ ئە كا، سەرۆش
 بە ناوی نوېنگەى پېر بىنامىن دېت، مىكايىل نوېنگەى پېر مووسى يە، ئىسرافىل
 نوېنگەى داوودە و شاخە فېرى لە دەمايە، عزرائىل نوېنگەى مستەفايە و بۆ گرتنى
 گيانى خەلك ئامادە ئە بې، ئە و سا كە كاتى لى پېرسىنەو، بە، خەلك لال و بى زمان
 ئە بن، لە سام ئە پېرسن كە لە شا چ ھەوائىكت ھەيە، بە مېرى ھەرە بەرز ئە لى، مستەفا
 خاوەن تېر و كەمانە و لە لا يەن خواوہ راسپېرراوہ، ھەر كەسى پا كە نىشانەى ھەيە، ئېتر
 كە سېك تانە لە ئە ناد، ئە و لى ھاتووہ و ئە توانى لە لاى شا دانىشى، لە لاى شای ھەرە
 بەرز روو سېي يە، لە دنيا دىنار و درەمى ناپەوا دوورە، كە واپو ھەنگاو ھەنگرە بە
 ناوی خوا، وە بە دەستى بىنامىن خوار دىنەوہ بخۆ، ھەر كە سېك حەز لە دنيا بكا
 پارىزگار نى، لە لاى شاش شەرمەزار ئە بې، چونكە بۆ لە شى مردوو روژى پەسلانى لە
 ناو ئە با، و لە پېرسىنەوہى روژى پەسلان ئازاد نابى، رەنگ زەرد و كز و سەر شور
 ئە بې، روو رەش و شەرمەزار ئە بې، ماوہ بېك لە و دەمەدا جىھان پا ك ئە كاتەو، و
 دەو لەت ئە داتە خوان و سفەرى پادشا كان، جىھان سەر لە نوئ پا يە دار ئە بې، داد و
 دادگەرى لە دەشت و دەريا پەرە ئە ستىنى، ئەى ياران سەر ھەلدانى خاوەن زولفە قار،
 بە پى نامىلكە و نووسراوہ لەم دەمەدا ئە بې، قەسى (خان ئە لماس) بەم جۆرە و ترا،
 سەر ھەلدانى شا بەم جۆرە ئاشكرا ئە بې.

*****

ناونامه

ئەو ناوانەى نایانناسى، لئىرەدا چاویان بۆ بگتیره.

پیر بنیامین: یە کئی لە یارانى سان سەهاکى بەرزنجى یی بە کە لە سەدەى هەشتمەى کۆچى دا ژیاو. لە پەرأوى (برهان الحق) دا هاتووە کە پیر بنیام یا پیر بنیامین ناز ناوى (سەید خدرى شاهۆى) یە. لە بەرگى دوو هەمى (مێژووى مەردووخ) دا هاتووە کە مەبەست لە پیر خدرى شاهۆ، سید محمد (زەهیرالدین) کورى سەید مەحمودى مەدەنى یە کە گۆرە کەى لە قوتاق ناواى سەدایە. لە پیر بنیامینەو گەلئى هۆنراو بە زاراوەى گۆرانى بە جئى ماوە کە لە پەرأوى کى سەرئەنجام دا تۆمار کراو. ئەم دوو هۆنراو هى ئەو کە ئەلئى:

وہبان چەمان، وہبان چەمان

ئازیز ئەمر تۆ وہبان چەمان

هەرچە فەرماى تۆن قەبوولەن وہ گیان

مە یۆم وەر ویرها زیلم وەشیان

پیر داوود: یە کئی لە یارانى سان سەهاکى بەرزنجى یە کە لە سەدەى هەشتمەى کۆچى دا ژیاو. لە پەرأوى (برهان الحق) دا هاتووە کە پیر داوود بە ناوى (داوودى کەووسوار) ناسراو، لە تازایى و نەبەزى دا بئۆ ویتە بوو. لە پیر داوودیشەو گەلئى هۆنراو بە زارووى گۆرانى بە جئى ماوە کە گەلئى پاراو و شیرین. ئەم دوو هۆنراو هى ئەو کە ئەلئى:

نە یانەى سەر بئى، نە یانەى سەر بئى

بنیام زیدەوان نە یانەى سەر بئى

جە بالائى سەنگ دا ئەو دەریا پیر بئى

هەفت لە وەح ئەو سەر جیا نە دور بئى

پیر موسى: یە کئی لە یاران و نووسەرانى تابیەتى سان سەهاکى بەرزنجى یە کە لە سەدەى هەشتمەى کۆچى دا ژیاو. لە پەرأوى (برهان الحق) دا هاتووە کە پیر موسى ناز ناوى (ملا رکن الدین الدمشقى) یە و گۆرە کەى لە شارى کەندى ئوستانی کرماشان دایە کە خەلک هەموو دەمئى دیتنى لئو ئە کەن. لە پیر موسى یەو گەلئى هۆنراو بە

زاراوهی گۆرانی به جی ماوه که گه لئی پاراو و دلگرن. ئەم دوو هۆنراوه هی ئەوه که ئەلێ:

نه حه لال زياتر مه که ردي حه رام

وه رنه حه لالی جفتان مه بو رام

ژيتان مه گنو وه نوتفه ی ناکام

هامسه ريتان مه و باتل و به د نام

حه له ب: یه کێ له شاره کانی سووریا به که به یه کێ له شاره کۆنه کانی دنیا ئەژمیرێ. ناوی ئەم شاره له بهرده نووسراوه کان دا به ناوی (بیرووی) هاتوو. تیرانی یه کان ئەم شاره یانه له سالی ۵۴۰ ی زاین دا خسته ژیر دهسه لاتی خویانه وه، له سه رده می ئیسلامه تی دا به هوی (ابوعبیده بن الجراح) وه دا گیر کرا. (سیف الدوله ی حه مدانی) ئەم شاره ی کرده پایته ختی خوی، پاشان مه غوله کان هیرشیا ن هیتا به سه ر ئەم شاره و گه لێ له خه لکه که یان کوشت و بوونه هوی کاولی و ویرانی شاره که و پاشان که وته ژیر دهسه لاتی عوسمانی یه کان، ئەم شاره هه ر له کۆنه وه جی په رده دانی زانست و وێژه ی ئیسلامی بووه و گه لێ هۆزان و هۆنه ر و نووسه ری لێ هه لکه وتوو. خان ئاته ش: کورپی موحه ممه د به گک و برای خان ئەلماسه که له سه ده ی یانزه هه می کۆچی دا ژیاوه و له لورستان دا کۆچی دوایی کردوو.

له (برهان الحق) دا هاتوو که خان ئاته ش له پاش مردنی باوکی بووه ته جی نشینی و خه ریکی رینموونی خه لک بووه و خه لکی بو رپی چا که و خوا په رستی هان داوه و گه لێ شوینه واری ئاوه دانی له خۆیه وه به جی هیشتوو.

شاخوه شین: یه کێ له رابه ران و پیاوه گه و ره کانی سه ده ی پینجه می کۆچی یه که ناوی مباره ک شاو کورپی جه لاله خاتوونی لورستانی یه. له (سه ر نه نجام) یکی ده ست نووس دا هاتوو که (شاخوه شین) ۳۶۶ سال پاش هافی عه لی له دا یکه بووه، له به ر ئەوه ی هافی عه لی له سالی ۴۰ ی کۆچی دا کوژراوه، سه ره له دانی شاخوه شین له سالی ۴۰۶ ی کۆچی دا رووی داوه و له یادداشته کانی (کا کاردایی) یش دا نووسراوه که شاهخوه شین له لورستان دا له دا یکه بووه و هه ر له ویش پی گه یشتوو و پاشان چوو ته هه مه دان و له لای زانا یانی ئەو شاره فیری زانست بووه و گه راوه ته وه

لورستان و ژبانی به ریتموونی خه لک بردووه ته سهر تاله ۳۲ سالی له رووباری گاماسپ دا نومق بووه رووباری گاماسپ له نزیکي شاری ههر سین دایه. که و ابو شاخوه شین له سالی ۴۰۶ تا ۴۶۷ کوچی دا ژباوه. له شاخوه شین و یارانیه وه گه لی دوو بهیتی به زاراهوی گورانی به جی ماوه که به ناوی (دهورهی شاخوه شین) ناسراوه، هم دوو بهیتی به هی نه وه که نه لی:

مامام جه لاله، کاکام، ره نگینه

دوون وه دوون نامام چینه وه چینه

ها ئیسا یوورت و نامم خوه شینه

ههر که س بشناسوم پاکش مه وکینه

شام: یه کئی له شاره کونه کانی جیهانه و میژووی نه گه ریته وه بو پینج هه زار سال له مه و پیش، ناشووری به کان و بابلی به کان و ئیرانی به کان و یوونانی به کان و رومی به کان په لاماریان هیناوه ته سهر دانیشتوانی شاره که و داگیران کردووه. له سهرده می ئیسلامه تی دا هم شاره گیراوه و نه مه وی به کان کردیانه پایته ختی خو یان و گه لی شوینه واریان لی به جی ماوه ته میووری له نگ له په لاماره که یا هم شاره ی سووتاندووه و پاشان که وتووه ته ژیر ده سه لاتی عوسمانی به کانه وه.

سه لاح الدینی نه یووی روله ی نه مری کورد له شاره دا تیزراوه. هم شاره ئیسته پایته ختی سووریا به و (دمشق) ی پی نه ئین.

قه زوین: یه کئی له شاره کونه کانی تیرانه که به پتی به لگهی میژوو نووسان هم شاره له زه مانی شاپووری به که می ساسانی (۲۴۱ - ۲۷۲ ی زاین) دا ناوا بووه ته. هم شاره له روژگاری ئیسلامه تی دا گه لی ناوا بووه و ده یله مه کان و مه غوله کان چه ندین جار په لاماریان هیناوه ته سهر دانیشتوانی هم شاره و شوینه واره میژووی به کانیان به ته وای کاول کردووه. شا تامازی به که له سالی ۹۶۴ ی کوچی دا هم شاره ی کردووه ته پایته ختی خوی. له زه مانی شاعه باسی به که م (۹۹۶ - ۱۰۳۸ ی کوچی) دا سان حوسه ین له پاش سرکوت کردنی نه فغانه کان هیرشی بردووه ته قه زوین و گه لی زیانی به دانیشتوانی شاره که گه باندووه. شاری قه زوین ئیستا گه لی ناوایه و به یه کئی له شاره گرنگه کانی تیران دپته نه ژمار.

پیش بینی یه کانی

دهرویش وهجاخ گوارهیی

کۆکردنه وه و ناماده کردنی: د. سدیق بۆرمکهیی

وینهی خهپالی دهرویش وهجاخ که به قهلهمی هونهرمهاند کاک هادی زیانهدینی کیشراوه

دولت غیر مبدوء، دولت نیز صبر
 یاران بزانان دولت نیز مبدوء
 جنگ خمیر بو، جنگ خمیر بو
 خروش بقواد جنگ خمیر بو
 زبیره ذالتتارشان غم دو کس بو
 اکتفیل بر یاد دعوا پیکر بو
 قاتل می نیر تا بخیزد و قاتل
 از درگت دیو پیری گمراشت همه
 کم دوترب یاران نورلتا خیزه
 گردن من سون نه او کینه
 شهر کوره ۱۲۶۲ هـ
 به او ز کای

وینہی دستنوسی چند ہونراوہیکی دہرویش وہجاخ

پيشه کی

ناميلکھ ٿي ڪه به ناوي پيش بيني به ڪاني دهر وٽس وه جاخ ناسراوه، داگري ڪڙمه ٿيڪ رووداوه سه بارهت به ٿاينده و داهاتووي نه ته وهي ڪورد ڪه شاخوه شيني لورستاني (۴۰۶ - ۴۶۷ ۷ ڪوچي) نه و رووداوانه پيش بيني ڪردووه و دهر وٽس وه جاخيش به هونراوه هونيو به ته وه.

ٺم رووداوانه ههر ڪام له روژگار ٿيڪي ديارى ڪراودا روو ٺهدا و ديوان يا دوژمناني ڪورد ڪه ٿيمپرياليمه له ههر لاهه هيرشيان هيناوه ته سر ولاته ڪه مان و هه موو شتيڪيان سووتاندوه و ته نانت شاره گهوره ڪانين ويران ڪردووه و زور بهي هوزه ڪاني ڪورديان له ناو بردووه، ٺم باره نه ته نيا ههر بو خه ٿڪ به لڪوو بو جانه وه ره ڪان و گيا و رووه ڪه ڪانيش هاتروه ته دي و له زه وي و ٺاسمان دوو ڪه ل خانه ڪاني سووتاو بلاو ٺه بيته وه و پاشان برسيه تي و هه ژاري و تولانه وه له ولاته ڪه مان دا پهره ٺه ستي ٺه وي و ره و شتي دين له بهر چاونا گير ري و با ڪاني سارد و گهرم هه ٿه ڪا و باران ڪه متر ٺه بارى و ٺه هر يمن به سر ولاته ڪه مان دا زال ٺه بي.

ٺه هر يمن ههر به ولاته ڪه مان دانه سا ڪا و پيره واني خوي نارد و ولاته ڪاني ترش تا داوي خوي له هه موو شوپتيڪي جيهان دا به ٺه ٺه وه و ٺه و انيش بخاته داو و هه موو شتي له ناو بيا و ره گزي ديوان و ٺه هر يمن نه ڪان به يارمه تي هاو پريڪانين به زور بهي ولاته ڪان ري په يدا ٺه ڪن و هه موو شتيڪ دا گير ٺه ڪن و ده ست ٺه ڪه نه زور و ستم و پير وزي و سر ڪه و تني خويان به خه ٿڪ رائه گه يئن.

به لام له بهر ٺه وهي پير وزي هه موو دهم ههر به ده ستي په پيره واني هورمه، بو به درگاي هيو ابو هه موو ڪه سيڪ ٺه ڪريته وه و ٺيتر ٺه هر يمن ناتوان ٺه راوه ستي و خه ٿڪ به ڪ ٺه گرن و ٺه ڪه ونه بهر به ره ڪاني و بهم جو ره گه ٿيڪ له مه لهنده ڪان ٺازاد ٺه بي و

خه لک خه ریکی ئاوه دانی و کشت و کال ئه بن، به لام کاری ئه هریمه ن له بهر ئه وهی شهر و کوشتار و ویران کردنه، بویه شهر پیک له ولاته که مان دروست ئه کا و وه لئ به هوی بهر پیرسان ئه م پیلانه له ناو ئه چئ و خه لک ده ست ئه که نه پیراز کردن و ئاوه دان کردنه وهی مه لئه نده کان.

ئه م پیش بینی یانه هه ر کام له رۆزگار یکی دیاری کر لودا رووی داوه و له راسته قینه دا له ریی خواناسی یه وه سه رچا وهی گرتووه و له ئایینی زه رده شتیش دا پیش بینی هه یه و به شیک له په رتووکی دینکه رد و بونده شن و زه رده شت نامه و جاماسپ نامه پیش بینی یه که له وانده دا سه باره ت به داهاتووی ئیران باس کراوه.

له گه لئ له په رتووکه کانی ئیسلامیش دا وه کوو: بحار الانوار، مظاهرا لانوار، حلیه المتقین، نجم الثاقب، تبصرة العوام گه لئ پیشگوویی له باره ی داهاتووی جیهان کراوه که زۆربه ی ئه وانیه یان له زمانی پیغه مبه ری گه وره ی ئیسلام گیراوه ته وه و له ئایینی جووله که و فه له ش دا پیش بینی هه به.

له راسته قینه دا ئه ستیره ناسی و پیشگوویی له سه ره تای ژیار و شارستانیه تی مرۆوه هاتوو ته دی چونکه مرۆی ناکام هه ر له ده ورری کۆنه وه تی ئه کۆشا که له ته نگ و چه له مه کانی ژیان خۆی رزگار کا و داهاتوویکی روون بو خۆی ته رخا ن بکا.

پیشگوویی و ئه ستیره ناسی له ئور و پاش دا باو بووه و خه لک بو پیشگو کان ریزیان دانه نا به لام قه شه کان هه موو ده م له گه ل ئه وان دا به شه ر ئه هاتن. نوسترادامووس (۱۵۰۳ - ۱۵۶۵ ی زاین) که یه کئ له پیشگو کانی ناسراوی ده رباری کاترین دو مدیسی و شارلی ئۆهه م پادشای فه ره نسه بوو، پیش بینی یه کانی ئه ویان ده م به ده م ئه یانگیراوه و گه لئ پیشگووی تریش هه بوو که خه لک زۆر ریزیان بویان دانه نا.

له ناو یارسانه کان یا کا که یی به کانیش دا گه لئ پیشگو سه ریان هه لداوه که له ناو ئه وانده ئه توانین له عیله به گی جاف (۸۹۸ - ۹۶۱ ی کۆچی)، خان ئه لماسی

لورستانى (۱۰۷۲ - ۱۱۳۸ى كۆچى)، و دەرويش وه جاخى گاواره يى ناو به ين.
دەرويش وه جاخ كورپى فەرهاد ميرزاي گاواره يى له سالى ۱۲۲۱ى كۆچى له
دئى گاواره يى سەر به كرماشان دا له داىك بووه و هەر له مندالى به وه خهريكى
خويتندن بووه و له ده سالان دا قورئانى پيرۆزى له بهر كردووه و پاشان ريئونى و
رهوان بيژى خويتندووه و نهوسا چووه ته لاي سه ي برا كه (۱۲۱۰ - ۱۲۹۰ى كۆچى)
و ماوه يىك له لاي نهو خويتندوويه تى و له پاشا گه راوه ته وه زيده كه ي خوى و
خهريكى كشت و كال و رينوينى خه لك بووه تا له سالى ۱۲۸۶ى كۆچى دا كۆچى
دوايى كردووه.

دەرويش وه جاخ هۆنه ريكى هه ره به رز بووه و زۆر به ي هۆنراوه كانى به زاراوه ي
گۆرانى هۆنيوه ته وه و پيش بينى به كانى نهو له ناو خه لك دا باوه و زۆر به ي نهو
پيش بينى يانه سه باره ت به داهاتووى ئيران و جيهانه.

له پيش بينى به كانى دەرويش وه جاخ هەر ته نيا نوسخه يىكم ده ست كه وت كه له
سالى ۱۲۹۲ى كۆچى دا به هۆى بارامى قوركه يى به وه له دئى گاواره دا
نووسراوه ته وه كه نهوا ليره دا هۆنراوه كانى شى نه كه ينه وه و پيشكه شتانى نه كه ين

تاران - مانگى خه رمانان ۱۳۸۱

د. صدیق پوره كه يى

(1)

ره ستاخیز مه بو، ره ستاخیز مه بو
یاران بزنان ره ستاخیز مه بو
نه ئوروس جهنگ و شهر بهرپا مه بو
لاشهی جوانان نه یه ک جیا مه بو
جهنگی تر نه و جا وه هوون پر مه بو
کارگر و وهرزیار یه کسه ر قه مه بو
دنیا نه و ساته هه ر وه قال مه بو
فری جه مه ردوم جا پامال مه بو
جهنگ شیر و گوپر هه ر په یدا مه بو
فری چشت هه ن هوو یدا مه بو

واته: راهرپین دیته دی، نهی یاران نه وه بزنان راهرپین دیته دی، له ولاتی رووس دا شهر و ههرا بهرپا نه بی، و لاشهی جوانه کان له یه ک جیا نه بیته وه، له ویدا شهرئی تر په یدا نه بی که گه لی خوینی تیا نه رژی، و کریکار و وهرزیر به جارئی قه نه بی، جیهان له و ساته دا پر له غه و غا نه بی، گه لی له خه لک پین شیل نه بی، شهرپی شیر و گوپر هه ر په یدا نه بی، گه لی شت هه یه که ناشکرا نه بی.

لیک دانه وهی هوئراوه کان

دهرویش وه جاخ له م پارچه هه لبه سته دا دیاردی نه کاته شوپرسی رووس و یه کشه مهی خوینین که یه کئی له رووداوه کانی سه دهی بیسته مه و له بهدی هاتنی نه م شوپشه دا که له سالی ۱۹۱۷ی زاین به رانبر به ۱۲۹۶ی هه تاوی دا رووی دا،

تاقمیک له کمونسته کانی رووس توانیان به ربه رایه تی ولادیمیر ئیلیچ ئولیانوف که نازناوی لینین بوو هیز بگره دهست و به له ناو بردنی دوژمنانی خویمان رژیمی تزاری له ناو بیهن و دهوله تی کومونستی بهیننه دی. هوی ئەم شوپشه ش شکستی رووس له ژاپون له سالی ۱۹۰۵ دا بوو که بهم هوی هیزی تزار به جاری کز بوو، وه هوی دووهم کوشتاری کریکاران و وه زریران بوو که له روژی یه کشه مهی سالی ۱۹۰۵ دا بوو چاک کردنه وهی باری خویمان خویشان دایکی ئارامیان دهست پی کردوله تا کام داده وله تی تزار کوشتاریکی له وان کرد و له پاشا مان گرتن و نا ئارامی له شاره کانی گه وهی رووس دادهستی پی کرد و نا په زامه ندی خه لک پتر بوو تا ئە وهی تزار ناچار بوو که له پادشایی دهست هه لگری.

*****

(۲)

ره ستاخیز مه بو، ره ستاخیز مه بو
 یاران بزنان ره ستاخیز مه بو
 زولفه قار نه فه رق جهه ر تیز مه بو
 نه نه رزول به حره یین ولگه ریز مه بو
 هژمه ت باتن بینای شه ر مه بو
 ته لاتوم قین به حر و به ر مه بو
 عالم موسه خخه ر تار و مار مه بو
 نیشانه ی ئاخیز نه به هار مه بو
 عوسمانی ئانه زه دهی جه نگ مه بو
 ئە سیر و عه بید گرد فه ر ه نگ مه بو

واته: راپه رین دیته دی، ئە ی یاران ئە وه بزنان راپه رین دیته دی، زولفه قار

(شمشیره کهی هافی عهلی) بۆ کوشتاری گاوران تێژ ئه‌بێ، له سه‌ر زه‌وی به‌حه‌ره‌ی نه‌دا که‌ لا‌رێزان ئه‌بێ، رق‌ی ده‌روون ئه‌بێته‌ هۆی شه‌ر و هه‌را، خه‌رۆشی رق و قین ده‌ریا و وشکی دا‌ئه‌ پۆشینه‌ی، جیهان ئه‌ که‌ وێته‌ به‌ر ته‌م و تاریکی، و نیشانه‌ی را‌به‌رین و هه‌ستان له‌ به‌هه‌ردا ده‌ر ئه‌ که‌وی، و لا‌تی عه‌سمانی به‌ جاری تووشی شه‌ر و هه‌را ئه‌بێ، و هه‌موو دیلی فه‌ره‌نگ ئه‌بن،

لیک‌دانه‌وه‌ی هۆنراوه‌کان

دیاردی به‌ بۆ له‌ ناوچوونی ده‌وله‌تی عه‌سمانی و به‌ش به‌ش بوونی خاکی عه‌سمانی له‌ تیوان و لا‌ته‌کانی ئینگلستان و فه‌ره‌نسه‌ که‌ ته‌م رووداوه‌ له‌ سا‌لی ۱۹۱۶ به‌ پیتی په‌یمانی سایکس پیکۆ ها‌ته‌ دی و به‌ پیتی ته‌م په‌یمانێ عێراق و ئورده‌ن و فه‌له‌ستین که‌ وه‌ ژێر رکیفی ئینگلستان و سووریه‌ و لوبنانیش که‌ وه‌ ژێر ده‌سه‌لا‌تی فه‌ره‌نسه‌ و له‌م کاته‌دا شه‌ریف حه‌سه‌ین فه‌رمانه‌ره‌وای مه‌ که‌ که‌ ئاره‌زووی دا‌گیرکردنی و لا‌ته‌کانی ئیسلامی له‌ سه‌ردا بوو ئاماده‌ بوو بۆ که‌ یشتن به‌ هیوای خۆی له‌ گه‌ل ئینگلیزه‌کان دا هاوکاری بکا و خۆی و کۆره‌کانی له‌ گه‌ل ئورنس دا‌توانیان عه‌ره‌ به‌ کان را‌به‌رین، به‌لام شه‌ریف حه‌سه‌ین به‌ هیوای خۆی نه‌ که‌ یشت و ئینگلیزه‌کان ئه‌ویان به‌ سوودی خه‌نیمه‌ که‌ی عه‌بدوله‌عزیزی سی‌یه‌م کۆری سوعوود که‌ له‌ نه‌جدی عه‌ره‌ستان دا فه‌رمانه‌ره‌وایی ئه‌ کرد ته‌نیا هێشت و به‌ هۆی ئه‌و خه‌زمه‌تانه‌ی که‌ به‌ ئینگلیزه‌کان کردبووی یه‌ کچی له‌ کۆره‌کانیان به‌ ناوی فه‌سه‌ل کرده‌ پاشای عێراق و کۆره‌ که‌ی تریان عه‌بدوللا‌ کرده‌ پادشای ئورده‌ن و ئیتر عێراق و ئورده‌ن تا ماوه‌ تیک‌ له‌ ژێر رکیفی ئه‌وانا بوو.

*****

(۳)

ره‌ستاخیژ مه‌بو، ره‌ستاخیژ مه‌بو
یاران بزنان ره‌ستاخیژ مه‌بو
حیجاز و عیراق گشت ئەسیر مه‌بو
وه ده‌ست فه‌ره‌نگ وه زه‌نجیر مه‌بو
فه‌له‌ستین وه ده‌ست یه‌هوود گگیر مه‌بو
موسلمان خاس هه‌ر زویر مه‌بو
هه‌ر یه‌ک جه‌ زیدش تار و مار مه‌بو
زینده‌گی په‌ریش ژار مه‌بو
فه‌ره‌نگ جه‌ و کاته وه سه‌روه‌ر مه‌بو
موسلمان جه‌ ژین هه‌ر بیوه‌ر مه‌بو

واته: راپه‌رین دیته‌ دی، ئەی یاران ئەوه بزنان راپه‌رین دیته‌ دی، خه‌لکی حیجاز و عیراق هه‌موویان به‌ دیل ئەگه‌رین، و به‌ ده‌ستی فه‌ره‌نگه‌ کان به‌ زنجیر ئەگه‌رین، فه‌له‌ستین به‌ هۆی جووله‌ که‌ کان داگیر ئەکری، و موسلمانێ چاک هه‌موو ده‌م خه‌مبار ئەبێ، و هه‌ر کام له‌ زید و مه‌له‌ندی خۆی تار و مار ئەبێ، و ژیان بۆی وه‌ کوو ژاری مار ئەبێ، فه‌ره‌نگه‌ کان له‌و ده‌مه‌دا ئەبنه‌ سه‌رۆک، و موسلمانه‌ کان له‌ ژین ناومید و بی‌به‌ری ئەبن.

لێک‌دانه‌وه‌ی هۆنراوه‌ کان

دیاردی‌یه‌ به‌ ده‌رکردنی فه‌له‌ستینی‌یه‌ کان له‌ ولاتی باو و باپیریان به‌ هۆی

ئینگلیزه كان و بەدى هاتنى دەولەتتى بە ناوى ئىسرائىل يا جوولەكە، و لە بەر ئەوہى
 فەلەستىن لە دوای شەرى جیھانى یەكەم بە پىی بریاری نەتەوہ یەك گرتووە كان كەوتە
 دەستى ئینگلیزه كان، سەھیۆنىستە كان لەم ولاتە ئىسلامى بەداكەوتنە ھەول و تىكۆشان
 و لە سالى ۱۹۱۷دا لورد بالفور وەزىرى دەرەوہى ئىنگلستان بە ھوى پەيامىك
 راىگە ياندكە جوولەكە كان لە فەلەستىن دا ئەتوانن دەولەتتى بوخویان دامەزرىنن و لە
 پاشا جوولەكە كان لە سەرتاسەرى جیھانا كوچیان كرده فەلەستىن و كاتى
 فەلەستىن یە كان بە مەیان زانى لە بەرابەرى ئینگلیزه كان دا راپەرىن كە گرنگترین
 راپەرىنى فەلەستىنى یە كان راپەرىنى شىخ عىززە دىنى قەسامە كە لە سالى ۱۹۳۵دا بە
 ھوى ئینگلیزه كانەوہ سەركوت كراو پاشان جوولەكە كان گەلى لە عەرەبە كانیان كوشت
 و ماله كانیان سووتان و ئىتر خەرىكى ئەشكەنجە و ئازارى فەلەستىنى یە كان بوون و
 فەلەستىنى یە كانىش ناچار ولاتە كەیان بەجى ھىشت و ئاوارەى ھەندەران بوون.

*****

(۴)

رەستاخىز مەبۆ، رەستاخىز مەبۆ
 یاران بزنان رەستاخىز مەبۆ
 جەنگ و كەشمە كەش جەگرد لا مەبۆ
 واران ئاھر چون بەلا مەبۆ
 نەى كەشمە كەشە فەرەنگ پىرۆز بۆ
 پىرۆزى ئەووەل پەرى گرد ھۆز بۆ
 جەبەك لا مەرگ و یەك لا قاتى بۆ
 پەرى موسلمان روى نەھاتى بۆ

دوو سهري دنيا ئه ورو بهر بهر بو خه يلى جه مهردوم يه ك يه ك هه ر ق ر بو

واته: راپه رين دته دى، نهى ياران نه وه بزنان راپه رين دته دى، شه ر و كيشه و هه راله هه ر لايئكه وه ده ست پي نه كا، و بارانى ئاور وه كو و ئاپوره و وهى نه بارى، له م ق ر ه و كيشه دا فه ره نك سه ر نه كه وي، پير و زى سه ره تا بو وه به شى ته واوى تا قمه كان، له لايئ مه رگ و له لايئ تر قاتى و ق ر ي رووى دا، وه بو موسلمانان رو زى نه هاتى بو، دوو سه رى جيهان له وروژه دا كارى كى ئاسايى بو، گه لئ له خه لك يه ك يه ك ق ر بوون

ليك دانه وهى هو نرا وه كان

دياردى يه به پير و زى هاو په يمانه كان كه ده و له ته كانى ته وه ره به پي په يمانى د زى كو ميترن به يه كه وه هاو په يمان بوون، به لام هيچ كات نه يانتوانى هيز نكي گه وه به دى بيتن، له پاشا ده و له ته كانى هاو په يمان به پي بر يارى ئاتلانتيك هيز نكيان له سه ر تا سه رى جيهان دا به دى هينا و تي نه كو شان كه ولا ته بي لايه نه كان به خو يان نزى ك كه نه وه و هيتلر بو نزى ك كر دنه وهى ده و له ته كانى خو ر ئاوايى ئاماده يى خو ي ده ر بر ي و داواي ئيان كرد له سه ر تا سه رى جيهان دا ئاشتى به ئننه دى و نه وسا له گه ل كومونيسته كان دا كه وه شه ر، پيشه وتى هيزه كانى نه لمانى له رووس و بالكان و نزى ك بوونه وهى هيزه كانى نه لمانى و ئيتاليابى به كانالى سوئيز، ولا ته خو ر ئاوايى يه كانى خسته سه ر نه وه تا له گه ل رووسه كان دا يه ك بگرن و چرچيل خو ي ئاماده كرد كه يارمه تى رووسه كان بدا و نه مريكاشى كرده هاو ر پي خو ي چونكه هيتلر نهى ويست سه ر تا سه رى جيهان بگري و سه ر نه نجام هاو په يمانه كان له سالى ۱۹۴۱ دا ئيرانيان دا گير كرد و به هو ي رى ئاسن كو مه كيان كرده رووسه كان هه تا هيتلر يان تي شكاند و له ناويان برد.

*****

(۵)

رەستاخیز مەبۇ، رەستاخیز مەبۇ
ياران بزنان رەستاخیز مەبۇ
زولم و زەلالەت بەرز مە و نە شاران
دنیا تاريک و تار بۆپەي ياران
جە بەندەرى مە و سەرباز چەپ و راس
بەلا نازل بۆنە دوو شار خاس
ئەوراک و ئازار مە بۆپەي مەردوم
مەردوم جە دلئى دوو گرد مەون گوم
ئەوئەند کوشته بۆنە و هەرا و هەلمە
رووشان سیا بۆبە وینەي شەلمە

واتە: راپەرىن دېتە دى، ئەي ياران ئەو بەزنان راپەرىن دېتە دى، زۆر و ستم و
گومرايى لە شارە كان دا پەرە ئەستېنى، و جيهان بۆ ياران تەنگ و تاريک ئەي، لە
يە كئى لە بەندەرە كانى دا سەربازە كان چەپ و راست دېن، لە دوو شارى جوان داوہى و
ئاپورە دېتە خوار، برسېتەي و نەخوشى و ئازار بۆ خەلك پەيدا ئەي، و خەلك لە
ناو دوو كەلى شەرا و ن ئەي، ئەوئەندە خەلك لە و هەرا و هەلمە ئە كوزرى، كە
روومەتەي خەلك وە كوو خەلووز رەش ئەي.

ئىك دانەوہى ھۆنراوہ كان

ئامازەيە بۆ بۆمباردومانى ئەتومى ھيروشيما و ناكازاكي كە ئەو دوو شارە لە
كەنارى دەريا دان، ولائى ژاپون لەبەر ئەوہى لە گەل ھاوپەيمانان دا شەرى تە كرد،

هاوپه یمانه کان له سالی ۱۹۴۵دا داوایان کرد که ژاپون به بی مهرج خوئی بداته دهسته وه به لام ژاپون قبوولی نه کرد و سهر نه نجام ههر له و ساله دا هیروشیما به هوی نه مریکایی به کان به بومبای نه تومی بومباران کرا و سهد و شهست ههزار کهس گیانی خوئیانیان له دهست دا و پاشان نه مریکایی به کان بو دووهه مین جار به بومبای نه تومی شاری ناکازاکیان بومباردومان کرد و له وه دا ههزاران کهسیان کوشت و نه وسا ده و له تی ژاپون له ترسا خوئی دا به دهسته وه و له دوای شه ره که نه خوئی چاو قوولکه و برسیه تی له ناو خه لک دا پهره ی سهند و گه لی خه لک که زیندوو مابوون به هوی نه خوئی و برسیه تی به وه مردن و نه خوشه کان به هوی نه خوئی به که یان روومه تیان رهش هه لگه را بوو.

*****

(۶)

ره ستاخیز مه بو، ره ستاخیز مه بو
 یاران بزنان ره ستاخیز مه بو
 نه و روژه پهری گردمان نه هات بو
 کوشت و کوشتار و دام و نه هات بو
 جهنگ و هه نگامه نه سه ربسات بو
 یاران نه و روژه ههر روی مه مات بو
 رووس و فه رهنگ بو وینه ی خه شاری
 دیواری مه نن نه ده ور شاری
 عالم موسه خه ر زه ده ی جهنگ مه بو
 نه سیر هه لای گرد فه رهنگ مه بو

واته: راپهرین دیته دی، نه یاران نه وه بزنان راپهرین دیته دی، نه و روژه بو

هه موومان شووم و نه هات بوو، کوشت و کوشتار و داو بو هه موو که سیک دیته دی، شهپر و ههنگامه له جیهان دا دهست پئی ته کا، تهی یاران تهو رۆژه هه رۆژی مه رگه، رووس و فه رهنگ گه لئی په ست ته بن، دیواریک له دهوری شاریک دا دانه ن، جیهان داگیر ته کن و شهپر و شوپری تیا هه لئه گیر سینن، وه خه لک دلیلی فه رهنگه کان ته بی لیک دانه وهی هونراوه کان

ئامازه یه بو دروست کردنی دیواری بهرلین که دهوله تی ئه لمانی خوره لاتی تهو ده مه له ژیر ده سه لاتی رووسه کان دا بوو بو ته وهی بهری هات و چۆی خه لکی ئه لمانی خور ئاواپی بگری دهستی کرده دروست کردنی دیواری له نیوانی دوو نیوهی خور هه لاتی و خور ئاواپی شاری بهرلین دا و تهو دیواریه به سیمی درکاوی و پاسه وانی هه می شه یی ئاماده کرد و دروست بوونی تهو دیواره بووه هوی ئاواره بوونی گه لئی له بنه ماله کانی ئه لمانی و نیوانیان له یه ک پچرا و ته م دیواره غه و غاییک له دنیا دا هه لسان و ته وه ش ته بی بلین که بهر له دروست بوونی تهو دیواره دهوله ته کانی خور ئاواپی، ئه لمانی خور ئاواپی یان له سالی ۱۹۵۵ دا به ئه ندامی ناتو دهر هینا و رووسیش ئه لمانی خور هه لاتی به په یمانی وه رشو دهر هینا و به م جووره هه ر کام خه لکی ئه لمانیان به زور راگرت به بی ته وهی ئه لمانی یه کان بتوانن بیر و رای خو یان دهر بیرن و چاره ییک بدوزنه وه.

*****

(۷)

ره ستاخیز مه بو، ره ستاخیز مه بو
 یاران بزنانان ره ستاخیز مه بو
 یاران مه و وه قال، یاران مه و وه قال
 ئی داوای داوه ئاخر مه و وه قال

یسه ک وایئی مه یۆ یانی که شه مال
 بی بال و بالدار هر دوو مه دۆ بال
 سهرداری مه یۆ شا نگوون که رو
 گرد سته مکاران نه و زه بوون که رو
 «ئوجاغ» شه مال ته تیژ دهو و تاوهن
 پیه ی روژ باقی یارم سه ساوهن

واته: راپه رین دیته دی، نه ی یاران نه وه بزانه راپه رین دیته دی، نه ی یاران شه ر و
 هه را و هه نگامه به ریا ته بی، سه رته نجام شه ر و هه راله ولات دا روو ته دا، بایئی وه کوو
 بای شه مال هه لته کا، بی بال و بالدار هر دوو ته که ونه فرین، له م کاته دا سه رو کیک دی
 و شاله ناو ته با، هه موو سته مکاره کان زار و زه بوون ته کا، «وه جاخ» ته م بایه، بایئکی
 توند و تیژه وه کوو شه مال، و له روژی دوایی دا هه ر یارم به فریامانا ته گا.

لئیک دانه وهی هۆنراوه کان

ئاماژه یه به راپه رینی سه تارخان سه رو کی نه ته وایه تی ئیران که خه لکی بو
 به ربه ره کانئی له گه ل حه مه عه لی شای قاجاردا هان دا و نه و له شاری ته ورتیزدا
 خه لکی راپه راند و نه وان به یارمه تی سه تارخان تارانیا ن دا گیر کرد و له سالی ۱۳۲۷ی
 کوچی دا شه رکه ران گه یشته شاری تاران و حه مه عه لی شایان له سه ر ته خت لابر د و
 سته مکارانیا ن گه یانده سزای خو یان و ده و له تی سه ربه خو یان به دی هینا و به م جو ره
 باری کو مه لایه تی گو رپا و داد و دادگه ری له ولات دا هاته دی و سه تارخان له دوای
 گرتنی تاران به ریزیکی زوره وه گه یشته پیته خت و سه رته نجام له سالی ۱۳۳۲ی
 کوچی له چل و پینج سالی دا له تاران کوچی دوایی کرد و ته رمه که یان برده ناوچه ی
 عه بدولعه زیم و له وی دا ناشتیا ن.

*****

(۸)

ره‌ستاخیز مه‌بو، ره‌ستاخیز مه‌بو
یاران بزنان ره‌ستاخیز مه‌بو
یه‌کی په‌یدا مه‌و جه‌ئی رۆزگار
مه‌ردوم مه‌که‌رۆ ئه‌و زار و زگار
ژنان، کناچان سه‌رپه‌تی که‌رۆ
گردین جووانان وه‌ بی‌ رابه‌رۆ
ئیران به‌ وینه‌ی شار فه‌ره‌نگ که‌رۆ
هه‌رجا مه‌وینی ره‌نگاره‌نگ که‌رۆ
ئه‌مما ئه‌و چه‌نی مه‌ردوم جه‌نگش بو
کارش ئینه‌ بو، ئینه‌ ره‌نگش بو

واته: راپه‌رین دیته‌ دی، ئه‌ی یاران ئه‌وه‌ بزنان راپه‌رین دیته‌ دی، یه‌کیک له‌م رۆزگاره‌دا په‌یدا ئه‌بێ، که‌ خه‌لک به‌ جارێ زار و زگار و زه‌بوون ئه‌کا، ژنه‌کان و کچه‌کان سه‌رپه‌تی ئه‌کا، هه‌مووی لاوه‌کان ئه‌خاته‌ بێ ریه‌، ئیران وه‌ کوو شاری فه‌ره‌نگ ئه‌رازیتته‌وه‌، هه‌رجی که‌ ئه‌بینی ره‌نگاره‌نگ و جوانه‌، به‌لام ئه‌و پاشان له‌ گه‌ل خه‌لک دا به‌شه‌ر دێ، ئه‌و کاری ئه‌مه‌یه‌ و رێ و ره‌وشتی ئه‌مه‌یه‌.

لێک‌دانه‌وه‌ی هۆنراوه‌کان

ئاماژه‌یه‌ بۆ هاته‌ سه‌رکاری ره‌زاخانی په‌هله‌وی که‌ له‌ دوای به‌دی هاتنی نه‌ریتی مه‌شرووته‌ و هه‌لاتنی همه‌عه‌لی شای قاجار، ده‌وله‌ته‌کانی فه‌ره‌نگ بریاریان دا که‌ به‌ هه‌ر جوړیک بووه‌ ده‌سه‌لاتی خۆیان له‌ ئیران په‌ره‌ پێ بدهن و بۆ ئه‌مه‌ شو‌رشیکیان به‌دی هینا و له‌ سالی ۱۲۹۹ی هه‌تاوی دا ره‌زاخانی میر په‌نج به‌ هیزی قوزاق هاته‌ تاران و قوزاقه‌کان ده‌ستیان کرده‌ ئازاردانی ئازادی خوازه‌کان و خه‌لکیان

چه وسانده وه و نهوسا پيچه يان له سهر ژنان هه لگرت و بهم هويه وه گه لي له نازادي
خوازه كان له گوشه و كه ناري ولات دا راپه رين و تهواوي نه م بزووتنه وانه به هوي
ره زاخانه وه سهر كوت كرا.

*****

(۹)

ره ستاخيز مه بو، ره ستاخيز مه بو
ياران بزنان ره ستاخيز مه بو
نه دو ل دالان هه ره هوه وه مه بو
يانه ي هه ر كه س شي رو له رو مه بو
ژني گورد مه يو جه ويژر كوردان
مه ستيزو چه ني شا جه سهر هه ردان
په ري حه ق ره م مه ستيزو جه كو
نامش به رمه شو جه سهر داله هوه
«ئوجاغ» ئي ئاخيز نه شاهو مه بو
ده عواي سه رانه و به رزه كو مه بو

واته: راپه رين ديه دي، نه ي ياران نه وه بزنان راپه رين ديه دي، له دني دو ل
دالان قيژه و هاوار ديه گوي، بچيه مالي هه ر كه سيك ده نكي رو له رو دي، ژني نه به ز
له ره كه زي كوردان سهر هه له دا، و له سهر هه ردان و كيوانا له گه ل شاهه ر نه كا، بو
مافي خه لك له هه ردان دا به شه ر دي، ناوي له ده ور و به ري كيوي داله هودا به رز
نه بيته وه، (وه جاخ) نه م راپه رينه له ده ور و به ري شاهودا روو نه دا، له دني سه رانه و
به رزه كيوي ديه دي،

لیک دانه وهی هۆنراوه کان

ئاماژە بە راپەرینی قەدەم خێری فەیلی کە لە ئاخر و ئۆخری سەدە ی سێزەهەمی کۆچی دا لە ناوچە ی پێشکۆ و پشتکۆی کرماشان دا لە بەرابەری رژیمی ملههوری رهزاخلان دا راپەری و ئەو خەلکی بۆ بەربەرە کانی بانگ کرد و لە پاش ماوه یێک زۆر بەی خەلک چوونە ریزی لەشکرە کە ی و رهزاخلان فەرمانی سەرکوت کردنی خەلکی داو خەلکی پشتکۆ گەلی لە سەربازە کانی شایانی کوشت و ئەم شەرە تا پینج سأل درێزە ی خایاند و سەر ئەنجام رهزاخلان پیلانێکی بە کاربرد و ئەو هەش ئەو بوو قورئانێکی بۆ قەدەم خێر نارد و لە پشتی بەرگە کە ی سویندی خوارد کە ئە گەر دەست لە شەر هەلگری ئەو ئە بە خشی و لە بەر ئەو هە شەرە کە درێزە ی خایاند و گەلی کە سیش کۆژرابوو، قەدەم خێر ناچار دەستی لە شەر هەلگرت و خۆی دا بە دەستە وە و لە پاشایا و کۆژان و نەسە قچانی شا سەرۆکە کانی ئەو بزوو تەنە وە بان گرت و گەلیکیان لێیان کوشت و قەدەم خێریشیان خستە زیندان تا گیانی سپاردە گیان ئافە رین.

*****

(۱۰)

رەستاخیز مەبۆ، رەستاخیز مەبۆ
یاران بزنان رەستاخیز مەبۆ
یاران قەر مەبۆ، یاران قەر مەبۆ
خەلک موسلمان یە کسەر قەر مەبۆ
پە ی دەنگ باقی چرچەر مەبۆ
نە ی سأل وەش دا بە هار بر مەبۆ

زولم و زه لآلهت بهرز مه و نه شاران
 مه و وه ره ستاخیز عیراق و ئیران
 (ئوجاغ) فرسه تهن قه نهر بدوقو
 هه ركهس نه سه متی و اچورولهرؤ

واته: راپه رین دیته دی، ئەی یاران ئەوه بزانی راپه رین دیته دی، ئەی یاران
 خه لک له ناو ئەچی، موسلمانان کان به جاری له ناو ئەچن، دهنگی له پر دیته گوی، له م
 سآله خو شه دا به هار وشک ئەبی، زور و ستم له شاره کان دا په ره ئەستیی، و له ئیران و
 عیراق شه ر ده ست پی ئە کا، (وه جاخ) ده رفه ته که قه نهر (خولامی هافی عه لی) بانگ
 هه لینی، هه ركهس له شویتیک بلی رولهرؤ.

لیک دانه وهی هونراوه کان

دیاردی به به شه ری ئیران و عیراق که له دوای شوپش، رژیمی عیراق به پی
 فه رمانی ئەمریکا و شیخه عه ره به کان به ته وای هیزیه وه هیرشی هینا به سه ر
 ولآته که مان و شه ریکی خویناوی به دی هینا و له م شه ره دازل هیزه کانی خو ره لآت و
 خو رئاوا و هه ندی له ولآته کانی تری ئوروپایی و ده ولته کانی عه ره ب یارمه تی
 رژیمی عیراقیان دا و گه لی شوینیان له ئیران دا گیر کرد و له پاشا هه موو ئەو شوینانه ی
 که گرتبوویان گرتیا نه وه و شه ری رژیمی عیراق بووه هوی ئەوه شیخ نشینه کانی
 عه ره ب بو خه لک بناسرین و له م شه ره دا گه لی له لاوان کوژران و زیاتیکی زور
 گه یشته هه ر دوولا.

*****

(۱۱)

ره ستاخیز مه بو، ره ستاخیز مه بو
 یاران بزانیان ره ستاخیز مه بو

دەمدەم سەدایى مەيۆنە گۆشم
 شەرىت مەدۆپىم وە زۆر مەنۆشم
 وە تەنیا خەيال فەكر باسشەن
 چەرخ جىهانگىر راگەي راسشەن
 ياران نە جەنگى خەيلى كوشتە بۆ
 ھوون وىنەي لافاوجە زام رشتە بۆ
 يەك بەلای عەزىم پەي كوردان مەيۆ
 ئى بەلا چوون دوونە ھەردان مەيۆ

واتە: راپەرىن دىتە دى، ئەي ياران ئەو بەزانن راپەرىن دىتە دى، پەي دەرپەي
 دەنگى دىتە گوئما، خواردنەووم پى ئەدا و بە زۆر ئەيخۆمەو، بىر و راي ئەو ھەر بە
 كەلكەلە و ھەندىشەيە، مەبەستى گرتنى جىهان لە رىي راستە، ئەي ياران! لە شەرىكە دا
 گەلنى لە خەلك ئە كوژرىن، و خوین وە كووسىلاو لە زەوى دا ئەرژى، وەي و ئاپۆرى
 گەورە بۆ كوردە كان دىتە خوار، ئەم وەيە وە كو و دوو كەل لە كىوە كان دا بلاو ئەيىتە وە
 لىك دانە وەي ھۆنراوە كان

ئاماژەيە بە رووداوى بۆمباردومانى شىمىيى شارى ھەلەبجە لە لاىەن رژیى
 بەعسى عىراقەو. ھەلەبجە يە كئى لە شارە خنجىلانە كانى كوردستانە، شارە كە پر لە لىر
 و دار و دارستان و باخ و گوئزار و بژوین بوو، و كەوتبوو ناو دارستايكى زۆر و
 زەبەندەو و خەلكە كەي پتر خەرىكى كشت و كالى و مالىتداری بوون، ئەم شارە ھەر
 لە كۆنەو زانستگە بوو و گەلنى پىاوى گەورەي وە كوونالى مۆردىنى، نالى
 شارەزوورى، شەمسەدىن شارەزوورى، مەولانا خالد شارەزوورى، وەلى دىوانە،
 عەبدوللا بەگى گۆران، لزاخانمى جاف، تايەربەگى جاف، وەسمان پاشا، مەحموود

پاشا و گهلئ ناوداری تری پیگه یاندوووه و ئەم شاره له سالی ۱۳ ی کۆچی دا بوومه لهرزه ییکی تی که وتوووه و گهلئ له خه لکه که ی کوزراوه و پاشان مه غووله کان هیرشیان کردوووه ته سه ری و گهلئ له خه لکه که یان کوشتوووه و عوسمانی یه کانیش له گهل بهر به ره کانئ بی و چانی ئەوان دا روو به روو بوون و له پاشان ئەم شاره چه ندین جار که وتوووه ته بهر هیرشی رژی می سه دداده وه هه تا له رۆزی ۱۳۶۶/۱۲/۲۶ ی هه تاوی دا هه له بجه و دوجیله و خورمال و سیروان و چه ندین دی تریش به هوی فرو که کانئ عیراق یه وه به بومی شیمیایی بومباران کران و له ئەنجام دا چه ند هه زار که سی بی گونا هه کوزران. رووداوی هه له بجه ژانیکه به سه ره ش و گیانی هه موو کورد پک دا، رووداویکی دلته زینه که هه رگیز له بیر ناچیته وه و چیرۆکی خه منا که که له مه و دوا دایکانی کورد به ره به ره بو کۆر په کان و مناله کانیان ئە یگێر نه وه و هاوړئ له گهل فرمی سک و ئاخ و داخ دا منداله کانیان بی ئە گه بین تاله به را به ری سه مکارانه وه را وه سن و مافی خویان بستین و تۆله ی خویان لی بکه نه وه.

*****

(۱۲)

ره ستاخیز مه بو، ره ستاخیز مه بو
 یاران بزانان ره ستاخیز مه بو
 یاران هاتهاته ن، یاران هاتهاته ن
 کوشتار و هژمه ت دهنگ هاتهاته ن
 مانگ هه فته مین په ی غه زاماته ن
 یه سه ره یاران شاخوه شین واته ن
 دوو سه ره ی دنیا سه نگ بر پرهن
 زولفه قار دیاره ن دایم نه سه رهن

دلّه خاس خه یال ویانه ویل گهشت دانهی زولال تاو هه سارهی کوی نهشت

واته: راپه رین دیته دی، ئەهی یاران ئەوه بزنانن راپه رین دیته دی، ئەهی یاران
رۆژگاریکی شووممان له بهرایه، ئەوه بزنانن که کوشت و کوشتار و بانگی ناله و گریان
روو ئەدا، و له مانگی ههوتەمی سالدانەم رووداوه رووی دا، ئەهی یاران ئەم رازه شا
خوەشین درکاندی، دوو هیتمی جیهان وه کوو بهردیکی پرپر و تیزه، ئەوسا شمشیری
زولفه قار له چاوه کان ون ئەبی، ئەهی دل بیری چاک بکه تویشووی خۆت و بههانه
مههینه، و خوا بناسه تا ئەستیرهی کتوی نهجد بۆت ههلبی.

لیک دانهوهی هونراوه کان

ئاماژهیه به دوو هیتمی بوونی جیهان که له دوای شەری جیهانی دووهم جیهان
بووه دوو هیتمی خۆر ههلات و خۆر ئاواو له لایهنی خۆر ههلاتهوه رووس و دهوله ته
ژێردهسته کانی ئوروپای خۆر ههلاتی و له لایهنی خۆر ئاواوه ئەمریکا و دهوله ته کانی
ئینگلستان و فەرهنسه و دهوله ته کانی تر لایهنگری بوون و خۆر ئاواویی به کان و
خۆر ههلاتی به کان به خۆر ههلات و لاتە کانی پشتی پهردهی ئاسنیان ئەوت و
رووسه کانیش به دهوله ته کانی خۆر ئاواویی پهردهی ئورانتیومیان ئەوت و له پاشا
ولاته کانی گچکه له بهرابهری هیرشه کانی ئەم دوو هیتمه راوهستان و رۆژ به رۆژ شەر
و ههرا لهو ولاتانه دا ئەهاته دی به تایبەت شەر کهوته ئەو ولاتانهی که نهوتی تیا بوو
ئێستاش ههروایه. یارسان که دیاردی پێ کراوه به کیکه له سهرو که کانی یارسان که له
ساله کانی (۴۰۶ - ۴۶۷ی کوچی) دا ژیاوه که زۆربهی پیشبینی به کانیان به ئەو
په یهوند داوه و ئەویش خۆی گهلی هونراوی به زاراوهی گورانی هونیه تهوه.

*****

ره سستاخیز مه بو، ره سستاخیز مه بو
 یاران بزنان ره سستاخیز مه بو
 نه سوک مه شرق قال و قیل مه بو
 تاجیکان غه ریق ده ریای نیل مه بو
 نه خاک عیراق ته م و تار مه بو
 زه لزه لهی عه زیم قه هر قار مه بو
 کەش و کو و دهشت وینهی دوو مه بو
 ئانه گرد په ری زه و سوو مه بو
 دوو ده ریای عه زیم سیاره نگ مه بو
 گوشادی نه بهخت عالم ته نگ مه بو

واته: راپه رین دیته دی، ئەی یاران ئەوه بزنان راپه رین دیته دی، له لایهن
 خۆر هه لانه وه غه و هه را په بیدا ئەبێ، و عه ره به کان له ده ریای نیل دانو قم ئەبن، ته م
 و تاریکی ولاتی عیراق دانه پۆشی، بوومه له زه ی گه و ره و رق و قین له و مه لبه نده دا
 دیته دی، کتو و ده ر و دهشت وه کوو دوو که ئی لی دی، هه مووی ئەم کاره ساته بو زیپر
 و سوود روو ئەدا، دوو ده ریای گه و ره ره ش ئەبێ، جیهان به م فراوانی به بو خه لکی
 ته نگ ئەبێ.

لیک دانه وهی هۆنراوه کان

ئاماژه به بو هیرشی ئەمریکا و هاوپه یمانه کانی بو سه ر ولاتی عیراق که به هۆی
 به هانه ی ئازاد کردنی کووه یه ت و چه کی خو کوژی له زه وی و ده ریاو ه هیرشی برده
 سه ر عیراق و هه زاران که سی گوشت و ئەم شه په که له م ده و ره دا بێ وینه به: گسیانی

ههزاران که سی کرده قوربانی خوئی، ئەم شەپەرە که به هۆی نهوت یا زیری رهش هاته دی، ئەمریکا ئەبویست هیزی خوئی له خۆر ههلاتی ناوهراست دا پته و کاتهوه و کویت لهو وهگرتهوه و بو دووهم جاریش سهدام له ناوبیا و بهم بۆنهوه هیرشی برده سهرخاکی عیراق و شاره کانی ویران کرد و رژیمی سهدامی له ناو برد ئەو سهدامه که ههزاران کوردی گوشت و ههزاران کوردی ئاواره و دهر به دهر کرد و ههزاران مائی ویران کرد و بی گومان ئەم رووداوه بووه هۆی له ناو چوونی رژیمی سهدام و هیوادارین که کوردیش به مافی خوئی بگا.

*****

(۱۴)

رهستاخیز مه بو، رهستاخیز مه بو
 یاران بزنان رهستاخیز مه بو
 سهرداری نه ملک ئیران ته ور مه بو
 سلسلهی سپاش لاوه روهر مه بو
 به يتولموقه دهس چراغان مه بو
 تلوع نه زولمهت ده ماغان مه بو
 ئهرز فه له ستین گرد ئازاد مه بو
 میرد موسلمان هر دلشاد مه بو
 وادیوسه لام شورشین مه بو
 فتوور قساس جهنگ دین مه بو

واته: راپهرین دیته دی، ئەی یاران ئەوه بزنان راپهرین دیته دی، سهرو کئی له ولاتی ئیران دا سه ره له ئەدا، زنجیره ی له شکره که ی گه لێ به هیز ئەبێ، به يتولموقه دهس

چراخان ئەبى، ھەتاوى بەزەبى ھەلدى و تاريكى لە ناو ئەچى، سەراسەرى فەلەستىن
ئازاد و سەربەست ئەبى، پياوى مۇسلمان ھەر دىلشاد و دلخوش ئەبى، لە بەغادا شىن و
شيوەن دىتە دى، و پياو كوژان تۆلەيان ئەسرىتەو و شەرى دىن بەرپا ئەبى.

لەیک دانەوھى ھۆنراوھە کان

ئامازە يە بۆ ئازد بوونى فەلەستىن و بەیتولموقەدەس لە دەستى سەھیۆنىستە کان کە
بى گومان روژىك تەواوى مۇسلمانان يە ك ئە گرن و بە يارمەتى خواى مەزن
فەلەستىن لە چنگى سەھیۆنىستە کان دەر ئە كەن و فەلەستىنى يە کان كە ئىستا ئاوارەى
ولائە كانى جىھانن ئە گەر پەنەو نىشمانە كەى خوڤان و بى گومان پياو كوژانى
دە يراسىن و كە فەر قاسم بە سزای كردهوھى خراپيان ئە گەن، وە كوو چۆن
سەلاھە دىنى ئە يووبى لە پاش چەند سالى شەر و بەر بەرە كانى لە گەل سەلىبى يە كان دا
فەلەستىنى لە چنگالى ئەوان ئازاد كرد و لە دواى گرتنى حوتىن شارى بەیتولموقەدەسى
ئىيان سەند و مۇسلمانە كان ديسان چوونەو مەلەبەندى باو و باپىرانىان. بە ھىواى
روژىك كە مۇسلمانان فەلەستىن بگرنەو و بە ئارەزووى دىرىنى خوڤان بگەن.

*****

(۱۵)

رەستاخىز مەبۇ، رەستاخىز مەبۇ
ياران بزنانان رەستاخىز مەبۇ
جەنگ خەبەر بۇ، جەنگ خەبەر بۇ
خروش بەغداد جەنگ خەبەر بۇ
زىرەى زولفە قار شاخەى دووسەر بۇ
ئەستە موول بەرباد دەعوا يە كسەر بۇ

تا تورکی نه رۆم بخیزۆ وه قار
ئهژدهر گوشاد بو پهری گرد شاهمار
کوردد و تورک یاران نه وره ستاخیزه
گردیان وهن مهون نه ئه و ستیزه

واته: راپهرین دیتته دی، ئه یاران ئه وه بزنانن راپهرین دیتته دی، شه پریک
وه کوو شه پری خه بهر پهیدا ئه بی، خرۆشی شاری به غدا ئه بیته هۆی سه ره تای ئه و
شه پره، زیره ی زولفه قار بهرز ئه بیته وه، له شاری ئه سه مو لا شه پ و ههنگامه به رپا
ئه بی، تا تورکه کان له رۆم (تورکیه) به رق و قین راپه رن، ئه ژدهر خه ره کان،
قیژه که کان ده ره ئه خه ن، ئه ی یاران له وه ههنگامه دا کوردد و تورک راته په رن، هه موویان
به شه پ و هه را سه ر ئه که ون.

لێکدانه وه ی هۆنراوه کان

ئاماژه به بو راپه رینی خه لکی تورکیه و له ناو بردنی نه ریتی دیکتا تۆری ئه و ولاته.
ئاشکرایه که ولاتی تورکیه له سه ر په یمانی نا تۆیه و تا ئیستا چه ن دین بریار نامه ی
له شکری له گه ل ئه مریکادا مۆر کردووه که یه کێ له و بریار نامه یه دروست کردنی
بنکه ییکی له شکری له سنووری ئیران و رووس و عیراقه، ههروه ها ئه لف و بیی
تورکی گۆراوه به ئه لف و بیی لاتینی و زۆر به ی مزگه وته کانی گه وه ی کردووه ته
مووزه خانه و له یاسای بنه ره تی ئه و ولاته دا ئیسلام به ناوی دین نه ناسراوه و خه لک
مافی خویندنه وه ی قورئان و په رتۆکه کانی دینیان نیه و له ئازادی بی بهش بوون و
ته نانه ت که ده کان مافی ئه وه یان نیه که به زمانی خو یان بخوینن و بنووسن و جل و
به رگی کوردی له بهر که ن و به ری و ره وشتی خو یان بجو لئه وه دیاره که خه لکی
تورکیه رۆژیک به ئاره زووی خو یان ئه گه ن و نه ریتی دیکتا تۆری له ناو ئه بن.

*****

فەرھەنگۆک:

(ئا)

بارام: ئەستېرەي مریخ.	ئاتەش: ئاور، ئاگر.
بازی: وازی، یاری، گەمە.	ئاخیز: ھەلسان.
بېر: وشک.	ئاراستە: رازاوە.
بېرجیس: ئەستېرەي مشتەری.	ئازار: رەنج، نەخۆشی.
بۆیشک: پزشک، دوکتور.	ئاسیاو: ئاش.
بەتەر: خراپتر.	ئاسیاوان: ئاشەوان.
بەرز: بلند.	ئاشکار: ئاشکرا.
بەرشۆ: دەرچی.	ئاشۆ: بشیو. بشیو.
بەگلەر: بەگەکان.	ئاشووب: ئاشو.
بەیۆ: بیت.	ئالە: ئەسپی ئال.
بیی شۆ: بی ئەندازە.	ئامراز: ئەمراز.
بیوەر: بی بەر.	

(پ)

پاتشا: پادشا.	ئاوەرگە: ئاودر. کەنداو.
پای: داوینی.	ئاووز: ژیری، ئاریش.
پای کۆ: داوینی کیو.	ئاھر: ئاور.
پایمال: پامال.	ئەور: ھەور.
پرسام: سامدار.	ئەوراک: برسپەتی.
پۆل: تاقم، دەستە.	ئی: ئەمە.
پەرسان: لی پرسین.	ئیس: ئیستە.
	ئینە: ئەمە.

(ب)

پەری: بو.	بابۆ: باوک.
پەی: بو.	

په یدایبه ی: په یدا بوون.
پيروۆز: زال.

(ت)

تازی: تانجی.
ته رکه ش: تیردان.
ته ریک: جینی چول.
ته شنه: تینوو.
ته م: تاریکی.
تیغ: شمشیر.

(ج)

جام: پیاله.
جه: له.
جه قاپی: له درگا.
جه مشه ت: بزووتنه وه.
جه ننگ: شهر.

(چ)

چابوک: چالاک.
چراغان: چراخان.
چشت: شت، چت.
چون: وهک.
چه نی: له گهل.

(خ)

خاس: باش، چاک.
خاموش: بی ده ننگ.
خاو: خه و.
خروش: هاوار.
خوار: بی ده سه لات.
خوفنه: خه و توو.
خوین: خوین.
خه شار: په ست، له چهر.
خه یلی: زور، فره.
خیزو: هه لئه سی.

(د)

دلی: ناو.
دوساق: زیندانی.
دیرین: کون.

(ر)

را: ری.
راگه: رنگا.
رو: روۆز.
روژگار: روژیار.
ره ستاخیز: روژی په سلان.

(ز)

شورشت: شورش.

زارو: منداڻ.

شہلمہ: خہ لووز.

زام: زہوی.

شہم: موم.

زگار: خہ مبار.

شہمہ یی: ھہندی.

زویر: خہ مبار.

شین: شیوہن.

زہر: زہر.

(ف)

زہری: تۆسقالیک.

فرہ: زور.

زیل: دل.

فری: فرہ.

(ژ)

فہر: شکو.

ژار: ژہہر.

فہر زہن: روڻہ.

ژہن: ژن.

(ک)

کام: ٺارہ زوو.

(س)

کناچہ: کچ.

ستارہ: ٺہ ستیرہ.

کو: کیو.

ستوور: مالات.

کوس: جوڑہ تہ پلنیکہ.

سلسلہ: زنجیرہ.

کھچ: گیر، لار.

سوک: لا.

کھردہی: کردن.

سوو: سوود.

کھش: کیو.

سہرہوش: سہرخوش.

سیا: رہش.

(گ)

گرد: ھہموو.

سیلاو: لافاو.

گوش: گوی.

(ش)

گھزاف: لاف، درو.

شکار: راو.

گزه‌ند: زیان.

گه‌س: خراب.

گیر: گرفتار.

ویم: بووم.

ویژ: ره‌گه‌ز.

وینه: وه‌کوو

(ل)

لوای: رو‌یشتن.

له‌و: لیو.

(ه)

هامیار: هاوری.

هژمه‌ت: روق، قین.

هوون: خوین.

هه‌را: شهر.

هه‌رد: کیو.

هه‌ساره: ته‌ستیره.

هه‌لمه: گریه‌ی ناو.

هه‌موار: له‌بار، ته‌خت.

هه‌نگام: کات.

(م)

مه‌زانو: ته‌زانی.

مه‌گیلو: ته‌گه‌ری.

مه‌وارو: ته‌باری.

می‌ش: مه‌ر.

(ن)

نام: ناو.

نماز: نویژ.

نه‌به‌رد: شهر.

نه‌خچیر: نیچیر.

نی‌ش: چزه.

(ی)

یانه: مال، خانوو.

یاوای: گه‌یشتن.

یووزنگا: له‌وه‌رگه.

(و)

وارهم: گه‌پانه‌وه بو‌دوا.

وه‌رین: پی‌شوو.

وه‌ش: خوش.

